

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ BÖLÜMÜ ANABİLİM DALI

KONUŞMA BECERİSİNİN SAĞALTILMASINDA
TEKERLEMELERİN KULLANIMI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Hakan GÖKKAYA

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Hayati YAVUZER

Bolu-2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Hakan GÖKKAYA' ya ait "Konuşma Becerisinin Sağaltılmasında Tekerlemelerin Kullanılması" adlı çalışma jürimiz tarafından, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvanı Adı ve Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Hayati YAVUZER

Üye:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Uğur ESER

ABSTRACT**TALKING ABILITY EMEND AVAILABILITY OF TONGUE
TWISTERS****HAKAN GÖKKAYA****Master Thesis****Turkish Language Teaching Programme****Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. HAYATİ YAVUZER****August 2008, 178 pages**

In this study, on Talking Ability Emend availability of Tongue Twisters has performed and searched. This research has planed as a practical work. The research made with 9 experimental and first – last measure stand by video. The measures of research has choosen from Mehmet Akif Ersoy Primary School's 3,4,5,6,7 classrooms students at 2007-2008 education and teching year.

Choosen Tongue Twisters and Diction Exercises, at experimental group, about 6 weeks, Practical – Experimental working in the end for determine to Tongue Twister's effect to Talking Education has performed with 11 hours lessons. With the video record, experimental students talking level difference has fixed with Tongue Twister Education as a result of the research. The result of execution, has found meaningful difference for experimental group; cast of Tongue Twister has impinged to Talking Ability Emend availability.

Keywords : Talking, Talking Ability, Diction Education, Tongue Twisters

ÖZET**KONUŞMA BECERİSİNİN SAĞALTILMASINDA
TEKERLEMELERİN KULLANIMI****HAKAN GÖKKAYA****Yüksek Lisans Tezi****Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. HAYATİ YAVUZER****Ağustos 2008, 178 Sayfa**

Bu çalışmada, Konuşma Becerisinin Sağaltılmasında Tekerlemelerin Kullanılabilirliği araştırılmış ve uygulanmıştır. Bu araştırma uygulamalı bir çalışma olarak plânlanmıştır. Araştırma, Video destekli 'ilk ve son-test ölçümlü' desen kullanılarak, 9 denekle yapılmıştır. Araştırmanın denekleri, 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında Mehmet Akif Ersoy ilköğretim Okulu 3, 4, 5, 6, 7. sınıf öğrencilerinden seçilmiştir.

Önceden seçilmiş Tekerlemeler ve Diksiyon Egzersizleri altı haftalık bir süreçte, denek grubunda, Uygulamalı - Deneysel çalışmanın sonunda, Tekerlemelerin Konuşma Eğitimine etkisini saptamak amacıyla, 11 saat diksiyon dersi uygulanmıştır. Elde edilen video kaydıyla, deney öğrencilerinin Tekerleme Eğitimiyle Konuşma Düzeylerinde anlamlı bir fark olup olmadığı araştırma sonucunda gözlenmiştir. Uygulama sonucunda deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuş; Tekerleme yönteminin Konuşma Becerisinin Sağaltılmasında etkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konuşma, Konuşma Becerisi, Diksiyon Eğitimi, Tekerleme, Yanıltmacalar.

TEŞEKKÜR

Bu uygulamamın hazırlanmasında destek olan, görüş ve önerileri ile çalışmamın şekillenmesinde yardımcı olan hocam Yrd. Doç. Dr. Halit KARATAY'a; çalışmanın başından sonuna kadar, birikimi ile yakın ilgi, teşvik ve yardımını gördüğüm değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hayati YAVUZER'e, Uygulamama Katılan Öğrencilerime, Öğrencileri bulmamda yardımcı olan Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu Müdür ve Müdür Yardımcısına şükranlarımı sunuyor, çalışmanın ülkemiz insanının konuşma becerilerini kazanma yolundaki çalışmalara katkıda bulunmasını temenni ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi

I. BÖLÜM

GİRİŞ	1
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	1
1.1. KONUŞMANIN TANIMI VE ÖNEMİ	1
1.2. KONUŞMAYI OLUŞTURAN ÖGELER	7
1.2.1. Ses Olayı	8
1.2.2. Solunum	9
1.2.3. Söyleniş	10
1.2.3.1. Sesler	10
1.2.3.1.1. Ünlüler (Sesli Harfler)	11
1.2.3.1.2. Ünsüzler (Sessiz Harfler)	17
1.2.4. Boğumlanma	28
1.2.5. Durak	28
1.2.6. Ton	29
1.2.7. Vurgu	30
1.2.8. Ulama	31
1.3. KONUŞMA EĞİTİMİNDE DİNLEMENİN ROLÜ	33
1.4. KONUŞMA EĞİTİMİNDE KULLANILAN KAZANIMLAR	35

1.5. KONUŞMANIN ÖZELLİKLERİ	37
1.6. KONUŞMA KUSURLARI	39
1.7. KONUŞMA EĞİTİMİNDE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ	46
1.8. KONUŞMA BOZUKLUĞU – TEKERLEME İLİŞKİSİ	48
1.9. PROBLEM DURUMU	52
1.9.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	53
1.9.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	54
1.9.3. VARSAYIMLAR	55
1.9.4. SINIRLILIKLAR	56

II. BÖLÜM

2.1. TEKERLEME KAVRAMI	57
2.1.1. Tanım	57
2.1.1.1. Sözlük Tanımları	57
2.1.1.2. Ansiklopedilerdeki Tanımlar	58
2.1.1.3. Edebiyat Kaynak Kitaplarındaki Tanımlar	59
2.1.1.4. Edebi Türlerle Birlikte Verilen Tanımlar	61
2.2. TEKERLEMELERİN ÖZELLİKLERİ	63
2.3. TEKERLEME ÇEŞİTLERİ	66
2.3.1. Halk Edebiyatı Ürünlerinin İçindekiler	67
2.3.1.1. Masal Tekerlemeleri	67
2.3.1.2. Ninni Tekerlemeleri	74
2.3.1.3. Bilmece Tekerlemeleri	76
2.3.1.4. Fıkra ve Tekerlemeler	79
2.3.1.5. Deyim-Tekerleme	80

2.3.1.6. Atasözü-Tekerleme	80
2.3.1.7. Halk Hikâyeleri ve Tekerlemeler	81
2.3.1.8. Türküler ve Tekerlemeler	82
2.3.2. Seyirlik Oyunların İçindeki Tekerlemeler.....	86
2.3.2.1. Karagöz Tekerlemesi	86
2.3.2.2. Orta Oyunu Tekerlemesi	89
2.3.2.3. Meddah Tekerlemesi	90
2.3.3. Mektup Tekerlemeleri	91
2.3.4. Çocuk Tekerlemeleri	91
2.3.5. Saz Şairliği Geleneğinde Tekerlemeler	92
2.3.6. Okşamalar	93
2.3.7. Dua, Dilek ve Niyet Tekerlemeleri	94
2.3.8. Tören Tekerlemeleri	95
2.3.9. Yanıltmaca ve Şaşırtmacalar	96
2.3.10. Çeşitli Sebeplerle Söylenen Tekerlemeler	97

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	98
3.1. Araştırmanın Modeli	98
3.2. Veri Toplama Araçları.....	98
3.2.1. Uygulama Sürecinde Kullanılan Tekerlemeler.....	98
3.2.2. Seslerle İlgili Boğumlanma Çalışmaları.....	135
3.3. Evren ve Örneklem.....	144

3.4. Araştırmanın Süreci.....	144
3.5. Uygulamada Belirlenen Problemler (Verilerin Toplanması)	145
3.6. Verilerin Analizi	145
3.7. Belirlenen Problemleri Çözme Yöntemleri.	145

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM	149
-----------------------------------	------------

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	153
5.1. SONUÇ	153
5.2. ÖNERİLER.....	154

KAYNAKLAR.....	156
EK.....	163
ÖZGEÇMİŞ.....	167

KISALTMALAR LİSTESİ

- Ünv. : Üniversitesi
vb. : ve benzeri
vs. : vesaire
TDK. : Türk Dil Kurumu
c. : Cilt
Çev. : Çeviren
s. : Sayfa
S. : Sayı
M.E. B: Millî Eğitim Bakanlığı
Yay. : Yayınları

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1: Konuşma Bozukluğu ve Harf Tespiti Öntest.....	147
TABLO 2: Konuşma Bozukluğu ve Harf Tespiti Sontest.....	148
TABLO 3: Konuşma Problemleri Envanter Çalışması	149

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 KONUŞMANIN TANIMI VE ÖNEMİ

“Kelimeler cama benzer: Görmeye yardım etmedikleri zaman görüşe engel olurlar”

Joseph Jaubert

“Konuşma ruhun aynasıdır; insan ne olduğunu konuşurken gösterir.”

Publilius Syrus

Konuşma: İnsanların düşünce duygu ve isteklerini karşısındaki kişiye veya topluluğa anlamlı seslerle anlatmalarına konuşma denir. Konuşma Syrus’a göre kişiliğimizi yansıtan bir aynadır. Jaubert’e göre de görmemizi sağlayan bir gözlüktür.

Sever’e göre konuşma “Duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir” (Sever, 1995:21)

Konuşma, insanlar arası etkileşimi sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Özdemir(1991:98)’e göre “ Konuşma duygu ve düşüncelerimizi, görüp yaşadıklarımızı karşımızdakilere sözle iletme işidir. Tıpkı solunmak, yemek yemek, su içmek yürümek gibi yaşamımızı oluşturan doğal bir etkinliktir.” Doğal etkinlik olan konuşmayı şekillendiren ise çevre koşulları ve insanlarla etkileşimdir. Toplum içinde

yetişen bir fertle toplumdan uzak yetişen bir fert arasında okuma bilenle bilmeyen arasındaki gibi bir ilişki vardır.

Kişinin iletişim becerisini doğrudan etkilemesi, konuşmayı yaşamın bütün alanlarında önemli kılmaktadır. Konuşma, bireyin ilişkilerinde belirleyicidir ve “ zihinsel gelişim, kişilik oluşumu ve toplumsal ilişkilerin bir yansıtıcısıdır.” (Sever, 2004:23)

Pek çok bilim adamı insan iletişimini diğer iletişim sistemlerinden üstün kılan davranışın 'konuşma yoluyla dili kullanabilme' olduğu görüşünde birleşmektedir. Dil, insanların iletişimde bulunmak amacı ile geliştirdikleri bir anlaşma aracıdır. Başka deyişle, dilin birinci işlevi iletişimdir. Bu işlevi yerine getirmede dil, insanların düşünce, duygu, istek, deneyim v.b. yaşantılarını birbirlerine aktarabilmelerini; dış dünyayı yorumlayarak kendi dünyalarına getirebilmelerini sağlayan; "bu zaman ve bu yerden, o zaman ve o yer hakkında düşünerek bu düşünüyü yansıtabilmelerine" ve insanın "kendi kendini keşfetmesine" olanak veren bir araç olma özelliği taşımaktadır.

Adalı(2003:26)'ya göre konuşmanın üç yönü vardır:

1. Konuşma zihinsel bir olgudur: Çünkü ilk aşamada kişinin beyinde oluşur.
2. Konuşma fizyolojik bir oluşumdur: Çünkü beyinde oluşan ileti, beynin uyarılarıyla sese dönüşür ve bu fizyolojik bir oluşumdur.
3. Konuşma fiziksel nitelikli bir oluşumdur: Çünkü ağızdan çıkan ileti, ses dalgaları yoluyla muhatap kişilere ulaşır.

“Bilindiği gibi bizler düşüncelerimizi harfler vasıtasıyla yazıya aktarırız. Zihinde düşünme eylemi kelimeler vasıtasıyla oluşurlar. Aynı şekilde yazıya aktarılmış olan düşünceler okuma işlemi sırasında kelime kimliğiyle karşımıza çıkarlar. Böylece harflerden, zihnimize daha önce şekillenmiş ve sınırlarını belli olan anlam bütünlüğüne kavuşan kelimeler, çeşitli çağrışımlar yaparlar. Konuşma sözcüklerin duyu organları vasıtasıyla algılanıp, zihinde anlamlandırılması, kavranması ve yorumlanmasıdır.” (Derman, 2002:33)

Konuşma teknik olarak zihinde canlandırılan birtakım sözcüklerin ses organlarını kullanarak nefes yoluyla söz haline dönüştürme fiilidir. Bireyin okul öncesinde aile ve çevresindeki tutumlarla ve konuşma şekilleriyle kazandığı konuşma alışkanlıklarını, Anaokulu ve İlköğretim eğitimiyle, düzgün konuşma kuralları öğretilerek geliştirilmelidir. Bireyin etkili ve canlı bir konuşma yapması için gerekli olan fiziki ve ruhi altyapısını nasıl oluşturacağı da kavratılmalıdır.

İnsanlar, doğuştan gelen bir konuşma yeteneğiyle dünyaya gözlerini açarlar. Konuşma yeteneği doğuştan gelir fakat kişinin düzgün ve doğru konuşabilmesi okul hayatında alacağı konuşma eğitimine bağlıdır. Eğitim kurumlarındaki konuşma derslerinin genel amacı, öğrencilere duygu, düşünce, gözlem, hayal ve isteklerini dil kurallarına uygun ve etkili biçimde anlatma becerisi kazandırmaktır. (Özbay, 2005:121)

Toplum içinde yaşayan, insanlarla devamlı iletişim içinde olan herkes güzel konuşmayı ister. Güzel konuşmayı Yalçın: “Bir kimsenin başkaları karşısında, önceden planlamamış olsa bile duygu, dilek ve düşüncelerini etkili bir biçimde anlatma becerisi”(Yalçın, 2002:97) olarak tanımlar.

Konuşma becerisinin gelişimi ilk olarak ailede başlar. Birey bebeklik döneminden başlayarak duyduğu sesleri taklit yeteneğiyle tekrar eder. İlk konuşmalarına bakıldığında tek heceli kelimelerin tekrarı olan sözcükler olarak karşımıza çıkar: “DE-DE, BA-BA”. Birey eğer herhangi bir konuşma özrü bulunmuyorsa ileri yaşlarında konuşmasını ilerletecektir. Ancak duyma yetisi yoksa dil organı, ses telleri veya diş yapısında herhangi bir bozukluk olduğunda konuşma becerisi gelişemeyerek günlük hayatta iletişim güçlüğü oluşturacaktır.

Çocuğun dil gelişimi diğer gelişim alanlarının etkisi altında gelişir. Dil gelişiminde bireysel ayrılıklar, çocuğun ilk bebeklik çağlarından başlayarak görülmeye başlar. Çocuklar büyüdükçe birbirleri arasındaki dil gelişim farkı da artar. Dil gelişimindeki bireysel ayrılıkların oluşmasında kalıtım ve çevrenin etkisi vardır.

“Çocuğun okula gelmeden önce kazanmış olduğu konuşma, içinde yaşadığı çevrenin dilinden oluşmaktadır ve bu dil yerel ağız özellikleri taşır. Yerel ağzın düzeltilmesi belirli bir süreci gerektirir. Başlangıçta çocuğun konuşmasına fazla müdahale edilmemelidir. Özellikle alaycı bir tavırla yapılan müdahaleler çocukta çekingenliğe neden olur. Bu da çocuğun, eğitim ortamında pasifleşmesine yol açar.” (Akyol, 2006:20)

Konuşmanın niçin ve nasıl anlam kazandığına dair Stern; 1,5 - 2 yaşlarındaki çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalarda, her nesnenin bir adı olduğu ve onu belirleyen bir ses örüntüsü olduğunu yani her şeyin bir adı olduğunu kavramaktadır. Düşünce sürecini ise daha sonraki yıllarda kazandığını belirtir.

Vygotsky, çocuğun bu yaşta zihinsel işlemleri gerçekleştirebileceği fikriyle, Stern'in görüşü ile çatışma halindedir. Çocuğun konuşmasının anlamlı olduğunu birdenbire fark ettiğini belirtir.

Stern, çocuğun ilk sözcüklerinin ortaya çıktığı durumlara ilişkin çözümlenmesiyle, bu sözcüklerin aynı zamanda bir nesneye doğru belli bir yönelimi içerdiklerini, işaret etme ya da nesnel gönderme işlevinin, genellikle bu sözcüklerin taşıdığı "ılımlı duygusal niteliği ağır bastığını" belirtir.

ÖRNEĞİN; "Anne" gelişmiş konuşmaya çevrildiğinde "Anne buraya gel"

"Anne, bana yardım et"

"Anne bana ver "

gibi anlama geldiğini belirtir.

Meumann bu örnekten yola çıkarak, bir nesneye karşı "duygu istek" yönelmişliği, henüz konuşmanın "amaçlılık eğiliminden ayrılmamış olduğunu, ikisinin birbirini bütünlediğini, çocuğun ilk söylediği kelimeleri ancak yaptığı bir davranışla ya da işaretle anlaşılabilmesini belirtir.

K.Buehler; Sağır ve dilsiz çocuklar üzerinde yaptığı çalışmalarda , -sözcük ile nesne- işaret ile temsil edilen - arasındaki simgesel ilişki konusunda hemen bir kavrayış olmadığı; sözcüğün bir işaretten ziyade, gösterdiği nesnenin bir parçası ya da özelliği olarak düşündüğünü dolayısıyla önce nesneyi kavradığını anlamının keşfinin ne zaman gerçekleştiğinin anlaşılamadığını belirtir.

Pavlov bu konuda "Konuşmanın görkemli işaret sistemi" olduğu, çocuğun gözünde diğer işaretlerin tümünün oluşturduğu yığından sıyrılıp ayrılmakta olduğunu, çocuğun davranışlarında özgül bir davranış kazandığını belirtir.

Böylece Stern'in görüşleri; çocukların konuşmasının başlangıcı olarak "duygu- İstek" sürecinde gören karşı anlıkçaların görüşleriyle çatışır.

“Anadili edinimi yaklaşık olarak ilköğretim çağlarının sonlarında büyük ölçüde tamamlanmaktadır. Bu çağlarda yerleşen yanlışların ileri yaşlarda düzeltilmesi olanaksız değilse bile çok zor ve uzun bir çaba gerektirir. Bu nedenle ilköğretim, yazı dilinin ve doğru sesletimin edinilmesi için de çok önemlidir.” (Ergenç,1994:13).

Konuşma bozukluğu olan bireyler çoğu zaman günlük yaşantısında bazı güçlüklerle karşılaşır.

Bu güçlükleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Öğrenci, evde gereği gibi güdümlü olarak eğitime uygun bir biçimde konuşturulmaz.
- b) Yakın çevresinde, konuşmaları gelişmiş kişilerle karşılaşmaz.
- c) Yaşına göre film ve tiyatro seyredemez.
- ç) Yaşına göre fazla sayıda kitap okuyamaz.
- d) Okulda sınıfların kalabalık olması nedeniyle bol bol konuşma fırsatı bulamaz.

- e) Ailesi içinde çok düzgün konuşmalar dinleyemez.
- f) Arkadaşlarıyla iletişim bozukluğu yaşar.
- g) Derslere katılmadığı için motive bozukluğu yaşar.
- ğ) İçe kapanık kendini ifade edemeyen bir birey olur vs.

Dolayısıyla okula başlayan öğrencinin konuşmasında daha önce bulunduğu çevrede edindiği bazı telaffuz hataları bulunur. Bu konuda ailelerin bilinçlendirilmesi önemlidir. Ailelerin çocuklarının konuşmalarına gereken özeni göstermeleri gerekir. Çocuğun konuşma sırasında telaffuz hatası yapması ya da yanlış kelime kullanması, ebeveynler tarafından tespit edilmeli ve bunların giderilmesine çalışılmalıdır. Arkadaş çevresi de çocuğun konuşmasını etkileyen faktörlerden biridir. Aileler, çocuğun arkadaşları konusunda da titiz davranmalıdır. Çocuğun konuşmasını olumlu yönde etkileyecek kişilerle arkadaşlık etmesi oldukça önemlidir. Fakat ailelerin Türkçe bilmemesi veya Türkçeyi etkili ve güzel bir şekilde kullanamaması durumunda Türkçe öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir.(S.B.E. Dergisi, 2007:59-67)

Heath, İlköğretim okulları düzeyinde sınıf içi konuşmaların değeri üzerine yaptığı araştırmada, konuşmanın dil öğretim sürecinin önemli bir unsuru olduğunu ve bütün konu alanlarında başarı açısından gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Sınıf ortamında öğrencinin sessizce oturmasının öğretimi olumlu yönde etkilediği düşünüle gelmiştir. Ancak artık bunun doğru olmadığı düşünülmektedir. (Heath, 1983:60)

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı(2005:6)'nda konuşma için şunlar söylenmiştir: “ Konuşma bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve birikimlerini paylaşmasını, duygu, düşünce, hayal ve gözlemlerini ifade etmesini sağlayan en etkili araçtır.” Dolayısıyla konuşma bireyin yaşamında hayatiyet taşıyan bir olgudur. Konuşma becerisi olmayan çocuklarda görülen davranış bozuklukları, dikkat eksiklikleri, bu becerinin kazandırılmasıyla düzelmekte ve birey daha sosyal bir varlık olarak yaşamını sürdürmektedir.

“Eflatun ‘Konuşma, insanın aklını kullanma sanatıdır’ der. Gerçekten de akıllı ve mantıklı bir insan, temkinli ve tutarlı konuşması ile çevresinde olumlu bir etki bırakır.”(Öner, 1982:427)

“Düzenli ve güzel konuşan kişiler, toplumda itibar görürler. Söyledikleri ciddiye alınır ve dikkatle dinlenir.” (Öner, 1982:425)

Hayatın her alanında doğru, güzel, etkili konuşan ve konuşulanları doğru anlayıp yorumlayan bireylerin yetiştirilmesi, onların diğer dil becerilerinde de başarılı olmalarına bağlıdır. Bu nedenle konuşma becerisinin okuma, yazma ve dinleme gibi diğer becerilerle desteklenmesi gerekmektedir.

İnsanın günlük hayatında çevresiyle olan bütün ilişkileri büyük ölçüde konuşmaya dayanır. Bu bakımdan hayattaki mutluluk ve başarı güzel ve etkili konuşmaya dayanır. Konuşmada cümleleri amaca uygun ve düzenli kurmanın yanı sıra - yazıdan farklı olarak - vurgu, tonlama ve telaffuz önemli bir yer tutar. Ses yolumuzun bir enstrümandan farkı yoktur. Usta bir sanatçının enstrümandan çıkardığı seslerle acemi birinin aynı aletten çıkardığı sesler bir değildir. Duygu ve düşüncelerini iyi ve etkili anlatmak isteyen bir konuşmacı bu enstrümanı iyi kullanmalıdır. Cümle ve kelime vurguları yerinde ve doğru olmalı, tonlama ve telaffuz hatası yapmamalıdır.(Özkan, 2007:210)

1.2. KONUŞMAYI OLUŞTURAN ÖĞELER

Konuşmanın tanımını verirken konuşmanın bazı unsurlarının olduğundan bahsetmiştik. Güzel ve doğru konuşmanın insanların hayatlarını ne kadar çok kolaylaştıracağı bilinen bir gerçektir. Sokakta, alışverişte, ticarete, okulda güzel ve doğru konuştuğumuz zaman daima iyi neticeler alırız.

Ancak zengin Türkçemizin imkânlarını kullanamayan, dilin derinliklerine inemeyen öğrenciler, işadamları, politikacılar, eğitimciler bu problemi yaşamaktadırlar. Bu problemleri yaşamamak için konuşmayı oluşturan öğelerin

bilinmesi gerekir. Bunlar; Ses olayı, Solunum, Selen, Kelime, Söyleniş, Boğumlanma, Durak, Ton, Vurgu. Aşağıda bu öğeleri inceleyelim.

1.2.1. Ses Olayı:

Ses olayı denince akla ilk gelen ciğerlerimizden gelen havanın soluk borusundan geçerek boğaz kısmında ses tellerine çarpmasıyla oluşmasıdır. Nüzhet Şenbay'a göre : "Gırtlığımızda meydana gelen selen, ağzımızdan şekillenerek ses halinde çıkar. Biliyorsunuz ki ses, insanın bir şey anlatmak için ağzından çıkan selendir. Ses kelimesi genel anlamda kullanılır. Örneğin, yüksek sesle konuşunuz; tınlı ses, öterli ses, zayıf ses; tiz ses. Müzikte de: soprano sesi, tenor sesi. Müzik aletlerinde: flüt sesi, keman sesi, Birçok hayvanlar için de: papağan sesi, kuş sesi. Gürültüler için de kırbaç sesi, ayak sesi diye, kullanılır."(Şenbay, 2004:11)

Şenbay diksiyon bakımından sesleri iki şekilde incelemektedir. Bunlar; "(selen) ve (gürültü). Ses kırımlarının düzenli titreşimleriyle meydana gelen ünlüler, (selen) : (a, o, u, ı, e, ö, ü, i.)gibi. Havanın patlaması, sızması, hıştırtısıyla meydana gelen bazı ünsüzler de, (gürültü) dür; (ç, f, h, k, p, s, ş, t) gibi." Bu ayrımı da şu cümlelerle açıklar; "Çünkü ağzımızdan çıkan sesler nitelik bakımından birbirinden ayrıdır. (Şenbay, 2004:11)

Aşağıda görevleriyle beraber sıralanan organların tümüne "Ses âleti" denir:

1. Selenin meydana geldiği organ, (gırtlak).
2. Körük takımıyla hava borusu, (akciğerler ve soluk borusu)
3. Damak perdesinin ortasında küçük dil,
- 4.Bademcikler.
5. Dil

6. Dişler

7. Dudaklar

Bu organların tümü ses aletinin birer parçaları olmakla birlikte hep birlikte hareket ederek güzel konuşmanın ilk şartını yerine getirirler.

1.2.2. Solunum

İyi bir solunum olmadan, doğru şekilde harf ve kelimelerin çıkması mümkün değildir dolayısıyla diksiyon tarzı da olamaz.

Soluk alırken dikkat edilmesi gereken kurallar şunlardır:

1. Soluk derin alınmalıdır
2. Sık alınmalıdır.
3. Çabuk ve düzenli alınmalıdır.
4. Sinirlenmeden gürültüsüz alınmalıdır.

Soluk alma şekli olarak da ağız hep kapalı tutulmalı ve burundan soluk alınmalı ağızdan verilmelidir. Bu aşamadan sonra iki türlü soluk alma vardır. Birincisi diyaframdan alınan diğeri de göğüsten alınan soluk şeklidir. Daha çok diyaframdan alınan soluk şekli tercih edilir. Soluk verirken de soluğu parça parça vermek en sağlıklıdır.

“Soluk verme sonunda olduğu gibi soluk alma sonunda da söz söylemek zararlıdır. Söze soluk vermenin başlangıcında başlamalıdır. Soluğun hepsi verilmeyip bir kısmı içerde tutularak cümleye başlanırsa, diksiyon bu yanlış yüzünden ağırlaşır ve söyleyen de yorulur. Bu çok önemli kural her vakit ihmal edilir

ve söz söyleyenlerin çoğu, soluklarını boş yere harcadıkları için çabuk yorulurlar.”
(Şenbay, 2004:18)

1.2.3. Söyleniş

Bu bölümde incelemek istediğimiz nokta fonetik ve diksiyon. Fonetik bilgisi son senelerde birçok dilde büyük gelişmeler göstermiş ve çok derin incelenen bir alan haline gelmiştir. Bu alan söyleniş yönüne kuvvet vererek diğer kısımları ihmal etmekte yalnız söyleniş yönünü göz önünde tutmaktadır; hâlbuki diksiyon için bu kadarı yetmez.

Diksiyon, güzel bir söylenişin esas kurallarını verir ve söylenişte yapılan ihmali yenmeye çalışır. Bunun için fonetik, diksiyonda seslerin meydana gelmesini ve ses organlarının gerekli durumlarını inceleyen yardımcı bir bilgidir. Diksiyona başlayanlar onu konuşma hatalarını ve şive bozukluklarını düzeltmek için kullanırlar.

1.2.3.1. Sesler

Her dilde sözcüğü oluşturan, daha küçük parçalara ayrılmayan seslere harf denir.

Alfabe ise seslerin yazıdaki işaretlerin bütünüdür. Türk alfabesinde 29 harf (ses) vardır. Bu harfler ünlüler ve ünsüzler olmak üzere ikiye ayrılır.

Ünlü Harfler: a,e,ı,i,o,ö,u,ü

Ünsüz Harfler: b,c,ç,d,f,g,ğ,h,j,k,l,m,n,p,r,s,t,v,y,z' dir

Alfabemizdeki ünlü harfler söylenişleri bakımından ikiye ayrılır.

1. Kalın Ünlüler: a,ı,o,u

2. İnce Ünlüler: e,i,ö,ü

Ünlü harflerin söylenişinde alt çenenin ve dudakların aldığı türlü durumlara göre de ünlü harfler dört bölüme ayrılır.

1. Geniş Ünlüler: a,e,ı,i
2. Yuvarlak Ünlüler: o,ö,u,ü
3. Dar Ünlüler: ı, i,u,ü
4. Geniş Ünlüler: a,e,o,ö

Ünsüzler türlü yönlerden bölümlere ayrılır

1. Sert Ünsüzler: p,ç, t, k, s,ş,f,h
2. Yumuşak Ünsüzler: b,c,d, g, ğ, j, l, m, n, r, y, z.

Sesler Çıkışlarına Göre Dörde Ayrılır.

1. Burun sesleri: ön, ün, on, en, an, un, in, nane sözcükleri söylenirken çıkan sesler
2. Dudak Sesleri: pino, papaz, baba, biber, bebek vb. sözcükleri söylenirken çıkan sesler.
3. Diş Sesleri: dadı, dede, tutturdu, tırtıl, tırpan, sözcükleri söylenirken çıkan sesler.
4. Boğaz Sesleri: a,o,v,ı,e,ö,o,ü,ı sesli harfleri söylenirken çıkan sesler
Bu dört ses uygulamada kullanıma göre birtakım farklılıklar gösterir.

1.2.3.1.1. Ünlüler (Sesli Harfler)

Türkçenin ünlüleri berrak ağız ünlüleri olup Türkçe, ünlüler açısından zengin bir dil sayılır. Çünkü bütün dünya dillerinde ünlülerin toplam sayısı 13 iken, kimi dilde çok az sayıda ünlü bulunurken (Örneğin Arapçada -a,u,i- gibi üç temel ünlü

varken) dilimizde 8 temel ünlü kullanılmaktadır. Ünsüzlerin sayısı da öteki dillere oranla az değildir. Bunlar da söyleniş şekillerine göre çeşitlilik gösterirler.

A

Konuşma dilimizde, "a" harfi üç ayrı türde söylenmektedir.

1-Kalın A

Şu şekilde söylenir: Dil doğal duruşunu değiştirerek ortaya doğru biraz yükselir, dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek ve çene açık kalır.

(Kalın A) ya dilimizde sık rastlanır. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Örnek: ak, kara, çay, kucak, ana, yanık gibi.

2- İnce A

Bu iki "a"yı söylerken birbirinden ayırt etmek için (İnce A) nın üzerine inceltme işareti olan şu (^) işaret konur.

(Kalın A) ya oranla daha ileriden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimelerden gelmiştir. Bu kelimelerin başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örn:

Âlkol, lâkin, sıhhât, hâlbuki, sâât, lâf, hâttâ, lâstik, lâkırdı, hâl, lâle gibi.

3- Uzun A

Bir de dilimizde söylenişi uzun olan (a) vardır. Bunu da sağ yanına şu (:)
işareti koyarak gösterelim.

Örn:

nâ:ne nâ:me sâ:bit kâ:tip

kâ:se câ:hil ka:til lâ:net
 nâ:dir câ:hit nâ:zik lâ:zım
 lâ:le sâ:dık ta:rih kâ:zım

E

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen dört çeşit (E) vardır. Ancak Türkçe bir fonetik alfabesi oluşmadığından bu dört (E) yi ayn ayrı gösterip birbirinden ayırmak çok zordur. Ülkemizde profesyonel bir eğitim veren kurumlarda Alman Fonetikine dayalı bir alfabe öğretilmekte fakat bunu halka yaymak imkânı şu anda bulunmamaktadır. Ben şimdilik her dört (E) yi de örnekler vererek açıklamaya çalışacağım.

1- Kapalı (e)

Kedi, yetişkin, gemi, gece...

2- Açığa eğilimli (e)

Kendi, yiyen, mendil, pencere, tencere, ege...

3- Açık (e)

Berber, güzel, ben, serçe, mermer, tembel...

4- En Açık (e)->(æ)

değer = de:ær eğer = æğær

I

Şu şekilde söylenir: Boğumlanma noktası damağın arka kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır. Dil damağın arkasına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır. Dilimizde (ı) ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek: Işık, ıslık, ılıcalı gibi

Kıpır kıpır, gıcır gıcır, ıslak ıslak, pırıl pırıl, fırl fırl,

İ

Şu şekilde söylenir: Boğumlanma noktası damağın ön kısmındadır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır. Dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır. (İ) ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Örnek: iz, diz, izci.

Dilimizde bulunan yabancı kelimelerden süresi uzun olan ve dilimize zenginlik getiren bir (İ) biçimi vardır: îman, velî, itrî, hayatî, felsefî.

Örn:

i:cat, fenni:, nihâi:, bi:ça:re, fiziki:, fuzûli:, bi:ta:p, câbi:, derûni:, bi:taraf
havâi:, veli:, kısmi:

O

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (o) vardır. Bunlardan biri (kalın o) diğeri de (ince o) dur. Bu iki (o) yu söylerken birbirinden ayırt etmek için (ince o) nun üzerine inceltme işareti olan şu (^) işareti koyarak gösterelim.

Kalın O

(Kalın o) şu şekilde söylenir: Çeneler ve dil (kalın a) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşır, ağzın açıklığı tam küçük bir yuvarlak gibi olur. (Kalın o) ya kelime başında sık rastlanır.

Örnek: Ot, ova, ocak, olmak, oydu, oda, oymak, orman, ortak, odun gibi.

(Kalın o) ya kelime sonunda dilimize yabancı dillerden geçmiş kelimelerde rastlanır.

Örnek: bando, banyo, bono, fiyasko, fono, foto, mayo...

— Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.

— Oğlum oldu oydu beni, Kızım oldu soydu beni.

İnce Ô

(İnce ô) şu şekilde söylenir: (Kalın o) ya oranla daha ileriden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimelerden gelmiştir.

Örnek: Lôbut, Lôca, lôdôs, lôkanta, lôkma, lôkômôtif, lôkum, lônca

Ö

(Ö) şu şekilde söylenir: Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir, dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşır ağzın açıklığı tam küçük bir yuvarlak gibi olur. (ö) ünlüsü çoğunlukla kelime başında bulunur.

Örnek: öbek, öç, ödenek, ödünç, ödeşmek, ödev, öfke, öğrenmek, öğrenim, öğretim, öğünmek, öğüt, ökçe, öksürük, örs gibi,

— Ölenle ölünmez.

— Ölüm kalım bizim için.

- Önce düşün, sonra söyle.
- Öfkeyle kalkan zararlar oturur.

U

Konuşma dilimizde birbirinden ayrı söylenen iki (u) vardır. Bunlardan biri (kalın u) diğeri de (ince u) dur. Bu iki (u) yu söylerken birbirinden ayırt etmek için (ince u) nun üzerine inceltme işareti olan (^) işareti koyarak gösterelim.

Kalın U

(Kalın u) şu şekilde söylenir: Çeneler ve dil (kalın a) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır ağzın açıklığı tam küçük bir yuvarlak gibi olur. (Kalın u)ya kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.

Örnek: Uçak, kopuz, kuyu, hortum, ulu, uyku gibi.

- Unkapanı uğradığı uğursuzluktan upuzun uzandı.
- Uyku uykunun mayasıdır.
- Uma uma döndük muma.

İnce Ū

(İnce u) şu şekilde söylenir: (Kalın u) ya oranla daha ileriden söylenen bir ünlüdür. (Ū) ünlüsü çoğunlukla yazıda (ü) ünlüsü ile gösterildiğinden (ü) olarak söylenmesi yanlıştır.

Örnek: Rûya, rûzgâr, hûlya, nûtuk, Nûh, nûr, numara, Nûri, gibi.

Gûya Hûlya rûyasında Lûtfî'ye nûmaralı lûgati nûtuk söyleyerek lûtfetmiş.

Ü

Şu şekilde söylenir: Çeneler ve dil (açık e) ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır büzülür, (ü) ünlüsüne dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.

Örnek: Üç, üçgen, üçlü, üçüz, üfleme, ülker, ülkü, ün, ünlem, ünlü, gibi.

— Üzüm üzüme baka baka kararır.

— Ülker üzüntüden üzüm üzüm üzüldü.

Ürümelerini bilmeyen köpek, sürüye kurt getirir.

1.2.3.1.2. Ünsüzler (Sessiz Harfler)

B

Dudakların birleşip açılmasıyla ve tonlu olarak meydana gelir, Kelime başında ve ortasında bulunur.

Örnek:

Baş, boş, bıçak, baba, biber, böbürlenmek...

Kelime sonunda tonsuzlaşarak (p) olur. Örnek: Kitap, dolap, kap, kebab, hesap, cep sevap, dip, cevap, harp, hitap, kasap, sebep, mektup, mehtap, ıstırap, çorap, gibi. Bu kelimeler çoğunlukta takı aklıkları zaman iki ünlü arasında tonlaşarak (b) olurlar,

Örnek: Kitabı, dolabı, kabı, kebabı, cebi, dibi, sevabı, harbi, hitabı, sebebi, kalbi mehtabı, gibi,

Aslında (p) ile biten kelimeler değişmezler,

Örnek: Sapı, çöpü, topu, tüpü, küpü, kulpu, hapı, gibi

Babasının benekli bıldırcını bitişik bostanda böceklerden bunalarak büzüldü.

C

Dişler birbiri üzerine binecek kadar yaklaşır, dil ucunun ön kenarları iki sıra dışın arkasına yayılır, bu suretle durdurulan hava, alt çenenin aşağı düşmesiyle serbestleyerek dile ve diş sırasına sürünüp tonlu olarak çıkar.

(c) ünsüzü (d) ve (j) ünsüzlerinin kaynaşmasıyla meydana gelir.

Dilimizde kelime başında ve ortasında çoğunlukla bulunur.

Örnek:

Cam, can, caba, cacık, Cemil, cemre, cıvık, curcuna, cömert, cümle, cüçük, gibi

Cambaz Cevat cılız cimri coşkunla cömertliğe cumbada cürel ettiler.

Ç

Ağzın durumu tıpkı (c) ünsüzünde olduğu gibidir. Yalnız tonsuz olarak meydana gelir.

(Ç) ünsüzü (t) ve (ş) ünsüzlerinin kaynaşmasıyla meydana gelir.

Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda çoğunlukla bulunur.

Örnek:

Çam, çakı, çadır, çarşı, çatal, çelik, çilek, çuval, çiçek, çekiç, çomak, gibi

Çardaklı çeşmedeki çırak, çiçekleri, çobanın çöreğini çürüttü.

D

Dilin, damağın ön kısmına üst diş köklerine dayanıp açılmasıyla tonlu olarak meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortada bulunur.

Örnek:

Dam, damak, dal, delik, dış, diş, dadı, dede, deney, demir, damla, dayak, durak, gibi.

Davulcu dede dışarıklı dikişçi dolandırırken dönemecin duvarından düştü.

F

Üst kesici dişler alt dudağın üstüne dokunup açılmasıyla ve tonsuz olarak çıkarılır. Dilimizde çoğunlukla kelime başında, pek seyrek olarak da ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Fal, fil, fakat falaka, falanca, faraş, farfara, felek, federasyon, felâket, felç, fevkalâde, firak, fire, film, fayans, fötr, futbol, füze gibi.

Farfara felfelek fırl fırl fileli folluğu fötr fuarında füzenledi.

G

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir ve tonlu olarak çıkarılır.

Görülüyor ki (G) ünsüzünün iki boğumlanma noktası vardır. İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.

Örnek:

Gâh, gel, gör, git, güya, güç, gibi.

Kalın ünlülerle damağın gerisinden çıkar.

Örnek:

Gar, gıcık, gocuk, guguk, gibi.

(G) ünsüzü dilimizde çoğunlukla kelime başında bulunur, ortasında ve sonunda seyrek rastlanır.

Örnek:

Gaga, gagalamak, gam, galiba, galibarda, gar, garaj, gargara, gazete, gelincik, göçmen, gölge, gönye, görev, güzellik, gibi

Galip Geyvede gır gır giden gocuklu göçmen gururluya güldü.

Ğ

Dilimizde varlığını ancak kendinden evvel gelen ünlünün süresini uzatmakla hissettirir. Kelime başında bulunmaz, iki ünlü arasında ise ikili ünlü (diftong) meydana getirir

Örnek:

Boğaz= boaz, doğal = doal, yoğurt = yourt, gibi.

(Ğ) dilimizde bazen de (y), (v) ünsüzlerine döner.

Örnek:

Eğer= eyer, diğer = diyer, eđence = eylence, eđitsel = eyitsel, eđlenmek= eyllenmek, ođmak = ovmak, gđđde = gđvde, gđđercin = gđvercin, soğan = sovan, kođan= kovan, dđđmek = dđvmek, gibi.

H

Bir soluk harfi olup ağzın (kalın a) ünlüsünü çıkardığı durumda meydana gelir ve tonsuz olarak çıkarılır. Dilimizde çoğunlukla kelime başında bulunur.

Örnek:

Habbe, haberci, haber, hacamat, hacı, hacıyatmaz, hadde, hademe, hafız, hafif, hafta, hakiki, hakir, hâlbuki hallaç, hassas, hatıra, hece, hımhım, hipnotizma, hokkabaz, hulâsa, hülyalı, hüner, hücum, hücre, hüviyet, gibi

Habeř hemşire hırkalı hizmeti hoppa hödüğe hurmaları hürmetle sundu.

J

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır, havanın dilin ortasından tonlu olarak sızmasından meydana gelir.

(J) ünsüzü dilimize Farsça ve Fransızcadan geçen kelimelerle gelmiştir. Halk arasında (j) ünsüzünün (c) olduğu görülür. Örnek: Japon = Capon, jandarma = candarma, jorjet - corcet, panjur = pancur, jurnalci = curnalci, gibi.

(J) ünsüzleriyle başlayan kelimelerden dilimize geçmiş olanlarından bazıları: Jaketatay, Jale, Japon, jandarma, jambon, jartiyer, jelâtin, jeoloji, jeolog, jest, jilet, jübile, jüri, gibi.

Japon jeolok jiletini jurnalıyle jüriye verdi.

K

Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir, tonsuz olarak çıkar.

Görülüyor ki, (k) ünsüzünün iki boğumlanma noktası vardır.

- İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.

Örnek:

Kel, kir, kör, kül, gibi.

- Kalın ünlülerle damağın arka kısmından çıkar.

Örnek:

Kar, kıl, kor, kul, gibi.

(K) Ünsüzü dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Kaba, kaya, kaçak, kadastro, kadife, kâtip, kâhya, kalp, kaplumbağa, karbüratör, karikatür, korkak, kaçak, kolonya, konfor, konservatuar, kroki, kültür, gibi.

Kara kahküllü ketenli kız kibar komşusuna köprülü kuyuda küstü.

L

Dil ucu damağın ön kısmına, bir de daha gerisine dayanır, hava dilin yanlarını titreterek sızar ve tonlu olarak meydana gelir. Dilimizde (1) ünsüzü kelime başında bulunmaz. Yabancı dillerden gelen kelimelerle dilimize geçmiştir. Çoğunlukla taşra ağızlarında (I) ünsüzü ile başlayan yabancı kelimelerin başına bir (i) ünlüsü eklenir.

Örnek:

İlimonu, ilazım,

(L) Ünsüzü ile başlayan kelimelerden dilimize geçmiş olanlardan bazıları: Lâbada, lâbirent, lâboratuvar, lâcivert, lâçka, lâden, lâdes, lâf, lâkap, lâhana, leylâk, leziz, limon, lise, litografya, liyakât, lôbut, lôca, lôdos, lôkanta, lôkma, lôkomotif, lôrt, lôsyon, lôş, lügât, lûmbago, lüfer, lüks, gibi.

Lâboratuvarda leblebici limonlu lokumu lûgatçiyle lüpletti

M

Dudakların birleşip açılması ve yumuşak damağın alçalmasıyla tonlu olarak meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Maalesef, maarif, macera, maç, madalya, mademki, madenî, mahzun, manzume, modern, mücevher, müthiş, müzakere

Muhallebici melânkolik Mısırlı Mirza modern mösyöyle Muradiye de müzik dinledi.

N

Dilin damağın ön kısmına, diş köklerine dayanıp açılmasıyla ve yumuşak damağın alçalmasıyla tonlu olarak meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Nadide, nafaka, nafile, naftalin, nakil, nakit, nalbant, namaz, namus, nankör, narin, narkoz, nasihat, nâzım, Nazım, nazik, nesir nezaket, nilüfer, nisan, nutuk, nöbetçi, gibi.

Nakkaş nekre nişadıra Niyazi noktadaki nöbetçiyle nutukta nükte yaptı.

P

Dudakların birleşip açılmasıyla ve tonsuz olarak meydana gelir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur, sert ünsüzlerdendir.

Örnek:

Paçavra, paket, pala, palamut, pantolon, papara, papatya, paragraf, paragraf, paraşüt, plak, plaka, plan, planör, politika, porselen, porsiyon, program, psikoloji vs.

Palavracı peltek pısırik pişkin poturlu pörsük pulcu püskürdü.

R

Dil ucunun, yukarıdaki kesici dişlere sürekli çarpmasıyla meydana gelir. Burada dikkat edilecek nokta da dil ucunun süratle titremesidir. Kelime başında bulunan (R) kolay söylenir. Fakat kelime sonlarındaki (R) ünsüzlerine önem verilmezse anlaşılması güç olur. Dilimizde başta (R) ünsüzü yabancı kelimelerde bulunur.

Örnek:

Radyatör, rahat, roket, raket, ramazan, randevu, raptiye, rol, reçete, rehber, rehin, rejisör, rakip, reklâm, rekor, repertuar, reverans, riyakâr, romatizma, rota, rozet, röportaj, rüya, rüzgâr, vs.

Radyolu ressam Rıfki rint romancıyla röportajcı rumdan rüşvet aldılar.

S

Dudaklar açıktır, dilin ucu alt diş köklerine yaklaşır ve hava dilin arasından sızar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Sert ünsüzlerdendir

Örnek:

Saat, sabah, sabun, saç, saçma, sahne, sakal, sakız, saklambaç, salıncak, salon, seksek, senaryo, sıska, sinema, spor, staj, stüdyo, sükût, sürpriz, süs, vs.

Sandıklıda sepetleri sıralı simitçi sofrada sökülen sucukları süpürdü.

Ş

Dişler birbirine, dil sırtı da katı damağa yaklaşır, hava dilin ortasından sızar. Sert sessizlerdendir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Şaka, şafak, şahin, şampiyon, şantaj, şantiye, şarapnel, şarjör, şifre, şiir, şilte, şimendifer, şimşek, şişko, şoför, şölen, şömine, şövalye, şüphe, vs.

Şamlı, şemsiydi, şıracı, şişko, şoför, şölende, şurupçuları şüphelendirdi.

T

Dilin, iki ön dişin arkasına değmesiyle oluşan sestir. Sert sessizlerdendir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur.

Örnek:

Taş, taze, tek, taht, tavan, tabip, taka, taklit, telif, traktör, torba, tuz, turuncu, turunçgil, katı, katar, tatar, patpat, kat, yat vs.

Taşlı taze tahtında tahtadan tavandaki takır takır takırdatan tabibi taklit etti.

V

Alt dudağın üstteki iki dişe sürtünmesi esnasında sızan tonlu sestir. Yumuşak sessizlerdendir. Kelime başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.

Örnek:

Van, veli, vatan, vâkur, vergi, vesile, veresiye, vesika, tava, hava, vesvese, sav, tav,

Vesveseli vehimli vesilenin vesayet vergili veresiyesi veznecide vesikayla vergilendirildi.

Y

Dilin yayvan hale gelerek, azı dişlerine sürtünmesiyle ağız boşluğunda oluşan sestir. Yumuşak ünsüzlerdendir. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunabilir.

Örnek: Yaka, yasa, yağmur, yalak, yatak, yasak, yemek, yeşil, kaya, pâye, say, tay, yaylak, yayvan, tay, pay, kolay, kalay, vs.

Yağmurda yayan yapıldak yarasız yağmacı yalınayaklar yabanlığın yağlığında yatarken yayvanlaştılar.

Z

Dudaklar açıktır, dil içerde serbest, alt ve üst diş birbirine değerek yaklaşır ve hava dişlerin arasından sızar. Dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur. Yumuşak ünsüzlerdendir.

Örnek:

Zar, zakkum, zeytin, zıkkım, zil, Zonguldak, zöhre, zurna, zümrüt, azık, ezik, uzak, üzüm, üzgün, üzengi, kaz, yaz, kez, tez, Honaz, kurnaz, kunduz, vs.

Zoraki zorba zoolog Zonguldak' ta zoru zorlarken zorlandı.

1.2.4. Boğumlanma

Boğumlanma, hecelerin iyice anlaşılacak biçimde dudaklardan çıkmasıdır. Boğumlanma bozukluğu olan kişiler dudaklarını iyice hareket ettirmeden konuşurlar. Böyle dudak tembelliği olan kimselerin söylediklerini dinleyiciler anlayamaz.

“Birçok kimse konuşurken boğumlanmaya yeteri kadar önem vermez. Bunun için de sözleri iyi anlaşılmadığından karşılındakini tekrar tekrar sormak zorunda bırakır. Hâlbuki bir topluluk karşısında söz söyleyenin her sözünün tek kelimesine kadar anlaşılması gerekir. Bunun için de söyleyicinin yüksek sesle avaz avaz bağırması değil, ünsüzleri açık olarak boğumlandırması sözlerinin iyice anlaşılmasına yardım eder.” (Şenbay, 2004: 50)

1.2.5. Durak

Ses çıkarmak için soluk almaya ihtiyaç vardır. Ses belirli bir süre uzatılabilir ama sonunda soluk tükenir. Böyle bir durumda duraklanır ve yeniden soluk almak zorunda kalınır.

Konuşurken duraklamalara yeterince önem verilmez, sık sık ve kısa duraklamalar yapılmazsa, bol ve derin soluk alma ihtiyacı duyulur. Bu da gürültülü soluk alınmasına neden olur. Gürültülü soluk alma, bir kusurdur. Bunun için de soluk tükeninceye kadar beklenmemeli, çabucak ve hissettirmeden ciğerler hava ile doldurulmalıdır (Parlakıydız, 2001: 55).

Şu halde konuşurken hava ihtiyacını elde etmek için az veya çok duraklamalar yapmak zorundayız, işte bu durakların tümü (noktalama)yı meydana getirir. Bunun için de soluğumuz tükeninceye kadar beklemeden çabucak ve hissettirmeden ciğerlerimizi havayla doldurmalıyız. Ancak, diksiyonda bu duraklar gelişi güzel yapılamaz. Durakları cümlelerin anlamına göre düzenlemek ve buna

alıştırmak gerekir. Çünkü noktalamanın anlam ve anlama yönünden önemi büyüktür. Bu alışkanlığı kazanmak için solunum alıştırmalarını usanmadan yapmalıyız. (Şenbay, 2004:24-25)

1.2.6. Ton

“Fonetik konusunda ton, şöyle tanımlanır: Yalın bir periyodik hareketten, yani belirli bir zaman içinde – örneğin bir saniyede- belirli bir düzenle yinelenen titreşimlerden, oluşan ses izlenimine ton denir.” (Ediskun, 1999:96). Konuşmada fonemler, heceler, kelimeler zincir halkaları gibi sıralanır. Konuşmada birbiri ardından gelen sesler, hiçbir zaman aynı seviyede ve aynı renkte değildir. Ses durmadan alçalır, yükselir, yumuşar, sertleşir, incelir, kalınlaşır. İşte bu ses değişikliğine tonlama adı verilir (Parlakyıldız, 2001:54). Bir konuşmacı için en iyi ses tonu, tek düze olmayan ve gerektiğinde yükselip alçalabilen ses tonudur. Çok yüksek ya da alçak bir ses tonu, dinleyicileri rahatsız eder.

“Düz ve monoton bir ses ise, içtenlik, canlılık ve duygu ifade etmez.” (Kantemir,1991: 57).

Şenbay eserinde; seslerin birbirinden ayrılabilceğini ve bu yalnızca sert sessizlerle değil ünlülerin çıkış yüksekliği ile de birbirinden ayrılması gerektiğini söyler ve şu şekilde devam eder : “İşte böylece (Ton) ortaya çıkmış olur. Bir tondan diğer bir tona geçmeye (Geçki — Modulation) adı verilir. Şarkı sesinde ton derecesi aşağı yukarı iki (Sekizli - Octave) dir. Konuşma sesinde ise aşağı yukarı bir (Sekizli) dir. Nasıl ki şarkı söylemek için, onun üzerinde çalışmak gerekirse, diksiyon için de sıralanan ton derecelerini çoğaltmak gerekir. Kötü diksiyonun karakterini ortaya çıkaran monotonluktur. Böyle konuşma dinleyicileri usandırır. O, duygu ve anlatımdan uzak, bir tonda sürüp giden konuşma şeklidir.” (Şenbay, 2004: 25)

Alperen'e (2001: 305) göre konuşmadaki tonlama hatalarının giderilmesi için ünlülerle aşağıda belirtildiği gibi bir çalışma yapılmalıdır:

- a) Birdenbire ve aynı şiddeti sürdürerek ünlüleri söylemek.
- b) Soluk verirken bir ünlüyü giderek artan bir şiddetle çıkarmak.
- c) Sesin şiddetini alçaltıp yükseltmek.
- ç) Kısa soluk vererek gür sesler çıkarmak

1.2.7. Vurgu

“Kelimelerde bazı heceler, cümlelerde ise bazı kelime ve kelime gruplarının, diğerlerine göre daha baskılı söylenmesine vurgu denir.” (Korkmaz,1987: 60).

Vurgu çeşitleri şu başlıklar altında ele alınabilir:

a) Kelime Vurgusu: Türkçede genellikle kelimenin son hecesi vurgu alır. Vurgu, sebepsiz yere değişmez, böyle bir değişim kelime yapısıyla ilgilidir. Bir kelimenin iki veya daha çok anlamı varsa bu anlamlarını belirtmek için farklı şekilde vurgu yapılır.

b) Cümle Vurgusu: Cümle vurgusu, yüklem üzerinde bulunur. Fakat gerektiği zaman vurgu, cümle olduğu gibi kalmak şartıyla, belirtilmek istenen kelime üzerine de kaydırılabilir.

c) Pekiştirme Vurgusu: Bir maksadı veya duyguyu şiddetli bir şekilde belirtebilmek üzere kelimedeki bir hecenin vurgulanmasıdır. Bu vurgu ile beğenme,

kızma, üzülmeye, gücenme, hayret, sevinme durumlarının ortaya konması mümkün olur.

ç) Duyuş Vurgusu: Pekiştirme vurgusunun bir şekli olan duyuş vurgusu, bir duyguyu ortaya koymak, anlatmak için seçilen hecenin uzatılması ile yapılır.

d) Ahenk (Uyum) Vurgusu: Bu vurgu sayesinde sözler belli aralıklarla yapılan yükselme ve yavaşlamalarla bir söyleyiş güzelliğine kavuşur. Şiir dışında da sözde bir uyum sağlanabilir.

e) Mısra Vurgusu: Şiiri doğru yorumlamak, seslendirmeye güzellik ve anlam kazandırmak için yapılan vurgulamadır (Yakıcı vd., 2006: 15-18).

Vurgulamadaki hatalar, öğrencilere okuma parçalarının yardımıyla uygulamalar yaptırmak suretiyle giderilebilir. Hem okuma hem de konuşma sırasında öğretmen, öğrencinin vurgulama hatalarını tespit etmeli ve bunların doğrusunu önce kendi söylemeli, ardından da öğrenciyi tekrarlatmalıdır.

1.2.8. Ulama

Bir kelimenin sonundaki ünsüzün ondan sonra gelen kelimenin başındaki ünlüyle beraber boğumlandırılmasıdır.

Örnek: Akşamı oldu. Güneşı açtı. Sabahı oldu... Gibi.

Yazım Kılavuzu'na göre eşsesli kelimelerimizde b, c, d, g harfleriyle biten kelimelerin de p, ç, t, k sert sessizleriyle yazılmaları kabul edilmişse de konuşurken ulama yapıldığı zaman aslındaki yumuşak sessizlere dönerler.

Örnek: Harbı Okulu. Mesudı olmak. Mektubı almak... Gibi.

Kelime sonunda bulunan ve ön damakta meydana gelen (K) ünsüzü kendinden sonra gelen kalın ünlüye uyar. Buna (Gerilek benzeşme) denir.

Örnek: Bir - kö - pe - kal - dım.

Bü - yü - ka - da - ya - git - tim. vs.

Yine kelime sonunda bulunup ön damakta meydana gelen (K) ünsüzünü (Ha, ho, hu, hı) heceleriyle başlayan bir kelime izlerse başta bulunan (H) ünsüzü düşerek aynı (ses bilgisi) kuralına uyar.

Örnek:

Yük - se - ka - va - sı - cak - lı - ğı.

Kü - çü - ka - nım

Ye - me - ka - ne.

Ek - me - kır - sı - zı.

Kü - çü - ku - ni.

E-ri-ko-şa-fi... Gibi.

Ulama; ancak bazı kelimelerin değerini belirtmek istediğimiz zaman bozular. Söz içinde kelimeler arasında bir durak yapıldığı zaman ulama olmaz.

Örnek: Benim en büyük arzum, öğretmen olmaktır.

Bazı ayrı ayrı hecelerdeki ünlülerden biri düşer ve ünlüsü düşen hece diğerinin başındaki ünlüye bağlanır.

Örnek: Noldum dememeli, nolacağım demeli.

1.3. KONUŞMA EĞİTİMİNDE DİNLEMENİN ROLÜ

“Bir kimsenin söz hürriyetine sahip olabilmesi, söz hürriyetinin başlangıcı olabilirse de, dinleme ihtiyacıdır ki, o hakkı önemli kılar.” Walter Lippmann

Dinleme, iletişimin çok önemli bir parçasıdır. Dinleme olmadan iletişim tam gerçekleşmez. İnsan yaşamında dinlemenin ve dinlenileni anlamının ayrı bir önemi vardır.

“Söyleyenden çok dinleyen arif gerek.

Aklınla gör, kalbinle işit,

Yüz dinle, bin düşün, bir konuş

İki kulak bir dil için; iki işit, bir söyle. Bunlar atalarımızın yüzlerce yıllık tecrübeleri sonunda bize kadar ilettikleri dinleme üzerindeki atasözlerinden bir kaçı.” (Muallimoğlu, 2005:18)

Herhangi bir iletişim, konuşmayı dinleyen bu iletişimin sonucunda aldığı bilgiyi nasıl islediğine, depoladığına ya da iletişim sürecinde nasıl davrandığına bağlıdır. Buna göre dinleme, “Konuşan kişinin vermek istediği mesajı pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir.” (Demirel,1999:33).

Bu durumda iyi bir konuşmacı olmak istiyorsak iyi bir dinleyici olmamız gerekir. Bu konuda Muallimoğlu eserinde dinleme konusuna geniş yer vermiş ve şunları söylemiştir: “Kendiniz iyi bir hatip olmasanız bile, iyi bir dinleyici olmalısınız. İyi bir dinleyiciyi herkes takdir eder. İyi bir dinleyici her yerde iyi karşılanır. Hem zekâsı, hem iyi niyeti ile kendisini diğerlerine sevdirebilir.” (Muallimoğlu, 2005:19)

Günlük konuşmalarımızda dinleyen, konuşanın davranışını hem görür hem işitir. Konuşma yoluyla aktarılan mesajı gözleri ve kulaklarıyla alır. Bu, iletişimde

dinleyici rolünde bulunan kişinin hem dinleyici hem de gözlemci olduğunu ortaya koyar.

Yapılan araştırmalara göre,

1.Doğuştan işitme özürlü olanlar konuşmayı öğrenemiyorlar.

2.Gelişim dönemi sürerken işitme becerisin kaybedenlerde konuşma becerisinin de gerilediğı görülüyor.

3.Kulağı sonradan tedavi edilenler yavaş yavaş konuşmaya da başlıyorlar.

4.Bir toplumda yaşarken kaybolan ve uzun süre sonra bulunan çocukların ilk öğrendikleri dili ve konuşma becerilerini yitirdikleri görülüyor (Özbay, 2001:10–11).

“İletişim her zaman konuşanla dinleyen arasında bilgi, beceri, tutum, davranış yönünden bir etkileşimi gerektirir. Eğer bu yönde, konuşanla dinleyenden birinde bir eksiklik, bir yetersizlik kendini gösterirse, etkileşim sağlanamaz. İletişimin etkili ve başarılı olması için konuşanın da, dinleyenin de kendi benliklerinin üstüne çıkmaları, insansal olanakların elverdiği ölçüde birbirlerini anlamaları zorunludur.” (Taşer,2001:149–150).

Bu durumda konuşma bozukluğunu yenmek için öncelikle dinleme ile ilgili yetiyi kazandırmak gerekiyor. Bu da Türkçe Öğretmeninin derslerde halk edebiyatımızda zengin bir yere sahip olan mâni, bilmece ve tekerlemelerle yapılan çalışmalar, bilmecelerin karşılığına hızla cevap vermeye yönelik uygulamalarla çocukların dinleme becerilerinin eğitiminde aktif rol oynayacaklardır.

1.4. KONUŞMA EĞİTİMİNDE KULLANILAN KAZANIMLAR

Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında yayınladığı İlköğretim Türkçe Öğretim Programı'nda, yer alan kazanım sayıları şu şekildedir:

6. Sınıf Türkçe Dersinin Konuşmayla ilgili Kazanım sayısı: 58

7. Sınıf Türkçe Dersinin Konuşmayla ilgili Kazanım sayısı: 71

8. Sınıf Türkçe Dersinin Konuşmayla ilgili Kazanım sayısı: 77

İlköğretimin ikinci kademesinde öğrencilere verilecek konuşma eğitimi için ulaşılmaması istenen Kazanımlardan bazıları şunlardır:

1. Konuşma kurallarını uygulama.

- Konuşmaya hazırlık yapma.
- Konuşma yöntemini belirleme.
- Konuşma amacını belirleme ve dinleyicilere ifade etme.
- Dinleyicilerle göz teması kurma.
- İşitilebilir bir ses tonuyla konuşma.
- Kelimeleri yerinde ve anlamına uygun kullanma.
- Kelimeleri doğru telaffuz etme.
- Akıcı konuşma.
- Sesine duygu tonu katma.
- Konuşmalarında beden dilini kullanma.
- Konuşma sırasında gereksiz hareketlerden kaçınma.
- Konu dışına çıkmadan konuşma.
- Görgü kurallarına ve değerlere (milli, manevi, kültürel, ahlaki, sosyal vb.) uygun konuşma.

2. Kendini sözlü olarak ifade etme.

- Kendine güvenerek konuşma.
- Konuşmasında olayları oluş sırasına göre anlatma.
- Konuşmasında söz varlığını kullanma.
- Konuşmasını görsel sunuyla destekleme.
- Dinleyici grubu ve bulunduğu ortamı dikkate alarak konuşma.
- Konuşmasında ana fikri vurgulama.
- Konuşmasında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları vurgulama.
- Konuşmasında önemsedığı bilgileri vurgulama.
- Düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde sunma.
- Konuşurken dinleyicilere sorular sorma ve sorulara cevap verme.
- Konuşmalarında yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verme.
- Konuşmalarında destekleyici ve açıklayıcı örnekler verme.
- Konuşmalarında farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanma.
- Konuşmalarında önem belirten ifadeleri kullanma.
- Konuşma biçimi, içeriği ve konuşma ortamını değerlendirme.
- Konuşma biçimi, içeriği ve konuşma ortamı hakkındaki düşüncelerini belirtme.
- Konuşmalarında karşılaştırmalar yapma.
- Konuşmalarında sebep-sonuç ilişkileri kurma.
- Bir fikre katılıp katılmadığını nedenleriyle ortaya koyma.
- Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü olarak ifade etme.
- Konuşmasını özetleme.
- Dilek, istek, beğeni ve şikâyetlerini ilgili kişilere bildirme.
- Kendisini, ailesini ve çevresini tanıtmaya.
- Hoşlanıp hoşlanmadığı olay, durum, kişi vb. hakkında konuşma.
- Bilgi edinmek amacıyla soru sorma.
- Konuşmasına dikkat çekici ve çarpıcı ifadelerle başlama ve sonlandırma.

3. Tür, yöntem ve tekniklere uygun konuşma.

- Günlük ilişkilerin gerektirdiği farklı durumlara uygun konuşma.
- Grup çalışmalarında duygu ve düşünceleri paylaşma.
- Topluluk önünde konuşma.
- Üstlendiği role uygun konuşma.
- Masal, hikâye, fıkra veya film tekniğine uygun anlatma.
- Deneyim ve anılarını anlatma.
- Konuşmalarında betimlemeler yapma.
- İkna edici konuşma.
- Bilgi vermek amacıyla konuşma.
- Sorgulayarak konuşma.
- Bildiği şiirleri topluluk önünde okuma.
- Bilgi almak amacıyla görüşmeler yapma.

4. Konuşma becerisini geliştirme

- Bir toplantıda konuşmacı veya katılımcı olarak konuşur.
- Sınıf içi ve dışı etkinliklere katılır.
- Güzel ve etkili konuşmaları örnek alır.
- Sınıf ve grup içinde yapılan tartışma etkinliklerine katılır.
- Çevresindeki kaynaklardan derlediği sözlü kültür ürünlerini sınıfla paylaşır.”
(İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı(2005:140-142)

1.5. KONUŞMANIN ÖZELLİKLERİ

Konuşma önemli bir iletişim aracıysa konuşma ilkelerinin bilinmesi gerekir. Sokrates: "Konuş, kim olduğunu söyleyeyim" der. Kişiliği ele veren konuşmanın ilkelerinin bilinmesi konuşurken daha dikkatli olunmasına, dinleyicinin dikkatini toplamaya, konuşmanın etkili olmasına yardımcı olur.

Güzel ve etkili bir konuşmanın ilkeleri şunlardır:

1. Dinlemek... Doğru ve güzel konuşmanın ilk şartı dinlemesini bilmektir. Dinlenmeyen, gürültülü, ilgisiz bir yerde güzel konuşma da yapılamaz. Ancak iyi bir dinlemenin de öğrenilmesi gerekmektedir.
2. Konuşmanın bir planı olmalıdır, Doğru ve güzel konuşmanın ikinci şartı, konuşmanın sağlam ve sistemli bir fikre dayanmasıdır. Konuşarak düşünmek beraberinde başarısızlığı getirir. Düşünerek konuşma esas olmalıdır.
3. Konuşmanın bir konusu olmalıdır.
4. Konuşma ne bıktırarak kadar yavaş, ne de anlaşılmayacak kadar hızlı olmalıdır.
5. Konuşma ile nefes alıp verme arasında bir ahenk olmalı, nefes almadan konuşulmamalıdır.
6. Konuşma konusu seslenilecek kişi veya kişilere uygun olmalıdır, Sesin, insanın kişiliğini yansıttığı düşüncesini de hatırlayarak konuşmada önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Zira ses; dalgalılık, korkaklık, mahcupluk, kibirlilik, tatsızlık, zayıf bir bünye vb. birçok özellikleri ortaya koyar. Kaba, pürüzlü, sert, haşin, genizden gelen veya ince sesler, dinleyenler üzerinde olumsuz bir izlenim bırakır.
7. Konuşmada mümkün olduğu kadar zengin bir kelime kadrosu kullanılmalı; sınırlı bir dilden, tekrarlanan belli kelimelerden kaçınılmalıdır.
8. Konuşmada kelimeleri doğru söylemeye özen gösterilmelidir. Telaffuzun şive ve ağız özellikleri taşımasına çalışılmalı, edebi dil, kültür dili ile konuşmaya gayret edilmelidir. Esas alınması gereken İstanbul ağzıdır.

9. Konuşmanın amacı olmalıdır.
10. Konuşmada bütünlük olmalıdır. Konuşurken konu gereksiz ayrıntılarla dağıtılmamalıdır.
11. Konuşma çelişkili düşünceler içermemelidir.
12. Konuşmada duygu ve düşünceler sürükleyici bir biçimde aktarılmalıdır.
13. Konuşmada söz fikri açık ve net ifade edebilmeli, anlaşılır ve tatmin edici bir özellik taşınmalıdır.
14. Konuşmada cümleler düzgün olmalı, cümle yanlış yapılmamalı, anlatım bozukluğu olan uzun cümleler yerine doğru, yanlışsız kısa cümleler kurulmalıdır.
15. Kaba ve argo sözlere yer verilmemelidir.

“Bir bilgeye sormuşlar: - Bir insanın zekâsını nereden anlarsınız?

- Konuşmasından.

- Ya hiç konuşmazsa?

- O kadar akıllı insan yoktur ki.”(İsmail Dervişoğlu ve Mehmet Yılmaz, 2006:18-19)

1.6. KONUŞMA KUSURLARI

Bazı insanlar konuşma sırasında bazı özel yetersizliklerinden dolayı anlatmak istediklerini anlatamazlar veya geç anlatırlar. Bunun nedeni ise “Konuşma Kusurları”dır. Bu kusurlardan herhangi birine sahip olan bireyler iletişim sıkıntısı

yaşarlar. Ama pek çok kusur yeterli çaba ve istek gösterildiğinde yok edilebilir. Bu kusurlar nelerdir:

a) Tembellik (Gevşeklik) ve Atlama:

İlk olarak incelenmesi gereken nokta Tembellik kusurudur. Dil, dudak, dişler, çene, boğaz ve gırtlak gibi konuşma organlarının tembelliğinden kaynaklanır. Bundan dolayı bazı harfler düzgün çıkarılamaz. Birey iletişim sıkıntısı yaşar. Diğer bir eksiklik ise günümüzde gençlerin birçoğunun yapmış olduğu eksiklik atlama kusuru bu duruma acelecilik de denilebilir, kelimelerin eksik söylemesidir: bakcam, nassın, gelcen mi? vs.

Ör: “ Uygulama yapılan öğrencilerden biri “latif” yerine lafit diyordu.”

b) Yardımcı Sesler

Birçoğumuzda bulunan bu ses kusurudur. Konuşma sırasında “eeee, uuuu, şey, mmmm,” gibi ses ya da kelimeler girer. Bu durum hem dikkatin dağılmasına yol açar hem de dinleyicilerin ilk konuşulanları unutmasına yol açabilir.

Konuşma esnasında aklımıza gelmeyip de sarıldığımız bu seslerin asıl nedeni düşünce akışındaki kopuşun göstergesidir. Bu durum aşırı heyecandan kaynaklanabilir. Gürültülü ortamlarda yapılan konuşmalarda da bu tür kusurlar bulunabilir. Bunun nedeni az okumaktır. Kelime hazinesinin geniş olması durumunda kusur ortadan kalkar.

c) Pelteklik (Artikülâsyon-Boğumlanma- Bozukluğu)

Pelteklik, bir harfin başka bir harf ile değiştirilerek söylenmesidir. Çocukluk döneminde bazı harfler tam anlamıyla söylenmez. Ebeveynler çocuğun konuşmasını, yanlışını düzeltmezler. Bu durumda çocuğun bu kusuru kalıcı hale gelir ve değiştirilmesi için yoğun çaba harcanması gerekir. Daha çok “R” harfinin “y”; K harfi yerine de "T" kullanılması şeklinde söylenmesi gibi durumlar ağırlıktadır. Örneğin çocuğunuz ‘araba’ yerine ‘ayaba’; ‘arı’ yerine ‘ayı’ ya da ‘ekmek’ yerine ‘epmek’ diyorsa (pelteklik) boğumlanma sorunu vardır.

d) Tutukluk

Heyecana bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur. Bir hecede takılıp kalma, devamlı o heceyi ya da kelimeyi tekrarlama durumudur. “Huzur ---- huzurunuzda ---- - ol- olmaktan--- çok ---- çok - mutluyum” gibi. Heyecan ve stres bu durumu tetikleyen başlıca etkenlerdir kekemeliğin daha hafif biçimidir.

e) Kekemelik (Akıcılık Sorunları)

Kekeleme, tutukluğun bir üst düzeyi olan bozukluktur. Kişi konuşurken birden bire gerilir, konuşmasına devam edemeyecek hale gelir. Eğer çocuğunuz sesleri tekrar ediyorsa; kelimeyi tamamlamayı güçlükle yapıyorsa; akıcılık sorunu/kekemelik olabilir. Örneğin; ‘sis’ kelimesini söylerken ‘so-so-so-sis’ ya da ‘sssssssis’ diyebilir.

Kekemeliğin temel sebepleri arasında korku gösterilmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan korkunç bir olay, baskı, şiddet eğilimli ebeveynler çocuklarının peltek olmasına yol açar.

Kekemelik temelde psikolojik bir sorun olduğu için giderilmesinde bireyin kendine büyük sorumluluklar düşer.

f) Ses bozukluğu

Çocuğunuz cümlesine başlarken sesi gür ve net olabilir fakat cümlesi bitinceye kadar sesi azalabilir, kısılabilir ve sesi sanki ağızda geveliyormuş gibi çıkabilir. Bazen de çocukların sesi sanki soğuk algınlığı almış gibi ya da burunlarından konuşuyormuş gibi çıkabilir. Bunlar da ses bozukluğunun birkaç örnek olabilir.

Şenbay eserinde bu tür bozuklukları selen bozukluğu adı altında vermiştir.

“Vücudun yorgunluğundan, soluk borusunun, bronşların, akciğerlerin hastalıklarından ses zayıflığı meydana gelir. Müzmin ses kısıklığı çoğunlukla gırtlakın fazla yıpratılmasından, (Çocukların bağıra bağıra seslerini kısarak, yaşadıkları sürece, öyle kalanlarına sık sık rastlanır.) Ses kısıklığı sıracı ve veremden de ileri gelir. Hımhımlık birbirinin aksi olarak iki şekilde meydana gelir: Selen yeter ölçüde burundan çıkmaz. Bu da ya bir polip (halk arasında "ahtapot" denir.) tıkar, basit bir burun nezlesi yahut ta damak perdesindeki bir felç nedeniyle havanın, burun yolundan fazlaca çıkmasıyla olur.”(Şenbay, 2004: 22-24)

Kuvvetsizlik: Ses sadece kuvvetsiz ve yetersiz olabilir. Bu da hafif sesle konuşmak ve alıştırma yapmamak yüzünden ileri gelir.

Ses Titrekliği: Ses gürlüğü ne olursa olsun titreyebilir. Bunun için de ses çıkarırken önce gür bir ses daha sonra tiz bir ses şeklinde uzun olan sesli harfler çıkartılarak alıştırma yapılabilir.

Tiz ve Keskin ses: Bu sese tıp doktorları harem ağası sesi demektedirler ve şu alıştırmanın yapılması istenmektedir.

1. Ağızınızı açarak olabildiğince derin ve düzgün bir şekilde soluk alınız. Soluk verirken gırtlakta bir kasılma olmadan, solukla beraber ses çıkartmaya çalışın. Temiz bir ses çıkartabilmek için uzunca bir zaman alıştırmalara devam etmek, sabırla çalışmak gerekmektedir.

2. Pes tonda temiz bir ses elde edildikten sonra hecelere geçilir. Bir heceyi söylerken solukla beraber ses de verilerek hece tamamlanır ve diğerine geçildiği zaman aynı şekilde tekrarlanır. Heceler uzatılarak söylenir.
3. Bu alıştırmalar yapılırken tiz tonlara çıkmamaya çok dikkat edilmelidir. Heceleri söylerken iyi sonuç alındıktan sonra, çalıştırılan kimsenin eline bir kitap verilip aynı şekilde heceler üzerinde durarak ve her hecede soluk alıp pes tonda okumaya devam olunmalıdır. (Bu nokta çok önemlidir.)
4. Bu koşullar içinde ses kusuru olan kimse, birçok defa kendi kendine okuma alıştırmaları yapmalıdır.
5. Bu metot süresince sesini düzeltmek isteyen kimse, haremağası sesiyle konuşmaktan kaçınmalı ve konuşurken de, okurken yaptığı gibi, heceleri pes tonlarda söylemeye çalışmalıdır. (L'abbe Rousselot) (Deneysel ses bilgisi — La phonetique experimentale)-nin yaratıcılarından. Ve onun çabası sayesinde ses kusurları, boğumlanma, solunumdaki temel işleme bozuklukları ve işitme hataları bilimsel metotlarla tedavi edilir hale gelmiştir. (L'abbe Rousselot) söz konusu ve solunumda duyulabilen bütün kusurları çizerek gösterilebilir hale koyan bir alet icat etmiştir. (Şenbay, 2004: 24)

g) Dil Bozukluğu

Çocuğun karşısındaki kişinin söylediklerini anlamada sorunu varsa, düşüncelerini ifade etmek için kelimeleri bir araya getirmede sorun yaşıyorsa bu durum o çocukta dil bozukluğu olduğunu gösterir.

h) Afazi (Söz yitimi hastalığı)

Sağ elini kullananlar için dil açısından baskın olan, beynin sol yarı küresinin lôkal hasarları sonucunda afazi oluşur.

Afazi; beyindeki hasarın yerine ve büyüklüğüne bağlı olarak hafif, orta ya da ciddi düzeyde iletişim sorunlarına sebep olur. Afazi sonucunda dilin sözel anlama, konuşma, okuma ve yazma bileşenlerinden bir ya da bir kaçında sorunlar oluşabilir. Bozukluk ne söylendiğini ya da yazıldığını anlamada olduğu gibi sözel çıktı ve yazı yazmada da olabilir. Afazi'deki hiçbir dil bozukluğu; global zihinsel bozukluklardan (zihinsel gerilik ya da bunama) ya da konuşma, işitme ve görme organlarına ilişkin sorunlardan kaynaklanmaz. Afazik bireyler 'dil' problemlerinden olduğu gibi konuşma problemlerinden de muzdariptirler

Afazik bireylerde görülebilecek konuşma bozuklukları şunlardır;

Dizartri: yüzdeki felçler nedeniyle kelimelerin boğumlanmadaki bozukluk ve güçlüklerdir.

Apraksi: konuşmanın programlanmasına ilişkin bir hasar olarak bağımsız ortaya çıkar. Sinir sistemi ile ilgili bir konuşma bozukluğudur. Motor-planlama-programlama sorunu olduğu, bir başka deyişle, beynin konuşma /sesbilgisi motor programlarını üreten ilişkili kısmının hasarlandığı kabul edilmektedir.

i) Yöresel Ağızla Konuşma

Kelimeleri, kişinin yetiştiği çevrenin ağızındaki seslerle söylemedir.

Örnekler:

kalın / galın

gidiyorum / gidiyom ya da gidim

merdiven / ayahçah

tas / üsküre

yuvarlanmak / gındırılmak

çukur / kortik

Yukarıda sıralanan bu kusurların yanında, az da olsa bazı insanlarda sürekli bir yargılama yapamama, dağınık konuşma, gereksiz sözler söyleme, çekingenlik, kural bilmeme, sesleri yeterli olmama, konuşurken gereksiz el - kol, gövde hareketleri yapma gibi kusurlar da görülmektedir.

j) Kelime Hazinesinin Yetersizliği

Öğrencinin kelime hazinesinin yaşına ve seviyesine göre yeterli olmadığı, konuşması sırasında uygun kelime bulmakta güçlük çekmesinden ve bu sözcükleri “şey” ifadesiyle geçiştirmesinden anlaşılır. Öğretmenler, böyle durumlar karşısında öğrenciye çeşitli sorular sorarak “şey”in yerini tutan kelimeyi buldurmalıdır. Dikkat ve konsantrasyonu toplayarak algılama gücünü artırmak, algılama ve dikkat süresini olabildiği kadar uzun bir süreye yaymak da konuşma sırasında gereksiz kelimelerin ve seslerin kullanılmasını önleyecektir (Yalçın, 2001:18).

k) Konuşma Sırasında Gereksiz Vücut Hareketleri Yapmak

Bu tür davranışların sebebi genellikle öğrencinin konuşma sırasında aşırı derecede heyecanlanmasıdır. Konuşmacı konuşmasına önceden mutlaka hazırlanmalıdır. Ansızın bir konuşmaya çağırılrsa bile bir süre oyalanarak

konuşacağı şeyleri zihninde planlamalıdır. Konuşmaya başlamadan önce bacak ve kol kasları birkaç kere kasılıp bırakılmalıdır. Bu hareketler, heyecanın kontrolü için konuşmacıya yardımcı olan pratik önlemlerdir. Bu bilgiler çocuklar, gençler ve yetişkinler için gerekli temel bilgilerdir ve eğitimin her aşamasında mutlaka kazandırılmalı, uygulama çalışmalarıyla anlatılmalıdır (Yalçın, 2001:19).

1.7. KONUŞMA EĞİTİMİNDE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİ

Konuşma bozukluğunun düzeltilmesi konusunda ilk duyarlılık ilkokulda başlayacağı için sınıf öğretmenlerindedir. 3-4-5-6-7. sınıflarda ise bu sorunun ortadan kaldırılması elbette Türkçe öğretmenlerine düşmektedir.

Türkçe öğretmeni Türkçe öğretiminin konuşma eğitimi ile ilgili hususları, uygulamada yöntem ve teknikleri en iyi şekilde bilmelidir. Bunlar hakkında öğretmenin edineceği bilgiler ve uygulamalarda kazanacağı pratikler öğretmeni hem rahat ettirecek hem de işini daha iyi yapmasını sağlayacaktır.

Öğretmen Türkçe öğretiminde kendini yeterli görmemeli, konuşma eğitimi ile ilgili yeni yaklaşımları takip etmiş olmalı, bunları derslerinde uygulayabilmelidir. Öğretmen iyi ve doğru konuşmanın bir bilgi işi olmayıp beceri işi olduğunu bilmeli, her zaman konuşma eğitimine zaman ayırmalı ders içi ve ders dışı etkinliklerle konuşma eğitimini desteklemeli. İyi bir konuşma zaman olacağı için hem öğrencilerimiz hem de Türkçe öğretmenlerimiz bunda sabır göstermelidir.

Konuşma eğitiminde öğretmen için sorunlardan birisi sınıfların kalabalık oluşudur. Eğitimciler, bu sorunu, öğretmen “Öğrenci kümeleri oluşturarak çözebilir.” Konuşma eğitiminde, öğretmen için sorunlardan birisi sınıfların kalabalık oluşudur. Eğitimciler, bu sorunu, öğretmen “Öğrenci kümeleri oluşturarak çözebilir.” (Aktaş-Gündüz,2002:257) anlayışını benimsemişlerdir.

Dikkat etmemiz gereken noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hedef kitleye görelilik ilkesini göz önüne alarak öğrencilerin ilk önce seviyelerini ölçmeli ve öğrencilerin buldukları seviyeyi nereye kadar çıkaracağını planlamalıdır.
- Öğretmen, öğrencide konuşma isteği uyandırmalı, onlara cesaret vermeli, kendilerine güven duymalarını sağlamalıdır.
- Her öğrencinin konuşabileceğine, kendi düşünce, kanı ve görüşlerini yeterince anlatabileceğine inanmalıdır. Bu inanç, bir öğretmen için öğrencilerini yetiştirmenin temelidir. Görüşünü benimsemelidir.
- Öğretmen dilin ağızları ve lehçeleri içinde standart dile göre gösterdiği farklılıkları bilmeli öğrenciler arasında yerel ağız kullanan öğrencileri hemen tespit etmeli, bu yanlış düzeltmek için onlara bol bol seviyelerine uygun kitap okutmalıdır.
- Öğrencileri “diğer arkadaşları yanında uyarmak, azarlamak, ya da alay etmek, bu öğrencilerin okul ortamında konuşmaktan çekinmesine yol açabileceğini” bilmeli ve sınıfta buna göre davranmalıdır. Yeteneklere göre eğitim ilkesi doğrultusunda sınıftaki üstün yetenekli öğrencileri daha üst seviyelere çıkarmalıdır. Şayet öğrenci bir radyo veya televizyonda konuşma yapabilecek veya bir programa katılabilecek seviyede ise ona bu imkânı mümkün olduğu ölçüde sunmalıdır.

- Öğretmen öğrencinin dili doğru kullanmasına ve konuşmasında akıcılığı sağlamasına dikkat etmelidir. Dilin doğru kullanılması ve akıcı olması hem konuşmacının amacına ulaşmasını sağlayacağı gibi dinleyicileri de rahat ettirecektir.
- Öğretmen öğrencilerin sınıf içinde ve dışında argo konuşmalara kesinlikle müsaade etmemelidir.

1.8. KONUŞMA BOZUKLUĞU - TEKERLEME İLİŞKİSİ:

“Konuşma, duygu ve düşüncelerin paylaşılmasının etkili bir aracıdır. Çocuklar, okula başlamadan önce Türkçe konuşmayı az çok öğrenmiş olurlar. Ancak bu konuşma,"kendi yaşlarının ve çevrelerinin" Türkçesidir. Genellikle gelişigüzedir, çoğu zaman da ağız özellikleri taşır. Konuşmada kültür dilinin ulama, vurgu, tonlama gibi söyleyiş özelliklerinin, ölçünlü dilin ilkelerine uygun bir anlayışla kazandırılması öğretimin temel sorumluluğudur. Öte yandan, öğrencilerin sözcük dağarcığının zenginleştirilerek anlama ve anlatma becerilerinin yetkinleşmesi için Türkçe öğretiminin öğrencilerin duygu, düşünce ve tasarılarını sözle anlatmaya isteklendirmesi gerekir. Bu konuda, anadili öğretmenin konuşma becerisini amaca uygun davranışlarla pekiştirebilmesi için bir uygulayıcı olarak örnek olması beklenir.” (Sever, 2006:26)

Sever Etkinliklerle Türkçe Öğretimi kitabında Tekerleme kullanarak Konuşma Eğitimi verilebileceğini, konuşmayı düzeltmede bunlardan yararlanabileceğimizi şu kelimelerle ifade eder: “Yinelemelerden, ses benzerliği ve çağrışımlarından yararlanılarak oluşturulan tekerlemelerin söylenişinde güçlük çekilir. Bu söyleniş güçlüğü nedeniyle eğlendirici olan tekerlemeler öğrencilere sesleri, sözcükleri doğru boğumlandırma ve akıcı söyleme becerisi kazandırır. Bir

oyun olarak düşünülmesi gereken tekerleme söyleme çalışmalarının sıklıkla yapılması, çocuklarda söyleyişle ilgili güven duygusunu geliştirir.” (Sever, 2006:97)

Sever, bize şu tavsiyelerde bulunur: “Tekerlemelerin hızlı söylenmesinden çok, ses ve sözcüklerinin tam ve doğru olarak söylenmesi önemsenmelidir. Tekerleme söylemekte isteksiz olan öğrencilere hoşgörülü yaklaşılmalıdır” (Sever, 2006:97)

Konuşma becerisinin sağaltılmasında kullanacak olduğumuz tekerlemeler de bu beceriyi olumlu yönde etkileyen bir yöntem şeklidir. Duymaz’a göre: “ Çocuk ruhu ve zihninin, hür ve serbest oluşu tekerlemelerin daha ziyade çocukların dünyasında yer almalarına zemin hazırlamıştır. Çocuğun, dünyayı ve nesnelere birer oyuncak gibi algılayıp onlarla serbestçe oyunlar oynaması neyse, sözlerle herhangi bir gramer veya anlam kaygısı gütmeyen serbest cümlecikler ve birimler oluşturması öyledir. Çocuk muhayyilesi sözleri seçerken ve bir araya getirirken, akıl ve mantık, gerçeklik gibi endişeler duymaz. Kelimeler son derece seyyal ve değişken çağrışım ve ilişkilerle bir araya getirilir. Bunlar da tekerlemeleri oluşturur. Çocukların ağırlıklı olarak oyunlarına eşlik eden oyun tekerlemeleri ile dil gelişiminde kullandıkları söz oyunları, yanıtmaçlar ve bazı çocuk törenlerinde söyledikleri tekerlemeler buradan kaynaklanmıştır.”(Duymaz, 2002: 15)

“Yanıtmaçlar çocukların dil gelişiminde önemli bir rol oynarlar” (Duymaz, 2002: 25)

“Bize göre yanıtmaca söylemek de çocuk folklorunun bir ürünüdür ve çocukların sözlerle oynayarak dil gelişimlerinde etkili bir yapı göstermektedirler.” (Duymaz, 2002: 26)

Yanıtmaca dediğimiz Tekerleme türü Duymaz’ın da ifade ettiği gibi dil gelişimlerinde faydalı olan bir bölümdür; çünkü çocukların dünyası hayallerle süslüdür, yaşadığı, yaptığı ve konuştuğu tüm eylemler hepsi hayal ürününün bir meyvesidir. Doğan Kaya’nın bu konudaki görüşleri şu şekildedir: “Tekerlemelerin dünyası çok geniştir. Hayali olaylar ve durumlarla irrasyonel(akıldışı) bir tablo

sergilenir... Bunda en önemli sebep çocuk folklorlu ve çocuk hafızasının bu gibi kabullere hazır oluşudur.” (Kaya, 2004:561)

“Tekerlemeler ritim zenginliği taşıyan sözler olduğundan, çocuklara haz verir ve beyinlerinde hoş nağmeler uyandırır. Bir takım beyinlere, ninnilerden sonra, estetik değerin ilk tohumları tekerlemelerle atılır. Eğitim sırasında sık sık tekerlemelere başvurulmasının sebebi de budur. Bu bakımdan çocuk tekerlemeleri başlı başına önem arz eden tekerlemelerdir.” (Kaya, 2004:577)

Kaya yine aynı eserinde; “Nesneleri ve olayları henüz fark etmeye başlayan çocuklara daha çabuk konuşmalarını sağlamak için eğlendirici ve eğitici mahiyette söylenen tekerlemeler”i bu konuda örnek olarak vermiştir:

Gu gu gu

- Neredeydin?
- Çarşıda.
- Ne yedin?
- Popocık
- Ne kırdın?
- Çanacık.
- Kim dövdü?
- Babacık.
- Kim sevdi?
- Anacık.

Gu gu gu.

Çevre çevre çayırıcık

Orta yerinde pınarcık

Geldi mi tavşan su içmeğe

Geldi

(Sırasıyla başparmak ve diğerleri tutulur.)

Bu tuttu

Bu kesti

Bu pişirdi

Bu yedi

Bu dedi: Hani bana pay pay pay. (Kaya, 2004:623)

“Tekerlemelerin çocukların hazırlıksız konuşma becerilerinin gelişmesinde ve psikomotor dil becerilerinin ileri düzeylere çıkartılmasında büyük faydaları vardır. Bu tekerlemelerin daha ilginç hale getirilmesi, öğrencilerin benzerlerini üretmeleri konusunda yapılacak destek ve eğitim, konuşma, dinleme becerilerinin artırılmasına katkıda bulunacaktır.

Dil becerilerinin öğretiminde, özellikle de konuşma becerisinde, çok önemli olan tekerlemeler, vazgeçilmez alıştırma örnekleridir. Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmek için, dil tembelliği olan; konuşurken sık sık dilleri sürçen; yanlış telaffuzlarda bulunan; içine kapanık, kendisini ifade edemeyen; heyecanlanan ve kendine güveni olmayan öğrencilere Türkçe derslerinin her kademesinde bol miktarda tekerleme ezberletilebilir.”(Arhan, 2007:107)

Tekerleme çalışmalarında öncelikle bunların çok hızlı söylenmesi gerektiği yanlışından kurtulmak lazımdır. Bu, çalışmalarımızın son aşamasıdır. Tekerleme çalışmalarında, tekerleme önce sanki güç anlayan bir kişiye bir durumu anlatıyormuş gibi doğru ve eksiksiz söylenilmeye çalışılıp daha sonra giderek hızlandırılır. Bunların her birinde sesleri hızlı okumak değil doğru boğumlamak gereklidir. Bu yüzden özellikle doğru ve hızlı söyleme çalışması yapılmaktadır. Tekerlemelerin

basit veya karışık anlamlı olması yahut hiçbir anlam taşıması gerekmektedir. Böylece zihnin, anlama kayması önlenmektedir.

Tekerleme çalışmalarının aynı zamanda beynimizde motor merkezin eğitimi ile de yakından ilgisi bulunmaktadır. Çünkü konuşma eğitiminin en önemli yönü hızlı ve akıcı konuşabilmektir. Elbette bunu yaparken konuştuğumuz konunun kendi içinde bir bütünlüğü olmak zorundadır. Bu ancak beyindeki motor sistemi düzenlenmesiyle olacaktır. Bu, konuşma eğitiminin bir yönüdür. Çünkü beyinde bir bilgi birikimi yoksa veya olan bilgiler düzenli değilse o zaman da akıcı bir konuşmanın olması düşünülemez. Son yıllarda bu alanda ilgi çekici ve çok yeni eğitim teknikleri çıkmış bulunmaktadır." (Yalçın, 2002: 107-108).

Konuşma, bu bağlamda, kaynak birim tarafından mesajın tasarlanması, düzenlenmesi ve hedef birimin çözümleyip algılayabileceği sözel biçimle aktarılmasına yönelik beceridir. Konuşma düşüncelerimizin sözle anlatımıdır. Konuşma sürecinde sözcelerin sadece sesler aracılığıyla aktarımı söz konusu değildir, kendine özgü kural ve ilkeleri vardır. Doğru ve düzgün konuşarak etkili bir konuşmacı olabilmek için bu kural ve ilkeleri öğrenmek gerekir.

Bu bölümde, araştırmanın yapılmasına duyulan ihtiyacın anlatıldığı "Problem Durumu", araştırmanın "Önem"i, "Varsayımlar"ı, "Sınırlılıklar"ı ve araştırma ile ilgili "Yayın ve Araştırmalar" sunulmuştur.

1.9. PROBLEM DURUMU

İnsanlar, dil ile düşünür, dil ile duygu ve düşüncelerini anlar, anlatır, çevrelerine dilinin çerçevesinden bakarlar; hayatları boyunca içinde yaşadıkları toplumun kültürünü kazanmaya, toplumla bütünleşmeye çalışırlar. Dili bir anlaşma ve aktarma vasıtası olarak kullanırlar. Her toplum kendi insanına kendi değerlerini,

kendi normlarını, kendi dilini kazandırmaya çalışır. Çünkü insan dili ile topluma katılır, dili ile sosyalleşir.

Bu araştırma, ilköğretim okullarında konuşma bozukluğu olan öğrencilerin “Konuşma Becerilerinin Sağaltımında” “Tekerleme” yönteminin etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.9.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim okullarında konuşma bozukluğu olan öğrencilerin, konuşma becerilerinin sağaltılmasında “Tekerleme” yönteminin nasıl veya ne tür bir etkisinin olduğunu belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1- Tekerleme yönteminin *dil tembelliğini* sağaltmada etkisi nedir?
- 2- Tekerleme yönteminin *yardımcı seslerin çıkışında* etkisi nedir?
- 3- Tekerleme yönteminin *peltekliği* sağaltmada etkisi nedir?
- 4- Tekerleme yönteminin *tutukluğu* sağaltma etkisi nedir?
- 5- Tekerleme yönteminin *kekemeliği* sağaltmada etkisi nedir?
- 6- Tekerleme yönteminin *ses ve dil bozukluğunu* sağaltmada etkisi nedir?
- 7- Tekerleme yönteminin *yöresel ağızla konuşmayı* sağaltmada etkisi nedir?
- 8- Tekerleme yönteminin *kelime hazinesini artırmada* etkisi nedir?
- 9- Konuşma Eğitiminde hangi Tekerlemeler kullanılmalıdır?

1.9.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Temel dil becerileri, iletişimin yönü bakımından anlama ve anlatma becerileri olarak iki gruba ayrılır: Anlama becerileri, okuma ve dinleme; anlatma becerileri, konuşma ve yazmadır. “ Konuşma, duygu, düşünce ve dilekleri görsel, işitsel öğeler aracılığıyla karşımızdakine iletmek, açıklamak, dışa vurmaktır.” (Taşer, 2000:27).

Konuşma becerisinin sağaltımı için çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulama Mehmet Akif Ersoy ilköğretim okulundaki değişik sosyo-kültürel düzeylerde bulunan 9 öğrencideki konuşma ve ses bozukluklarını düzeltmek amacıyla yapılmıştır. Değerlendirme boğumlanma, ses ve akıcılık bozuklukları üzerinde yapılmıştır. Çalışmada yaş, cinsiyet ve sosyo-kültürel düzey değişkenleri ile boğumlanma, ses ve akıcılık bozuklukları arasındaki ilişki, seçilen her bir değişkene göre ayrı ayrı uygulanmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda; konuşma ve ses bozuklukları içerisinde 4 kekeleme problemi ile en fazla görülen bozukluk türü olmuştur. Ayrıca 3 boğumlanma bozukluğu, 2'sinde de işitme kaybı nedeniyle konuşma bozukluğu olduğu saptanmıştır.

Çocuklarda konuşma ve ses bozuklukları, tekerleme eğitimi ile azalma göstermiştir. Solmaz (1997) “ Üniversite Öğrencilerinde Ağız Özelliklerine Dayanan Türkçe Hataları” adlı yüksek lisans tezinde, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinin değişik bölümlerine gelen 1. sınıf öğrencileri üzerinde farklı teknikler uygulayarak ağız özelliklerine dayanan Türkçe hatalarını tespit etmiştir. Solmaz, öğrencilerin düzeylerine uygun bir metni okutup kayda almıştır. Daha sonra bu kayıtları metin hâline getirip ağız özelliklerine dayanan konuşma hatalarını göstermiştir. Diğer bir teknik olarak da üniversite öğrencilerinden, istedikleri bir konuda 5–10 dakika konuşmaları istenmiştir. Konuşmalar kayda alınıp yazılı metin hâline getirilmiş ve ağız özelliğine dayanan konuşma hataları burada da belirtilmiştir. Bu çalışmada ağız

özelliklerine dayanan hatalar tespit edilmiş; fakat konuşma hatalarının giderilmesi için öneriler ve çözümler verilmemiştir.

Şenbay (2004) “ Alıştırma Diksiyon Sanatı” adlı eserinde Diksiyon Sanatının Önemi başlığı altında: Konuşma için gerekli olan insan yetenekleri, konuşma eğitiminin amaçları; konuşmayı etkileyen faktörler üzerinde durmuştur. Ayrıca konuşma becerisinin öğretimi ve konuşma alışkanlığı kazandırma başlığı altında konuşma hataları ve eksiklikleri üzerinde durulmuştur. Konuşma alışkanlığını kazandırmak için önerilen alıştırma örnekleri sıralanmıştır. Ancak Türkçe öğretmenlerinin bu örnekleri derslerde nasıl uygulayacağı üzerinde durulmamıştır.

Araştırma, uygulamalı eğitimin sonunda Türkçe Öğretmenlerinin Tekerlemeleri kullanarak konuşma eğitimini vermesi adına önemlidir. Araştırma sonuçlarından ilköğretim Türkçe, sınıf ve ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri faydalanabilir. Çalışma, ayrıca ilköğretim Türkçe Programı ve ders kitabı hazırlayanlara da katkı sağlayabilir.

1.9.3. VARSAYIMLAR

- a) Bu araştırmada seçilen çalışma grubu, evreni temsil etmektedir.
- b) Uygulamaya katılan öğrenciler, uygulama için isteklidirler.
- c) Yapılan uygulama yöntemi araştırmacının amacına uygun ve yeterlidir.
- d) Uygulama için kullanılan alıştırma ve tekerlemeler konuşma bozukluklarının çözümüne uygun ve yeterlidir.
- e) Uygulama için yapılan ders saati yeterlidir.

1.9.4 SINIRLILIKLAR

1. 2007–2008 öğretim yılı Zonguldak ili, Ereğli ilçesindeki Mehmet Akif Ersoy ilköğretim okulu öğrencilerinden 9'uyla,
2. Ayrıca, araştırma bu öğrencilerin konuşma bozukluklarıyla,
3. 3, 4, 5, 6, ve 7.sınıf öğrencilerin bilgi ve çalışkanlık düzeyleriyle,
4. Uygulama yapılan öğrencilerin sosyo- ekonomik durumuyla sınırlıdır.

II. BÖLÜM

2.1. TEKERLEME KAVRAMI

2.1.1. Tanım

2.1.1.1. Sözlük Tanımları

1. *Türkçe Sözlükte tekerleme*;“1. Tekerlemek işi, yuvarlamak 2. Çoğunlukla basmakalıp söz. 3. Masalların başında bulunan kafiyeli giriş sözleri 4. Saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı 5. Orta oyununda, özellikle Kavuklunun kullandığı sözler” olarak ifade edilmektedir (Türkçe Sözlük, 1998).

2. *Derleme Sözlüğü'nde tekerleme*; “1. Masallara başlarken söylenen yarı anlamlı yarı anlamsız sözler. 2. Atasözü” olarak açıklanmıştır (Derleme Sözlüğü, X, 3863).

3. Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Türkî* adlı eserinde tekerleme; “1.Saçma sapan mukaddime 2. Masal tekerlemesi” olarak ifade ediliyor (Şemsettin Sami, 1989:429).

4. *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü'nde* ise tekerleme ayrı iki madde olarak ele alınmıştır. Bu maddelerden ilkinde tekerleme: “ağızda yuvarlanan söz...saçma sapan söz...Eşesli kelimelerle kurulu konuşma...” şeklinde açıklanmış ve daha çok çocuk folklorunda hoşça vakit geçirmek, konuşma kabiliyeti kazanmak, oyunlarda eş ve ebe seçmek için kullanıldığına değinilmiştir. Diğer tekerleme maddesinde ise; âşık fasıllarında, saz şairlerinin yaptıkları şiir yarışmalarının halk arasında tekerleme, şairler arasında ise tekellüm diye bilindiği ifade edilmiştir (Tekin,1995: 589-590).

Ayrıca tekerleme çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: **Azerbaycan Türkleri Âşık Edebiyatında**; “tekerleme”, çocuk folklorunda; “sanama”, **Dobruca Tatarları masallarında**; “tekerleme”, **Gagauzlarda**; “tekerleme, sayılmak, badaşmak”, **Kazak Türklerinde**; “öleñ (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme”, **Kırgız Türklerinde** “cañılmaç”, **Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde** “tekerleme”, **Özbek Türklerinde**; “bala koşukları, sanaş, sanak”, çocuk folklorunda; “sayılmak” ve **Türkmenistan’da** “sanavaç”. (Kaya, 2004:548)

2.1.1.2 Ansiklopedilerdeki tanımlar

1. **Meydan Larousse’da**: “ Saz şairlerinin şiir ve musiki toplantılarında yarışma niteliğinde yaptıkları karşılıklı şiir söyleme... Masalların, halk hikâyelerinin başında ve söz arasında bazen konu ile ilgili, bazen de yalnız mizah unsuru olarak söylenen yarı anlamlı yarı anlamsız sözler... Orta oyununda Kavuklu ile Pişekârın karşılıklı konuşmasına verilen ad.” (Meydan Larousse C.19:146)

2. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde**: Tekerleme, masal, hikâye, halk tiyatrosu, bilmece gibi türlerin içinde, Âşık Edebiyatında, çocuk oyunlarında ve bazı törenlerde ya da bağımsız olarak görülen halk edebiyatı türü olarak açıklanır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 296-298).

3. **Ana Britannica** ansiklopedisinde tekerleme, ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanan genellikle birbirini tutmaz düşüncelerin sıralanmasına dayanan, kalıplaşmış söz dizisi şeklinde açıklanmıştır. Beklenmedik söz oyunları ile şaşırtıcı ve eğlendirici bir etki yaratan tekerlemeler; masal tekerlemeleri, oyun tekerlemeleri, tören tekerlemeleri ve bağımsız tekerlemeler olarak sınıflandırılabilir denmektedir (Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.20:490).

4. **Türk Ansiklopedisi’nin** “Tekerleme” maddesinde, bir çeşit söz cambazlığı, hayal oyunu olduğu ve tekerlemelerin ortak ve kendine has özelliklerinin başında kafiye, aliterasyon, yarım kafiye ile çeşitli yöntemlere başvurulmuş elde edilen ‘ahenk’ ve ‘semantik’ kelime oyunları ve birbirini tutmaz hayal ve düşüncelerin ardı ardına

sıralanmasından meydana geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca tekerlemelerde olması mümkün olmayan durumların, tabiat kanunlarıyla çelişen görüntünün ve davranışlarla ‘irrasyonel’ bir dünya tablosunun sergilendiğine dikkat çekilir (Türk Ansiklopedisi, 37).

2.1.1.3 Edebiyat Kaynak Kitaplarındaki Tanımlar

1. *Ali Duymaz eserinde:* “Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bunun en önemli sebebinin; tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Ancak başka hangi türle ilişkili olursa olsun yine de tekerlemeleri farklı kılan şekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu söyleyebilmenin mümkün olduğunu, tekerlemenin daha çok çocuk folkloru ürünlerinde göze çarptığını ve tekerlemelerdeki “çocuksu üslubun” bunun bir yansıması olduğunu ifade etmektedir.” (Duymaz, 2002: 9)

2. *Pertev Naili Boratav’ın eserinde:* “Tekerlemeyi tanımlamak oldukça güçtür. Başka türlerle, türkü ile, âşık şiiriyle, masalla, oyunla, hikâye ile karagöz ve orta oyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilişkilidir ama tekerleme, hangi türden halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun, birtakım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle onlardan ayrılır.” (Boratav, 2000:165-166).

3. *Doğan Kaya eserinde:* “Anonim halk şiiri içerisinde değerlendirilen tekerlemelerin pek çoğu, mâni, ninni, ağıt gibi müstakil kullanıma sahip değillerdir tekerlemeler vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhafılık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu, manzum nitelikli basmakalıp sözlerdir.” (Kaya, 1999:45-546).

4. *Şükri Elçinin eserinde ise*: “Tekerleme; dinleyiciyi veya seyirci topluluğunun dikkatini toplamak için tiyatrodaki gonga benzer bir ihtiyaçtan doğmuştur ve tekerleme sözünün “yuvarlak bir şeyi hareket ettirip yürütmek” manasındaki maddi karşılığına da uygunluk gösterir.” şeklinde ifade etmiştir. (Elçin, 2000: 589)

5. *Ahmet Talat Onay*, tekerleme kelimesinin ‘tek tek’, ‘teker teker’ kelimelerinden alındığını ve bunun tıpkı araba tekerleğinin yuvarlanması gibi art arda gelecek şekilde söylendiğini; halk şairleri arasında ‘tekellüm’ , halk ağzına ise ‘tekerleme’ olarak geçtiğini ifade eder (Onay, 1996: 210-211).

6. *Ali Püsküllüoğlu’na göre* tekerleme: “ Masal, saz şairi ve orta oyunu gibi üç ayrı türle ilgisi olan edebi bir türdür.” (Püsküllüoğlu,1996: 134)

7. *Nurettin Albayrak’ın* tanımına göre tekerleme, bir takım ses tekrarları, kelime oyunları ile mısra sonu ve mısra başı kafiye ya da ses benzerlikleridir ve şiir düzenine uydurulmuş, belli bir anlam ifade etmeyen bir takım kelimelerin sıralanmasından meydana gelmektedir (Albayrak, 1982:67)

8. *L. Sami Akalın ise* “ Genellikle ölçülü, kafiyeli, simetrik, onomatopeli ve sürrealist anlamlı söz dizisi. Bizde masalların giriş bölümlerinde sık görülür.” (Akalın, 1970:178)

9. *Mehmet Zeki Pakalın’ın* tanımında “ Saz şairlerinin fasıl adı verdikleri toplu ahenk sırasında müsabaka mahiyetinde şiir söylenmesi yerinde kullanılır bir tabirdir” diye ifade eder. (Pakalın, 1983:442)

10. *Mehmet Tuğrul* : “Bunlar, çocukların oyunlarda söyledikleri ya da büyüklerin çocuklara öğretmek ve onları eğlendirmek için söyledikleri parçalardır. Belirli konuları ve belli biçimleri yoktur. Tekerlemelerde birliği sağlayan temel öge, dizelerde görülen uyaktır. Kimi tekerlemeler eski tören deyişlerinin kalıntısı gibidir.” der.(H. A. Yıllığı, 1977:265)

2.1.1.4 Edebi Türlerle Birlikte Verilen Tanımlar

1. a) **Masalın** uygun yerlerinde kullanılan kalıp sözler: Masalcı uygun yerlerde belirli tekerlemeleri kullanır. Örneğin masala başlarken “Bir varmış, bir yokmuş...” bitirirken “ Gökten üç elma düşmüş...” şeklindeki tekerlemeleri yineler. Masal kahramanlarının yolculukları “ Az gitmiş, uz gitmiş...” diye anlatılır.

b) **Masalın** başında şaşırtıcı ve komik olayların anlatıldığı bölüm: Masalın başında, asıl masaldan önce yer verilen tekerlemeler akıl ilkelerine, doğa kurallarına alabildiğine yan çizer, abartmalı çelişkileri sergiler. Tası olmayan hamamcının, kubbesi olmayan hamamında develer top oynar, çakmağı olamayan tüfekte doğmamış tavşan avlanır, vb. Tekerlemeler baş uyaklar ve uyaklara, ses yinelenmelerine, özgür çağrışımlara dayanır, bir bakıma gerçeküstücü şiire yaklaşır.(Albayrak, 1982:296-298)

2. a) **Karagöz** oyunu ile ilgili tekerleme bilgisi ise; “Karagöz oyununda, Muhavere bölümünde Hacivat ile Karagöz, kavga ettikten sonra Hacivat’ın gidip, Karagöz’ün yalnız kaldığı zaman sırt üstü uzanıp Arapça ve Farsça kelimelerle dolu secili bir dille söylediği monolog.

b) Muhavere bölümünde bazen de fasıl bölümünde Hacivat’ın anlattığı olağanüstü maceralar. Bunlara en güzel örnek olarak rüya muhaverelerini verebiliriz.

c) Aralarında hiçbir anlam ve mantık bağı bulunmayan sözlerin ard arda sıralanması. Bu tür tekerleme Tımarhane oyununda vardır.(Göktaş, 1986: 639)

3. **Orta Oyunu**, Metin And eserinde tekerlemelerle ortaoyunu arasındaki ilişkiye değinmiştir: “Tekerleme, orta oyununda söyleşme bölümlerinde “arzbar”dan sonra gelir. Tekerlemelerde Kavuklu, Pişekar’a başından geçmiş gibi olmayacak bir olayı anlatır. Pişekar da bunu gerçekmiş gibi dinler, sonunda bunun düş olduğu anlaşılır.

Belli başlı tekerleme adları şunlardır: Bedesten, Beygir, Beygir Kuyruğu, Çeşmeye Düşmek, Kahve Kutusu vs.” (And, 1985: 393)

Tekerlemelerin kökeniyle ilgili kaynaklara baktığımızda Pertev Naili Boratav’ın eserindeki şu ifadeler dikkatimizi çeker “yetişkinlerin olsun, çocukların olsun sözlü geleneklerindeki tekerleme dağarcıklarına gereç sağlamak için başvurdukları yollardan bir tanesi başka türdeki metinleri yeniden işlemek, evirip çevirip onlara tekerleme havasına, edasına, düşüncesine uygun yeni biçimler vermektedir. Bunun için yabancı dillere başvurulduğu, onlardan çeviri yoluyla, ya da mekanik bir “aktarma” ile tekerleme gereci alındığı olur” demektedir (Boratav,1992,134-136).

Bu kaniya bakarak yaptığımız araştırmalarda hem İngilizce hem Fransızca hem de Almancada “Tekerlemeler” bulunmaktadır.

İngilizcede de karşılaştığımız bu türün ismi “rhyme”dir. Bu söz de “kafiye” “kafiyeleşmiş söz” anlamına gelmektedir. İngilizce’de “tongue twister” (Twelve twins twirled twelve twigs, Can you can a can as a canner can can a can? vs.) kavramı ise daha çok “yanıltmaca”lar için kullanılan bir tabirdir. Nursery rhyme (çocuk şiiri) olarak tanımlanıyor. “ Shall he sell sea shells? etc. ” (Webster’s New Internatioal Dictionary of the English Language, 2665; The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes, 47).

Tekerleme Fransızcada “comptine” (Çocuk şarkısı, oyuncuların bir oyundaki rollerinin belirlenmesi için söylenen şarkılar) olarak karşılık buluyor (Dictionnaires Le Robert, 248).

Almancada tekerleme “zungenbrecher” (Aynı ve yakın seslere sahip olan kelimelerin, yan yana konarak hızlıca söylenmesinden ortaya çıkan ve sadece konuşulan, akıcı dillerde kullanılan bir dil oyunu) olarak tanımlanıyor (Die Cambridge Enzyklopädie der Sprache , 65).

Kökenle ilgili araştırmalardan biri de Şükrü Elçin’e aittir. Şükrü Elçin; “tekerlemelerin kaynağını aklın kanunları dışında hayali, uydurma söz ve vakalarla

gerçek maceralar teşkil eder. Ayrıca bazı şaman dualarının kutsi değerleri ile sihir güçlerini kaybederek tekerlemelere bir bakıma zemin teşkil ettiği söylenebilir” diyerek Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal’dan örnekler verir (Elçin,1986:590).

Ali Duymaz ise eserinde Elçin’in ve Boratav’ın görüşlerinde ortak bir taraf olduğunu savunmuştur: Bu iki görüşte ortak olan düşünceye göre birtakım tekerlemelerin kökenleri çok eski şaman dualarına, özellikle İslam öncesi dinî törenlere kadar uzanmaktadır. Ayrıca Duymaz; tekerlemelerin kaynaklarını şu başlıklar altında değerlendirmiştir: Çocuk zihninin serbestliği; Hayal ve düşler; İçki esrar vb. içme; Şamanlık esrimesi; Tasavvufi aşkınlık; Yalan; Olağanüstülük ve Abartma; Mizah (Duymaz, 2002: 13-20).

2.2. TEKERLEMELERİN ÖZELLİKLERİ

Tekerlemelere genel açıdan bakıldığında sürrealist veya sembolik şiirlerdeki tahlil metotları kullanılabilir. Çünkü tekerlemeler bizim hayal dünyamızın sınırlarını zorlayıp olmayacak şeyleri oldurabilirler. Masallarda olduğu gibi düşsel dünyanın gizli gerçeklerini bize aktarırlar. Bu açıdan bakıldığında tekerlemelerde şekil ve fonksiyon, muhteva ve konunun önüne geçmiştir diyebiliriz. Manalarından çok fonksiyonlarıyla değerlendirilebilir.(Duymaz, 2002:21)

Bu özellikleri şu maddelerle sıralayalım:

1. Tekerlemelerde çocukların dünyasında var olanlar ortaya konulur. Tekerlemelerden hareketle çocukların dünyalarına ulaşılabilir (Önal,2002: 146)

2. Tekerlemelerde bulunan karmaşık düşünceler, beklenmedik hayal oyunları, basit ve ilkel söyleyiş biçimleri, mantık dışı oluşan uyaklı ses oyunları olmaları nedeniyle çocuk oyunları ve masallarda sıkça başvurulur (Yardımcı, 1999: 278).
3. Bazı tekerlemeler karşılıklı soru ve cevap şeklinde ve zincirleme diyalog halinde gider (Duymaz, 2002: 21).
4. Çocukların kendi aralarından doğdukları için, çocuk dünyasının izlerini taşırlar: masal motifleri ve kelimeleri, hayal zikzakları, bilmecemsilik (Gökşen, 1956: 367).
5. Çocuklar oyunlarını oynarken bir takım tesirler altında kalırlar ve tekerlemeler de bunlara göre şekillenir: Görenek ve gelenek tesirleri, mevsim tesiri, geçim tesiri, boş zaman tesiri, eşya tesiri (Demiray, 1960: 2132-2133).
6. Tekerlemeler kısalığı nedeniyle çabuk öğrenilmektedir (Toygar, 1976: 342).
7. Tekerlemelerin içlerindeki tekrarlar kolaylıkla ezberlemeyi ve hatırd tutmayı sağlar.
8. Çocuk şiir ve musikî bakımından dünyasındaki boşlukları doldurmak için tekerleme ve masallara başvurur. Masal ve tekerlemeler çocuğun kendisini bulmasını, yalnızlıktan ve güvensizlikten kurtulup kendi hayalî dünyasının hükümdarlığını kurmasını sağlayan önemli unsurların başında gelir. Çocuk bu sayede kendinin estetik beğenisini tatmin etmiş ve yarın için kendini bilemiştir.
9. Çocuk gerçek dışı hayal üstüne kurulmuş bir geçit olan tekerlemelerle, yaşadığımız dünyanın sınırlarını kucaklayan bir âlemde yaşar, dili zorlar. Bu tecrübede tutukluk yapmaz, bilinçli olmak zorunda değildir, en önemlisi

anlam kaygısı çekmez. Ritim ve musikîyi öngörerek sınırsız bir söyleyiş elde eder.

10. Tekerlemeler küçük yaştan itibaren çocukların hayatına giren anonim halk şiiri ürünleridir ve bazılarında anlam bulunmamaktadır. Ahenkli oldukları için çocukların manzum eserlere karşı ilgi duymalarında önemli rol oynar.
11. Tekerlemeler basit olmalarının yanında, çocukların yaratıcılık yeteneklerini ilk açığa vurdukları metinlerdir.
12. Herhangi bir oyun veya masala bağlı olsun, müstakil olsun tekerlemelerle çocuk kolay konuşma özelliği yanında heceleme, tamamlama ile dil eğitimi ve matematiksel yetenek de kazanır (Mehmet-Nevin Akkaya, 1989, 75).
13. Genellikle oyun tekerlemelerinde görülen diyaloglar hareket ve ilgi yaratmaktadır.
14. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık ve güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır yuvarlanır.
15. Mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon (ses ve hece tekrarı) ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş birbirini tutmayan hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir. (Duymaz, 2002: 21)
16. Tekerlemelerin rahat yapısı çocukların eğitimlerini ve dil öğrenimlerini olumlu yönde etkiler. Tekerlemelerde sezgi ve sevgi yoluyla dil eğitimi verilir.

17. Tekerlemeler, akılda kalıcı olduğu için ezberi kolaydır. Yapılandırmacı yaklaşımla öğrenciler herhangi bir durumda kendileri tekerlemeler üretebilirler.
18. Masallara girişte kısa kalıplaşmış sözlerle olsun, belli uzunlukta bir anlatıyla olsun, dinleyiciyi olağanüstü bir dünyaya sokmadan önce bilgilendirir ve haberli kılar. (Boratav, 2000: 12)
19. Türkçenin dil zenginliğini ve kelime oyunu çeşitliliğini ortaya koyar.
20. Eğlence Türkçenin kelime imkânlarıyla gerçekleştirilirken ses yapıları da zorlanır. Kelime üretme denemeleri anlamlı olmasa da denenir.
21. Tekerlemelerdeki ahenk ve biçimsel süs çocuğu kendi dünyasına çeker. Çocuk alegorik bir dünyanın içine girer.
22. Hayattan izler taşır; mizahi özellik gösterirler; soyut ve somut kelimeler kullanılır; milletlerin karakterlerini yansıtır; benzetme ve tasvirlerle yer verilir. (Kaya, 2004 562-575)

2.3. TEKERLEME ÇEŞİTLERİ

Tekerlemeler hayatın her yönüne öyle yayılmış ki sınırları henüz çizilememiştir. Sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalınmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, aşkınlık, yalan, mizah veya çocuk zihnini ele alan bu türler serbest bir oluşturmancılığın meyveleridir.

Görevleri yönüyle ya bir oyunun içinde yer almışlar ya bir masalla birlikte anılmışlardır. Bu da tekerlemelerin ön plana çıkmasını engelleyerek, Halk edebiyatında özgün bir tür olmayı başaramamıştır. Bu da sınırlarını belirlenemez hale getirmiştir.

Tekerlemelerin tasnifini şu şekilde verebiliriz:

2.3.1. Halk Edebiyatı Ürünlerinin İçindekiler

Tekerlemeler halk edebiyatı ürünlerinde kullanılan eğlendirici bir türdür. Kimi zaman masala başlangıç sözü olur, kimi zaman bir deyim içinde... Karagöz ve Hacivat, Orta Oyunu ve Meddah gibi tiyatro türlerinde de sıkça karşılaştığımız tekerleme Atasözleri, Maniler, Ninniler, Fıkralar, Türküler, Halk Hikâyeleri gibi birçok halk edebiyatı ürünüyle ilişkilidir. Boratav bu hususta; “Tekerleme, halk anlatı türünde farklı biçimlere en iyi uyarlanan biçimsel süstür.” (Boratav, 2000: 13) şeklinde yorum getirmiştir.

2.3.1.1 Masal Tekerlemeleri:

“Halk masallarına yani oldukça uzun gerçeküstü ya da gerçek olabileceği kabul edilebilecek masallara; saatlerce hatta geceler boyu okunan düşsel anlatılar olan hikâyelere. Anlatının başında yer aldığı giriş işlevi üstlenir: Kısa kalıplaşmış sözlerle olsun, belli uzunlukta bir anlatıyla olsun, dinleyiciyi olağanüstü bir dünyaya sokmadan önce bilgilendirir ve haberli kılar.” (Boratav, 2000: 13)

Masal tekerlemeleri genelde masalın başında söylenir. “Evvel zaman içinde kalbur saman içinde...” şeklinde başlangıcı vardır. Bu tekerlemeler genelde hayali

unsurlar içerir “develer tellal iken; pireler berber iken...” gibi. Boratav eserinde; “Masalın içinde, özellikle atlanması gereken büyük zaman dilimleri ve mekânların bulunduğu yerlerde bölümleri birbirine bağlar; anlatıya gülünç unsurlar katarak gerginliği giderir ve havayı yumuşatır. Masalın sonunda yarıda kalmış hikâyeyi bağlamaya yarayan bir düğüm işlevi görür. Kahramanların, daha çok uzun süre yaşayacakları ve masalın artık onların kaderleriyle ilgilenmeyeceği durumlarda anlatıcı, bir tür sonuç oluşturan kalıp sözlerle ya da kısa bir hikâyeye yer değiştirir onlara; böylelikle, genellikle tekerlemeye özgü gülünç unsurlar ve fantezilerle olağanüstü geçmişi, gerçek şimdiye bağlar.” (Boratav, 2000: 13)

Çoğunlukla mensur olan bu tekerlemeler, birbiriyle yakın olan seslerle örülmüş sözleri kapsar. Yalan ve fantezinin ağırlıkta olduğu bu tekerlemelerde masalcı, tekerlemeler yoluyla dinleyicisini dış dünyaya hazırlar.

“Masal tekerlemesinin bir başka özelliği de, kural olmamakla birlikte anlatıcıda birinci şahıs kullanımınıdır. Masal anlatıcı, üçüncü şahısta normal bir anlatıma geçmeden önce küçük bir maceranın kahramanıymış gibi gösterir kendisini ya da masalın tanıtı ortasında dinleyicilerini uyarır. Bu dolaysız anlatım, bu ve bunun gibi başka yöntemlerle sözlü anlatımı, basit okuma biçiminden ayıran masal anlatıcısının sürekli var olduğunu bildiren bir yöntemdir adeta.” (Boratav, 2000: 13)

Pertev Naili Boratav, masal tekerlemelerini formel kavramından ayırt etmeden ikiye ayırır. 1) Masalın başında söylenmesi adet olan “giriş klişeleri” (“Evvel zaman içinde” vs. masalın ortasında, sonunda söylenen bazı klişeler de bu bölüme girer; 2) Masalcının kendi başından geçmesi gibi birinci şahısla anlattığı garip maceralar, üçüncü şahısla anlattıklarında bunların adları yalanlamalı masal olur. (Boratav, 1992: 32) Boratav diğer eserinde ise masal tekerlemelerini dört grupta tasnif etmiştir:

1. Kısa başlangıç tekerlemeleri,
2. Masalcının kendi başından geçmiş gibi birinci şahısla anlattığı garip maceralar,
3. Bağımsız bir hikâye şeklinde anlatılan yalanlama ve zincirleme masallar,

4. Masal içi ve masal sonu tekerlemeler. (Boratav, 1962:79-80)

“Tekerlemelerin masalarda belli görevleri vardır: Masal başında yer alan tekerlemeler, masalın muhtevasına inanılmaması için söylenirken anlatılanların gerçek değil, eğlendirmek ve ibret dersi vermek için uydurulmuş şeyler olduğunu ifade eden “giriş klişeleridir” giriş kalıpları denilen kalıplar olayların muhayyel bir geçmişte cereyan ettiği izlenimini uyandırmak için de kullanılırlar.” (Duymaz, 2002: 261)

Masalın başında söylenen bir diğer tekerleme çeşidi ise usta masalcıların geliştirdikleri ve genellikle birinci şahıs ağzından anlatılan uzunca maceralardır. Bağımsız bir metin özelliği gösteren bu tekerlemelerde, tuhaf ve olağanüstü olaylar masalcının başından geçmiş gibi anlatılmaktadır. Masalcı bu uzun tekerlemelerden sonra bir vesileyle masalına giriş yapar. Bu uzun tekerlemeler, üçüncü şahıs ağzından anlatıldığında yalanlamalı masal adıyla da anılır.(Boratav, 1982:94-95)

Masalın ortasında kullanılan tekerlemeler ise zaman ve mesafenin anlatmada hızla kat edilmesi gerektiğini belirtmeye yararlar: Mesela “ Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik...” Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi...” (Duymaz, 2002: 261)

Masalın sonunda söylenen tekerlemeler, masaldaki maceraların herkesin arzusuna göre mutlu bir sonla bittiğini anlamak ve herkese bu mutluluğu dilemek için kullanılırlar. Mesela “ Onlar ermiş muradına...” gibi. Bazen de, baştaki tekerlemelerde olduğu gibi, anlatılan şeylerin hayali ve uydurma olduğunu tekrar vurgulamak için “ Ben de yanlarından geliyorum...”, “Gökten üç elma düşmüş...” gibi tekerlemelerle masala son verilir. (Duymaz, 2002: 261)

BİR MASAL

Gökten üç elma düşmüş

Biri hiçliğin prensesine

Biri padişah kızına

Biri de Şehrazat'a...

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde

Pire berber iken, deve tellal iken

Ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken

Az gittim, uz gittim, dere tepe düz gittim

Bir buzağının dalına bindim

Elimde mor saksağan

Çantamda gagasız ağaçkakan

Yollar beni aldı uzaklara attı

Bir kuyudan çıktı boğa peşim sıra kovaladı

Masal masal içinde

Ben masalın içinde

Anlattım anlattım dilimde tüy bitti

O gece ninniye dalıp kayboldum

Nazgül ile buluştum

Kanatlandım gökyüzüne

Karga karga gak dedi

Çık şu dala bak dedi

Beyaz beyaz bulutlar

Birbirini kovalar

İçim dışım masal oldu

Yandı bitti kül oldu (Derleme)

...

Evvel zaman içinde

Kalbur saman içinde,

Cinler cirit oynarken,

Eski hamam içinde.

Ben diyeyim şu ağaçtan,

Siz deyin şu yamaçtan.

Uçtuuçtu bir kuş uçtu.

Gümüş uçmadı.

Memiş uçtu.

Uçar mı, uçmaz mı demeye kalmadı;

Anam düştü eşikten, babam düştü beşikten!

Biri kaptı maşayı, biri aldı kaşığı;

Dolandım durdum dört köşeyi...

Vay ne köşe bu köşe!

Dil dolanmadan ağız varmaz bu işe;
Bu köşe yaz köşesi,
Bu köşe kış köşesi
Şu köşe güz köşesi,
Diye iki tekerleyip, üç yuvarlarken,
Aşağıdan sökün etmez mi Maraş paşası!
Hemen bir fare deliği bulup,
Attım kendimi dışarı;
Gel gelelim şu mahallenin yumurcakları,
Haşarı mı haşarı;
Bir fiske vurdular enseme,
Gözlerim fırladı dışarı!
Az gittim uz gittim,
Dere tepe düz gittim.
Çayır çimen geçerek,
Lale sümbül biçerek,
Soğuk sular içerek,
Altı ayla bir güz gittim.
Bir de dönüp arkama baktım ki,

Ne göreyim!

Gide gide bir arpa boyu yol gitmişim!

Vay başıma, hay başıma;

Bu yol bitecek gibi,

Tükenecek gibi değil,

Ya bir devlet kuşu konsa başıma;

Ya da alsa beni kanadına kaşına,

Demeye kalmadı bir de gördüm ki,

Ne göreyim?

Adıyla sanıyla, yeşiliyle alıyla,

Zümrüd-ü Anka dedikleri değil mi?

Kaf dağının üstünden süzüm süzüm,

Süzülüp gelmiyor mu?

Bakın be yahu!

Yüzü insan, gözü ahu,

Ne maval, ne martaval,

İşitilmedik bir masal bu.

(Güney, 1997:21)

2.3.1.2. Ninni Tekerlemeleri:

İçeriğinde tekerlemeleri barındıran bir diğer tür de ninnilerdir. Bu iki tür arasında pek çok benzerlik söz konusudur. “Mâni anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Genellikle yedi heceli ve dört dizeden oluşur. Uyak düzeni şöyledir: a a x a . İlk iki dizesi, uyağı doldurmak için söylenir. Üçüncü dizenin serbest olması söyleyene kolaylık sağlar. Oyun tekerlemelerinin söylenirken belli kalıpları, kafiye ve hece düzenleri yoktur. Ama oyun tekerlemeleri içinde de mâni gibi kafiyeleşen tekerlemeleri de görüyoruz.” (Göktaş, 2006:25)

Çoğu zaman masal gibi başlayabilirler. Çocuğu uyutmak için söylenirler. Çoğu zaman belli bir biçim ve kalıba sığmayan ninnilerde tekerlemeler vardır. Ninni söyleyen kişinin bir anda aklına geldiği mısralardaki bu tekerlemeler ninni özelliği gösterirler. Amil Çelebioğlu'nun eserindeki tasnife göre bu grup on ikinci bölüm olarak değerlendirilmiş ve örnekler verilmiştir. (Çelebioğlu, 1982: 33-34, 406-414)

“Bisiklete binersin

Bizim orda inersin

Annem sana sorarsa

Lastik patladı dersin” (Elçin, 1990, 57)

...

“Bir varmış bir yoğmuş nenni,
 Dağda yemişler çoğmuş, nenni,
 İki küçük bunu duymuş nenni,
 Dağı bir tutmuşlar, nenni!
 Karanlıklar yerlere inmiş nenni,
 Sisler çökmüş nenni,
 Birbirlerine sarılmışlar nenni,
 Yatakomuşlar nenni!”

(Çelebioğlu, 1982:406)

...

“Benim tavuğum al al idi,
 Yumurtadan kal idi,
 Yumurta değil bir bal idi!
 Evden eve varalım,
 Köyden köye soralım,
 Tavuğu nerde bulalım?”

(Çelebioğlu, 1982:406)

“Dandini dandini danalı bebek

Elleri kolları kınalı bebek

Eeeee, e kuşu

Yuvamızın can kuşu

Uyu yavrum ninni” (Anonim)

2.3.1.3. Bilmece Tekerlemeleri:

Bilmeceler çocuklar ve büyükler arasında hoşça vakit geçirmek amacıyla yapılan düşünce alıştırmalarıdır. Tekerleme ile ortak yanları ikisinde de bulunan çocuksu üsluplarıdır. Bilmecenin tekerlemeden farkı, bilmecelerde karşı taraftan bir cevap beklenir. (Göktaş, 2006:25)

Ali Duymaz eserinde bilmeceleri iki gruba ayırmıştır:

- 1) *Tekerleme Edası Taşıyan Bilmeceler*: Ülkemizde halk edebiyatı türlerinin ilişkileri üzerinde gereğince durulmadığını söyleyen duymaz pek çok türün birbiriyle ilişkili olduğunu, nitekim tekerlemelerle bilmeceler arasında da böyle bir ilişkinin söz konusu olduğunu ileri sürer. (Duymaz, 2002: 269)

Saim Sakaoğlu da bu konuya makalelerinde geniş yer vermiştir: “Çocuklar arasında ebe çıkarma eş seçme gibi gayelerle söylenen bazı tekerlemelerin, içlerindeki soru unsurunun ağır basması sebebiyle bilmece olarak da söylenmekte olduğunu, bazen de zincirleme ifadelerin içinde bir bilmece gizli olabileceğini” şeklinde ifade etmiştir. (Sakaoğlu, 1973b: 6528-31)

— Nereden geliyorsun?

— Zirzop kalesinden

— Üstün neden yaş?

- Denizden geçtim
- Çok derin miydi?
- Kıyısından dolaştım
- Üstün neden beyaz?
- Değirmenden geçtim
- Çok kalabalık mıydı?
- Çakırdaki işittim
- Akşam nerede idin?
- Bey konağında
- Ne yedin?
- Koç
- Neresinden?
- Hiç
- Nerede yattın?
- Minarede
- Çok kaba mıydı?
- Kupkuru yerde
- Üstüne ne örttüler?
- Perde

— Sen uğrattın beni derde. (Bilmecenin cevabı: Gönül)

(Acar, 1975:12; Sakaoglu, 1973b: 6528-31)

2) *Bilmece Sorma Geleneğinde Tekerlemeler:*

“İlk izlerine Divan-ı Lügati’t- Türk’te rastladığımız bilmece sorma geleneğinde de bazı tekerlemelerin yer aldığını görmekteyiz. Bilmeceyi çözmede zorlanan taraf, bazı ipuçları elde etmek için karşı tarafa “canlı mı, cansız mı yenir mi, yenmez mi” gibi çeşitli sorular sorar. Bütün çabalarına rağmen bilmeceyi bilemezse bilmeceyi sorana bir şehir verme durumunda kalır. Bu şehir alıp verme işi oldukça tartışmalı geçer. Neticede bilmeceyi soran cevabı verir. Ancak bu cevap, cezalandırıcı, alay edici ve küçük düşündürücü bir tekerlemeyle birlikte verilir. Bilmece sorma geleneği bağlamında, ancak metnin dışında yer alan bu metinler tekerleme özelliği taşımaktadır. Anadolu’da Balıkesir ve Elazığ’dan derlenmiş örnekler vardır.” (Duymaz, 2002:273)

“Külek külek yağlar

Üzüm bizim olsun mu?

Sandık dolu urbalar

Yemiş dolu torbalar

Hep benim olsun mu?

Gökteki şu yıldızlar

Köydeki şu güzel kızlar

Hep benim olsun mu?

(Çelebioğlu- Öksüz, 1979:9-10)

“Tekerleme mekerleme

Bizim evden yukarlama” (Ay)

(Elçin, 1997:423)

2.3.1.4. Fıkra ve Tekerlemeler:

“Fıkra, mizaha ve nükteye dayalı olarak anlatılan türler olarak tekerlemeyle eda bakımından benzerlik gösterebilirler. Özellikle “dil ve düşünce üzerindeki sosyal baskının kalkmasından duyulan rahatsızlık”a bağlı fıkralarda ya da nüktelerde tekerleme edasından söz edilebilir. Komik unsurun dil boyutunda gerçekleştiği fıkralarda bunu görebiliriz. Nasreddin Hoca’nın birkaç fıkrasında bu durum göze çarpar.” (Duymaz, 2002: 279)

“Bir gün hocaya birkaç efendiler gelüp: “Sen okuyup yazarsın, amma Farisi bilmezsin” derler. Hoca “Nice bilmem?” der. “Eğer bilürsen bir beyit söyle” derler. Hoca bu beyti okur:

“Mor menevşe boynun eğmiş uyur est,

Zalim soğan kat kat urba giyer est.”

(Başgöz, 1999: 59)

“Bir gün hoca yatarken: “Bre meded karı kalk çerağı yak, hatırıma bir beyit geldi yazayım” der. Karısı kalkıp çerağı yakar. Kalem, divit getirir. Hoca bu beyti yazar:

Karısı: “Canım Efendi, yazdığımız şeyi okuyunuz” der.

Hoca okur: “Yeşil yaprak arasında karatavuk kızıl burun mu gitti” demiş.

(Türkmen, 1999: 74)

2.3.1.5. Deyim-Tekerleme:

Deyimler Türkçede bir durumu ifade eden kalıplaşmış söz yapılarıdır. Çoğu zaman mensurdurlar. Tekerlemelerle yakınlık gösterirler.

Havada bulut

Sen onu unut (Aksoy, 1993: 500)

__ Adın ne?

__ Mülayim Ağa.

__ Sert olsan ne edersin? (Aksoy, 1993:502)

2.3.1.6. Atasözü-Tekerleme:

Atasözleri Türkçede daha çok öğüt vermek amacıyla söylenen kalıp sözlerdir, söyleyeni belli değildir.

“Elmayı soy da ye

Armudu say da ye” (Aksoy, 1993: 264)

“Haramzade Pazar bozar

Helalzade Pazar yapar” (Aksoy, 1993: 158)

“Gittim, Meram’a saldım çayıra. Bundan sonrasını Mevlâ kayıra.” (Önder, 1987: 80)

2.3.1.7. Halk Hikâyeleri ve Tekerlemeler:

“Sözlü edebiyatın bir türü olarak halk hikâyelerinde de anlatıcı – âşıklar söz kalıplarına başvururlar. Bu söz kalıpları çoğu zaman anlamlarından ziyade işlevleriyle öne çıkarlar ve belirli düşünce, duygu ve durumları belirli biçimlerle ifade etmeye yararlar. Bu kalıp sözler, iç kafiye, aliterasyon, eşit heceli sözcük tekrarları gibi ahenk unsurlarıyla zenginleşerek tekerleme özelliği göstermeye başlıyorlar.” (Duymaz, 2002: 275)

Duymaz halk hikâyelerindeki tekerlemeleri üç bölümde inceler bunlar:

1. İlki hikâyelerin girişinde, ortasında veya sonunda yer alan ve “biçimsel” görevi üstlenen secili sözlerdir. (Duymaz, 2002: 275)

“Aşk-ı İhtilât/ sırrı meşgulat/ vasfı hikayet/ zevkedek sohbet/ izzet-ü iltifat ile hak-i pâyi(ni)ze arzededem ki..”(Başgöz, 1986: 45)

2. İkincisi ise masallarda olduğu gibi halk hikâyelerinin de başında yer alan ve “döşeme” ya da “peşrevi” adı verilen bölümlerdir. Saz faslı bittikten sonra mensur tekerlemelerden oluşan döşeme başlar. Döşeme, olmayacak işleri komik bir şekilde anlatan küçük bir sergüzeştir. Bu döşeme ile hikâyeye başlamak bir âşıklık geleneğidir. (Duymaz, 2002: 275)

“ Yaşın olur beş, kendin bul bir eş, yaşın olur on, devlet başına kon, yaşın olur igirmi, başan bağla degirmi, yaşın olu ottuz, yahşı at bin al yahşı toppuz, yaşın olur kırk, bıyıgın uzat sakalın kırk, yaşın olur elli, sanki Şam’da belli, yaşın olur altmış, ök dişlerin gitmiş, yaşın olur yetmiş, bu dünya senden gitmiş, yaşın olur seksen, aklın birez noksan, yaşın olur doksan, sanki dünyada yoksan, yaşın olur yüz, arka üstü yat gözlerin süz.”(Boratav, 1988:49)

3. Üçüncü çeşit tekerlemeler ise halk hikâyelerinin özellikle mizah gerektiren yerlerinde, mesela düğün kurulduğu sırada davetlileri, bilhassa yemek için fırsat, kollayan serserileri tasvir gibi durumlarda kullanılır. (Duymaz, 2002: 275)

“Zımbırak sakallı, cimcirik başlı, zumba bacaklı, beli içeri, kazan kıran, mutbak batıran, ardalay kaşe... cem oldu. Halk tekerlemelerini andıran bu klişe sözler matbu hikâyelerde de yer almaktadır: “Yapağı saçlı, bir kazan başlı, bir kazma dişli... Bir inek başlı, bir camus ayaklı, karnı dalaklı, gözü çapaklı, kalbur kulaklı... Beli bükülmüş, dişi sökülmüş, bir nesne bilmez, hiç yüzü gülmez...” (Boratav, 1988:45)

2.3.1.8. Türküler ve Tekerlemeler:

Türkü, halk edebiyatı ürünlerindedir. Özel bir ezgiyle söylenir, Anonim halk şiiri, nazım biçimidir. Türküler, bentlerden ve bağlamalardan (kavuştak) oluşurlar. Hece ölçüsünün 7, 8 ve 11’li haliyle söylenebilirler. Duymaz bu türü iki şekilde değerlendirmiştir: (Duymaz, 2002:284-296)

1. Tekerleme Edası Taşıyan Türküler

a. Mizahi Türküler:

Boratav’ın eserinde bu türün ismi “taşlama, yergi ve güldürü türküleri” olarak geçer. Boratav bu türkülerle tekerlemelerin birçok konuyu ortaklaşa kullandıklarını belirtir. (Boratav, 1982: 1539)

İstanbul’dan Gelirkene

“İstanbul’dan gelirkene,

İras geldim sürüsüne,

Öldürdüm ben birisini

Davul çektim derisine”

(Özbek, 1994: 339)

Eşek Öldü Semer Döndü Tersine

“Eşek öldü semer döndü tersine
Kurban Olsun küçük gelin sesine
Ahır benzerdi kuş kafesine

Sele dolu salkım üzüm
Yine güzellendi kızım

Eşeğin budunu koydum dolaba,
Kurudu oldu tarabe,
Verin gâvurlara katsın şaraba.

Sele dolu salkım üzüm
Yine güzellendi kızım”

(Özbek, 1994: 339)

b. İş ve Meslek Türküleri ve Tekerlemeleri:

Özbek bu türün özelliklerinden bahsederken, “İş ve Meslek Türkülerinin temsili karakter taşıdığından bahseder. Bu türkülerde usta-çırak ilişkisinden, ekin biçme esnasında söylenen Türkülerden bahseder.” (Özbek, 1994: 419, 426-427)

Duymaz ise eserinde; “Çırakların işlerine başlarken söyledikleri sözler, tekerlemeleri andırmaktadır.” diye bahseder. (Duymaz, 2002: 288)

“Tezgâhımı aldım elime

Salavat geldi dilime
 Şah Muhammed'in yoluna
 Ne helal maldır çulhalık”

(Elçin, 1997:559)

c. *Mevsim- Tören Türküleri:*

Boratav'da “tören türküleri”, “Özbek'te “tören ve mevsim türküleri”, Öztelli'de “merasim türküleri” başlığı altında yer alan metinler de bir törene eşlik etmeleri ve sözlü büyü kalıntısı olarak değerlendirilebileceği için tekerlemelerle benzerlik içindedirler.

Tören tekerlemesi:

Kalbimiz tak tak atar

Sünnetçi amca bizi kovalar

Gel de mübarek adam kes

Korkudan olduk tek nefes (Kaya, 2004: 628)

Mevsim tekerlemesi:

Sonbahar geldi,

Leylekler uçtu,

Yağmurlar düştü

Hapşu, ha, ha, ha hapşu

Doktora gittim

Aspirin yuttum

Dersi unuttum

Hapşu ha, ha, ha, hapşu

(Dirim, 79-80)

d. Oyun Türküleri:

Grup halinde oynan ve bu esnada oyuncuların katılımıyla birlikte söylediği tekerlemelerdir. Oyuncular bir taraftan tekerlemeyi söyler bir taraftan da çeşitli hareketler yaparlar.

Kutu Kutu Pense

Kutu kutu pense

Elmayı yese

Arkadaşım Ali (Ayşe)

Arkasını dönse (İsmi söylenen oyuncu arkasını döner.) (Kaya, 2004: 582)

2. Türkü, Şarkı ve Şiirlerin Değiştirilmesiyle Oluşmuş Tekerlemeler.

Öğrencilerin yaygın olarak bildiği türkü veya şiirleri değiştirerek derslere veya okula uyarladığı türdür. Kaya'nın eserinde "Esmerim biçim biçim" adlı türkü "Derslerim biçim biçim" şekliyle verilmiştir. (Kaya, 2004:631)

Derslerim Biçim Biçim

"Derslerim biçim biçim,

Ölürüm bir beş için

Hocam bana düşmandır.

Sınıf geçtiğim için

Hele loy loy loy

Kibar zarif derslerim

Bir not attım havaya

Düştü kara tahtaya

On beş hoca kandırdım

Bir paket Malbora'ya

(Kaya, 2004:631)

Sessiz Gemi

“Artık sıfır almak günü gelmişse cebirden,

Tahtaya giden bir talebe kalkar yerinden

Hiç bilgisi yokmuş gibi sessizce alır yol

Kalkamaz bu soruda ne bir parmak ne de bir kol”

(Kaya, 2004:631)

2.3.2. Seyirlik Oyunların İçindeki Tekerlemeler

2.3.2.1. Karagöz Tekerlemesi:

Karagöz, bir folklor ürünü olarak tekerlemelerden yararlanır. Karagöz dört bölümden oluşur 1. Mukaddime (Giriş), 2. Muhavere 3. Fasil 4. Bitiş

Karagöz oyununda rastlanan ilk tekerleme Mukaddime bölümünde söylenen çeşididir:

Mukaddime:

“ Of, aman aman halim yaman. Tü tü senin suratına, teessüfler olsun dahilen inkısâm ve tûlen irtifâna. Ben senin bunca yıllık muhibb-i vefadârın olayım da hukuk-ı kadîmeye dar vech-i mundar olduğun Allah bilir hatırıma gelmezdi...” (And, 1985:317)

“Zaman o zaman idi

Abbas Han mekân idi

Mercimek kalkan idi

İğne mızrak idi

Sıpalar dala çıktı

Balık sepet dokudu

Karınca tekme attı

Deve de yüzükoyun gitti

Var varanın, sür sürenin

Destursuz bağa girenin

Hali budur efendim...

Efendim! Demem o demek değil!

Ben bendenize, bu hakir duacınıza eli yüzü yunmuş, elfazı düzgün, sözü sohbeti tatlı bir fasihüllisan yar-ı vefaşiar olsa, geliverse şu meydan-ı pür sefaya, Arabi bilse, Farisi bilse biraz fenn-i şiiir ü musîkîye aşına olsa o söylese bendeniz dinlesem, bendeniz söylesem o dinlese, oturan zevkpervan-ı kiram da sefayab olsa! Diyelim bu gece işimiz Mevlam rast getire!

Yar bana bir eğlence, aman bana bir eğlence.

Yar bana bir eğlence!” (Yardım, 2006:77)

Bu bölümde Karagöz Arapça Farsça kelimelerle usturlu sözler söyler ve oyuna giriş yapar. Bir sonraki bölüm muhavere bölümüdür. Bu bölüm genellikle Hacivat ve Karagöz arasında geçer.

Muhavere:

“Hacivat: - (Gelir) Vay Karagözüm, maşallah! Efendim, maşallah! Efendim maşallah!

Karagöz: - Sen de, Hacivat, servinin tepesine bin de (Vurur) kuş avla!

Hacivat: - Aman Karagözüm, bendeniz böyle gelir gelmez -Efendime söyleyim- dövmeğe hakkınız yok!

Karagöz: - Sen şu tokadı al, (Vurur) burnuna sok!” (Duymaz, 2002:318)

Son bölümde ise oyun kapanırken tekerleme söylenir bu bölüm bitiş bölümüdür.

Bitiş:

“Bütün keller keçeler

Oturmuş aş içerler

Bir sineğin elinden

Köyden köye kaçarlar

Kel dedi ki vay başım

Çanakta kaldı aşım

Bir sineğin elinden

Halim pek yaman oldu

...

Hak dostum hak!

Yanıldım bir kör çırak aldım yanıma

Eve gelmez külhani dükkânda yatar.

Kovsam o da yakışmaz şanıma,

Kibardır, çarşafsız yorganda yatar.

Hâşâ huzurdan, ustası çırağını sever.

Eşek aldı pazardan, eşek çatladı nazardan.

Eşek çıktı mezardan, eşeğin aşkından ormanda yatar.

Bizim çırak da pılını pırtını toplamış külhanda yatar...”(Yardım, 2006:78-79)

2.3.2.2. Orta Oyunu Tekerlemesi:

Karagöz gibi Orta Oyunu da şekil olarak benzemektedir. Dört bölümden oluşur: 1. Mukaddime (Giriş), 2. Muhavere 3. Fasil 4. Bitiş

Orta oyununun ikinci bölümü olan muhavere iki kısımdan oluşmaktadır. Arzbar ve Tekerleme. İlk olarak “arzbar” denen ve söyleşenlerin birbiriyle tanıdık çıkmaları, birbirlerinin sözlerini ters anlamaları gibi gülünç söyleşmeler sahnelenir. Daha sonra “tekerleme” denen kısım gelir. Bu kısım gerçeküstü kuruluşuyla orta oyununu çağdaş tiyatroya yaklaştıran en önemli güldürü unsurudur.(Duymaz, 2002: 299)

“

Kavuklu: Öyle mi?

Pişekâr: Evet. Nerede oturuyorsunuz?

Kavuklu: Aksaray’da.

Pişekâr: Aksaray’ın neresinde?

Kavuklu: Beyazıt'a gel.

Pişekâr: Geldim

Kavuklu: Oradan aşağı kendini koyuver.

Pişekâr: Niye koyuvereyim?

Kavuklu: Seni kestirmeden götürüyorum.

..." (Yardım, 2006:66-67)

2.3.2.3. Meddah Tekerlemesi:

Meddahların hikâye anlatma tekniği ile halk hikâyecilerinin anlatma tekniği birbirine benzemektedir. Özdemir Nutku bu bölümü dört bölüm şeklinde incelemiştir. 1. Başlangıç 2. Açıklama 3. Senaryo 4. Bitiş. Buna göre tekerlemeler; meddahların hikâyeye başlangıç kısmında söyledikleri, dinleyicileri anlatının havasına sokmak için yarı çocuksu, yarı alaylı soyutlamalarla, bazen anlamlı bazen anlamsız olarak yaptıkları söz oyunlarıdır. Tekerleme, hikâyedeki mantıklı olmayan yerleri kabul edilebilir duruma getiren bir kalıptır." (Nutku, 1997:101-102)

"Köse, Köse, kör Köse

Kavurga koydum tasa

Yemeden ölen Köse" (And, 1985:212)

"Tarlalarda olur ekin

Salkımları töklüm töklüm

Hele selamün aleyküm

Arkasına giymiş aba

Söyleşürler kaba kaba

Hele sizlere de bir merhaba

...”(İlhan, 1940: 177)

2.3.3. Mektup Tekerlemeleri

Asker mektupları şeklinde olan tekerlemelerdir. Mizahi bir dille yazıldığı için, içinde teşbih, abartma, tasvir gibi ifadelerle süslüdür.

Asker mektubu örnekleri:

“Sayın Kıymetli Arkadaşım!

Seni ve beni, gemideki yelkeni, tarladaki dikenini, dünyada olup biteni, askerde hasretlik çekenini, gökteki yıldızı, sevdiğim kızını, kemanı sazını, sofradaki tuzu, baharı yazı, gelinlik kızını, bahçedeki havuzu, yeşil maydanozu yaratan Ulu Rabbimden iyilikte olmanı dilerim.” (Kaya, 2004: 593)

“Şıfâü’l-kulûb,likâü’l-mahbûb;

Gözümün yaşı ile yazıldı bu mektup.

İzzetli, nezaketli nur-ı didem,

Sen’er-i sinem, ciğer köşem...(Dumluca, 1980, 20, Kaya, 2004: 594)

2.3.4. Çocuk Tekerlemeleri

“Tekerlemeler ritim zenginliği taşıyan sözler olduğundan, çocuklara haz verir ve beyinlerinde hoş nağmeler uyandırır. Bir bakıma beyinlere, ninnilerden sonra estetik değerlerin ilk tohumları tekerlemelerle atılır. Eğitim sırasında, sık sık tekerlemelere başvurulmasının sebebi de budur. Bu bakımdan çocuk tekerlemeleri başlı başına önem arz eden tekerlemelerdir.” (Kaya, 2004: 577)

Çocuk dünyasında önemli bir yeri olan “oyun” unsuru etrafında gelişerek şekillenen tekerlemelerdir. Bu tekerlemeler, oyundaki aşamalara (oyun öncesi, oyun sırası, oyun sonrası) ve oyundaki rollere (ebe seçimi, eş seçimi) göre çeşitlilik kazanır.

“Ebe ebe nerede

Su doldurur derede

Dere boyu çalılık

Şu ebe de ne alık

Ebe suya dalamaz

Arasa da bulamaz

Ene nene bulamaz

Ben sana küstüm”

“Oooooo

Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum” (Kaya, 2004: 579)

2.3.5. Saz Şairliği Geleneğinde Tekerlemeler

Pertev Naili Boratav, tekerleme türünün daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir tür olmasının yanında, âşıkların kimi türkülerinde, “tekerleme” diye

adlandırılan güldürücü konuşmalarla, büyüklerin de bu şiirli anlatım yoluna başvurduklarını ifade etmiştir (Boratav, 2003, 165).

“Çıktım tavan arasına, bir kırık sandık buldum. Açtım baktım: İçinde bir kırık altın.

Almayacaktım ama aldım, Sarıdır diye,

Oradan gittim İstanbul’a, bir kâse yoğurt aldım, Durudur diye,

Dokuz yüz doksan dokuz testi su kattım, Koyudur diye,

Sultan Ahmet minarelerini belime soktum, Borudur diye,

Tophane güllelerini cebime doldurdum, Darıdır diye,

Nacağı aldım kapalı çarşıya vardım, Korudur diye,

Akdeniz’e girdim, Kıyıdır diye,

Ortasına bastım, Kurudur diye,

Selimiye Camisinin duvarına dayandım, Yalıdır diye,

Ahır Dağı’na bir tekme vurdum, Geri dur diye,

Bir atım vardı, satıcı oldum, almadılar, Dorudur diye...”(Boratav, 1992, 60-61)

2.3.6. Okşamalar

Okşamalar, çeşitli vesilelerle söylenen manzum ürünlerden olup yapı ve muhteva olarak, tekerleme özelliğindedir. Okşamalar çocuk okşamarları düğün okşamarları ve pehlivan okşamarları olmak üzere üçe ayrılır.

“Dağda darılar

Sünbülü sarılar

Koca karılar

Balama kurban

Balam kurban inekler

Balam ne vakit emekler

Balama kurban bozağlar

Balam ne vakt düz oynar” (Kaya, 2004: 601)

...

İki yiğit çıktı meydana

İkisi de birbirinden merdane

Pehlivan, pehlivan

Büyüğüm diye övünme

Küçüğüm diye yerinme

...” (Kaya, 2004: 605)

2.3.7. Dua, Dilek ve Niyet Tekerlemeleri

Türk toplumunda ayrı bir önemi olan dualar kimi zaman da kendini Tekerlemelerin içinde bulmuştur. Türk folklorunda ayrı bir önem teşkil etmektedirler.

“Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Tarlada çamur

Ver Allah'ım ver

Sel gibi yağmur" (Kaya, 2004:608)

"Yattım sağıma

Döndüm soluma

Sığındım Sübhan'ıma

Meleklerim şahit olsun

Dinime imanıma

Benden selam olsun

Varacak mekânıma" (Kaya, 2004:609)

2.3.8. Tören Tekerlemeleri

Tören tekerlemelerini altı grupta değerlendirebiliriz;

- Özel Günlerle İlgili Törenler (hıdrellez, çiğdem pilavı)
- Doğumla İlgili Törenler
- Koç Katımı Törenleri
- Mahsul Elde Edilirken Yapılan Törenler
- Bayramla İlgili Törenler
- Yağmur Yağdırma Törenleri

Anadolu'nun pek çok yöresinde yağmur yağdırabilmek için çocuklar bir araya gelerek kapı kapı dolaşır, yağ ve bulgur toplarlar. Önce bir çömçeden (ağaçtan yapılmış kepçe) bebek yapılır, üzerine kız çocuğu elbisesi giydirilir. Çocuklardan büyük olanı çömçe gelini eline alıp öne geçer. Sağ ve sol yanında torba ve bir kap taşıyan iki çocuk daha vardır. Mahallede ev ev dolaşılır ve bu arada türlü tekerlemeler söylenir.(Kaya, 2004:600)

Hot bodi bodi bodi

Anan baban neden öldü

Bir kaşıcık sudan öldü

Çömçeli gelin çöm ister

Bir kaşıcık yağ ister (Yalman, 1977: 225)

2.3.9. Yanıltmaca ve Şaşırtmacalar

“Çocuklar tarafından söylenen ve onların konuşmalarını geliştirmek, hızlı ve doğru konuşmalarını sağlamak için söylenen tekerlemeler, yani yanıltmaçlar bu gruba girer”(Duymaz, 2002:113)

Yanıltmaç kelimesinin anlamı Türkçe Sözlükte “Karşıdakini yanılıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde söylenmiş söz” şeklinde verilir.

Yanıltmacalarda, esas unsur, artikülasyon (boğumlama) denilen, boğazdan çıkan sese doğru bir biçim verebilmektir. Yanıltmacalar sadece tekerlemeler içerisinde değil, diksiyon ve fonetik çalışmalarında da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle çocukların dil gelişimindeki rolü bakımından, önemli bir yere sahiptirler. Tekerlemeler içinde önemli bir yer teşkil etmeleri sebebiyle, bu çalışma içerisine dâhil edilmişlerdir.

Gül dibi bülbül dili gibi, gül dibi bülbül dili.

Al bu takatukaları takatukacıya takatukatmaya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamam derse takatukacıdan takatukaları takatukatmadan geri getir.

Bir çok ülkede kullanılan bu tür tekerlemelere; “Azerbaycan’da, Yanıltmaca-çaşdırma; Irak Türkmenleri, yanıltmaç; İngilizlerde, tongue twisters; Ruslarda ise skorogovski” denmektedir.

“TRT’nin internet sayfalarında bu tür tekerlemeler spiker eğitiminde kullanılmakta ve şu ifadeler yer almaktadır: “TRT spikerlerinin bu tekerlemeleri söyleyerek eğitimlerine başladıklarını biliyor muydunuz? Bunları hızlı hızlı okuyabilirsiniz, kim bilir, belki sizleri de bir gün aramızda görebiliriz. Kapı gıcirtıcılandırıcılardan mısınız, ocak kıvılcımlandırıcılardan mısınız? Ne ocak kıvılcımlandırıcılardanım ne kapı gıcirtıcılandırıcılardanım.” [www.trt.net.tr/ Gezgin/tekerleme/tekerlemeler. htm](http://www.trt.net.tr/Gezgin/tekerleme/tekerlemeler.htm)” (Duymaz, 2002:116)

2.3.10. Çeşitli Sebeplerle Söylenen Tekerlemeler

Adından da anlaşıldığı üzere çeşitli konularla ilgili tekerlemelerdir. İsim tekerlemeleri, nasihat tekerlemeleri, şifa tekerlemeleri, fal tekerlemeleri, kanto tekerlemeleri, ramazan tekerlemeleri, selâm tekerlemeleri, sünnet tekerlemeleri vs. bu gruba girer.

“Mustafa mıstık
Arabaya kıstık
Bir mum yaktık
Seyrine baktık (Kaya, 2004: 619)

“Ekmek yedim arıca
Su içtim duruca
Niyet ettim yarınki
Hak Ramazan oruca” (Kaya, 2004: 626)

“Durumu biliyorsun
Daha ne duruyorsun
At bin
Mesafe bin
Baston istikametine hücum” (Kaya, 2004: 630)

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, “Araştırma Modeli”, araştırmada kullanılan “Veri Toplama Araçları”, “Evren ve Örneklem”, “Veri Toplama Teknikleri” , “Araştırma Süreci”, “Problem Belirleme” ve “Problem Çözümleri” anlatılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma deneysel ve uygulamalı ve gözlemsel bir çalışmadır. Konuşma becerilerinin sağaltılmasında “Tekerleme” yönteminin nasıl veya ne tür bir etkisinin olduğunu belirlemek için videolu ders sistemi uygulanmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları bölümünde uygulama boyunca alıştırma yapılan tekerlemeler ve boğumlanma çalışmalarına yer verilmiştir.

3.2.1. Uygulama Sürecinde Kullanılan Tekerlemeler

-A-

Abana'dan Adana'ya abarta abarta apar topar ahlarla ağdalı avuntucu ahmak Ahmet'in avadanlıklarını aparanlardan acar Abdullah ile aptal Abdi akşam akşam bize geldiler. (Göktaş, 2006:155)

*

El âlem aladana alıp aladanalandı da

Biz aladana alıp aladanalanamadık

*

Babam Halep'e gidecekti.

Bir deste kaşık alacaktı.

Ucunu alacalatacaktı.

Bilmem aldı alacalattı,

Bilmem aldı alacalatacak.

*

Aç at yol almaz, aç it av almaz.

(Çongur, 136)

*

Adam adamı bir kere aldatır.

(Çongur, 136)

*

Âdeme âdem gerektir âdem anlar âdemi, Âdem âdem olmayınca nitsin
âdem âdemi.

(Çongur, 136)

*

Aksaray'da akar çeşme aksa raylar bozulur.

(Sakaoğlu, 1980, 10-12)

-B-

Berber

Bir berber

Bir berbere

Bre berber gel beraber

Bir berber dükkânı açalım demiş. (Göktaş, 2006:159)

*

Be birader buraya bak

Başı bereli, burma bıyıklı, beti benzi bembeyaz

Beberuhi boylu Bilal'in burnuna biber kaçırıp
 Bir bebek gibi bar bar bağırması bir bakıma hoş
 Bir bakıma boş ve berbat bir hal değil mi?

*

Bir pirinci bir buluşta
 Bir inci gibi bir birine bağlamada
 Birinci paytak berber
 Bastı bacak Bedri ile beraber
 Bursa pazarına parasız gidip
 Budala babası topal Bedir'den
 Biberli bir papara yedi

*

Ben bademe baktım
 Badem bana baktı
 Ben bademden bıktım
 Badem benden bıktı

*

Bezemeci Zeki
 Bezemelerini bezeye bezeye
 Bezirgânları bezdirdi

*

Baba Baki
 Bandırmalı bacırın basmalarım
 Balıkesirli bakkal Basri'ye bağlattı

*

Be birader buraya bak
 Başı bereli, burma bıyıklı,
 Bastı bacak bayan berberiyle
 Bizim Bedri Bey birlikte
 Bir pirinci birinci buluşta
 Birbirine dizip Bursa pazarına indi

*

Baldıran dalları
 Ballandırmak mı?
 Ballandırmamak mı?
 Sonra o bala daldırılan
 Baldıran dalları
 Dallandırmak mı?
 Dallandırmamak mı?

*

Babacan bacanak,
 Bayat bayır turpu getiren başgarsona,
 "Bre başıbozuk bacaksız,
 Besbelli beni beberuhi beygir bilirsin" dedi.

*

Bizde bize biz derler, sizde bize ne derler?

*

Gül dibi bülbül dili gibi. Gül dibi bülbül dili.

*

Bu evi badanalı mı, badanalı mı?

*

Herkes bazlama yapıp bazlamalandı da, biz bazlama yapıp
 bazlamalanamadık.

*

Baba Baki, Bandırmalı bacının basmalarını Balıkesirli bakkal Basri'ye
 bağlattı.

*

Şu karşıda beş eşek, Beşi de boz beş eşek, biri yüklü dişi boz eşek, dördü
 yüksüz erkek boz eşek, hepsi eder beş boz eşek.

-C-

Cüçük cüçük cümene
 Cüçük gitti imene
 Cümen başı çekilmiş
 Altın küpe takılmış
 Hop hop hop
 Gel sıyrıl kop

*

Cihangir cihetindeki
 Cibilliyetsiz cimri ciğerci
 Cici cins civcivleri
 Cibirlikçinin cila sepetine koydu
 Cıvık civacının
 Cılız cırcırları
 Ciyak ciyak cırlarken
 Cızbızlar cızladılar

*

Çinici Celali hoca,
 Gizlice marpuççular çarşısında
 Zücahiyecilere gidip, içi Çince yazılı
 Cicili bicili çubukları
 Ceplerine indirdi.

*

Cemil, Cemile cumaları cilacı cüce Canip' in cicili bicili cumbalı ciltevinde
 cümbür cemaat cacıklı civcivle cücüklü cacık yerler sonra da Cebecili
 cingöz coğrafyacının cinsi cici annesinin cırcırböceğini dinlerler.

*

Ocak kıvılcımlandırıcılarından mısın kapı gıcırdaticılarından mı?
Ne ocak kıvılcımlandırıcılarındanı ne kapı gıcırdaticılarındanı.

*

Cimcime Cevza, cicili bicili coğrafyacı,
Cezayirli Celal'e
"Cancağızım Cebeci canavarı yine
Cayır cayır ciğer kesiyormuş" dedi.

-Ç-

Çatalca'da topal çoban çatal yapar, çatal satar
Bilmem parası var mı da çatal sapan yapar, satar
Bilmem parası yok mu da çatal sapan yapar, satar

*

Çağatayda çarmiha çakılan çarın çavuşu
Çamurlu çamçağı çakıllı çayda çalkalarken
Çantasından çamaşırlarımı çaldırdı...

*

Çağatay'da çarmiha çakılan çarın çavuşu,
Çamurlu çanağı çakıllı çayda çalkalarken,
Çantasından çamaşırlarımı çaldırdı.

*

Üstü üçtaşlı taç salı üç tunç tası çaldıran mı çabuk çıldırır,
Yoksa iç içe yüz ton saç kaplı çanı kaldıran mı çabuk çıldırır?

*

O bahçe başka bahçe, bu bahçe başka bahçe, şu bahçe başka bahçe.

*

Çaçaron çaçabalığı çalçene çingene çalikuşunun çatur çutur çatmasından
çok çekindi.

*

Çarık çorap dolak, ben sana çarık çorap dolak mı dedim?

*

Çolak çobanın çopur çocuğu, Çomardan çoluk çocuğunu çorak yerlere kaçırdı.

*

Siz Çekoslavakyalılaştırdıklarımızdan mısınız, yoksa
Çekoslavakyalılaştıramadıklarımızdan mısınız?

-D-

Dört deryanın deresini
Dört dergâhın derbendinde devrederlerse
Dört deryadan dört dert
Dört dergâhtan dört dev çıkar

*

A be sarı dayı
Ne sarı
Kuru darı
Bu darı be dayı

*

Batı tepede tahta depo dibinde
Pullu dede tekkesinden
Matrut bitli Vedat,
Dar derede tatlı duttan dürülü pide yutup
Pösteki dide dide dört ayda
Dört türlü derde tutuldu.

*

Datçalı desinatör, dadı deli dolu diktatörün damını dondurmayla donattığını
duyunca dramatize dramaturg duygusal dublaja daldı.

*

Titiz, temiz, dürüst dadım,
 Tadını tattığı tere demetini
 Dide dide dağıttı da hiddetinden
 Hem dut dalında hem de takılı duran
 Dırıltı düdüğünü öttürdü.

*

Düşkün düşündeş düşünselde
 Düşcü düşümsellikle düşüncelerine
 Düşselliğini düşününden düşürmez.
 Düşünürse eğer düşüncellik düşüncesizlikle
 Düşündürücü bir düşümsellik kazanır.

*

Değirmene girdi köpek.
 Değirmenci çaldı kötek.
 Hem kepek yedi köpek.
 Hem kötek yedi köpek.

*

Dadaylı dadımın Dodurgalı düdük delisi dedesi,
 Diline doladığı dedim dedisiyle
 Dırdırını dilinden düşürüp de bir kez olsun doya doya
 Düden diyemeden, Düden'in dallara doldurduğu doyumlu yemişlerinden
 Doyasıya yiyemeden dar-ı dünyadan göçüp gitti.

*

Dadaylı davulcu davuluna dayanan Davut dayıyı darbukayla darbetti.

*

Derviş Dede destanlarını derlemeden destanlarına devam etmedi.

*

Dilber Dilbaz dindar Dilaver'e dilbaz diyerek dikişlerini diktirdi.

*

Dır dır dırlanan dışarıda dımdırlak dırlandı.

*

Doksandokuz dolaplı doktor dolandırıcı dondurmacıdan dolaplı dondurma doladı.

*

Dört yollu döşemeci döşemenin döküntülerini dört köşe döşeklere döndüre döndüre döktü.

*

Düdüklü düğmeci dünden beri düşünce düşünce düğme düzinelerini düzgün düzeltemedi.

-E-

Gevrek ekmek pekmezsemiş
Pekmez gevrek ekmeksemiş
Gevrek ekmek pekmezseseydi
Pekmez gevrek ekmeksemezdi

*

Elektrik Ekrem'le elit Emre, erkek erkeğe pencere ve tencere ekinoksu ereğinde elendiler.

*

Eğer Eleşkirtli eleştirmen
Eşref ile Edremitli Bedri'yi
Ege'nin en iyi eğercisi biliyorlarsa,
Ben de Ermenekli Erdem
Ergene'nin en iyi elektrikçisidir derim.

*

Eller dana almış danalanmış, biz de dana alıp danalanalım mı?
(Sümer, 63-69)

*

Eller dinlendi de biz dinlenemedik.
(Çongur, 139)

*

Eller pekmezlendi de, ben pekmezlenemedim.

(Tan, 1981:62)

*

Eller lahana almış lahanalanmış, biz de lahana alalım lahanalım.

(Kaya, 2004: 566)

*

Eller tere terelenmiş, biz de tere alalım da terelenelim.

(Sümer, 63-69)

*

Emiş “emin”le Memiş “Mehmet” mahkemeye gitmiş. Bilmem

Mahkemeleşmiş, bilmem mahkemeleşmemiş.

*

Erzurumlu Efruz efendinin evde kalmış evlenmemiş ebesi Edirne emiri

Esfendiyar efendiye evet deyip evlenmelide mi ev edinmeli, evlenmemeli

de ev edinmemeli mi?

-F-

Farfaracı Fikriye ile favorili fasa fiso Fahri Fatsa' lı

Fatma' yı görünce,

Fesleğenci feylesof Feyyaz' ı,

Fındıkçı Ferhunde'yi anımsayarak feveran ettiler.

Felemenk'te Felemenklerin

Felemenkçe mi konuştuklarını

Düşüne düşünce fertliği çektiler.

*

Fakır halamın alkara arkalığı, ark aralığında, ağır ağır akar.

(Mirzayev-Kuliyev, 12)

*

Falcı falcıya fend etmez.

(Şenbay, 98)

*

Falezli falçatanın figan eden Ferhunde'ye var mı faydası, Ferhunde'nin fer fer atan yüreği Fitnat'ın faturasına fark fırlatır mı ?

(Göktaş, 2006:171)

*

Farfaracı Fikriye ile favorili faso fiso Fahri Fatsalı Fatma'yı görünce, fesleşenci feylosof Feyyaz'ı, fındıkçı Ferhunde'yi hatırlayarak feveran ettiler.

(Çongur, 139)

*

Fermanlı fabrikatör Fuat Fatin Furtun, filden, fiilden, fisiltıdan, fosilden, filitten, flütten, fellik fellik kaçar.

(Çongur, 139)

-G-

Şu çocuğu gıdıklasak da güldürsek mi?

Yoksa gıdıklamasak da güldürsek mi?

*

Gevrek ekmek pekmezsemiş

Pekmez gevrek ekmeksemiş

Gevrek ekmek pekmezseseydi

Pekmez gevrek ekmeksemezdi

*

Geçimsiz gelin,

Geyve'den gelirken

Gelinliğindeki

Gerdanlığını getirdi.

*

Geçen gece Gemerek' ten Gediz' e gelen Gebze' li

Gezginci gizemcilerden gitarist general

Genzel gençlere gerçekdışılıkla
Gerçeklik dışı ilişkiler arasında ne gibi bir geçerlilik
Gerçekliği olduğunu sordu.

*

Gagavuz kuşunun gagası gerdandan sarkar, ger ger gerilen gergefin gültası
Galata'dan galat gergedana gül atar.

(Göktaş, 2006:171)

*

Gara gara gartallar, Garacadağ'da kanat çırpanlar.
(Uslu, 26)

*

Gapı gıcirtıcılandırıcılardan mısınız, ocak kıvılcımlandırıcılardan mısınız?
(Uslu, 26)

*

Geldin geldin gelme, geldin geri dönme.
(Şenbay, 98)

*

Gelirse hana boş, gelmezse daha hoş
(Peksöz, 138)

*

Gemerek'ten Gediz'e gelen Gebzeli gezginci gitarist geceleyin gençlere
gerçek dışılıkla gerçeklik dışı ilişkiler arasında ne gibi geçerlilik gerçekliği
olduğunu sormuş, bütün gençleri güldürmüştü.
(Çongur, 140)

*

Gerekli gereksiz ve gereğine inanmadan gayretkeşlik edip iki günde bir
Genel Kurula gensoru veren Giresunlu Gıyasettin Güner için Genel Kurula
gensoru vermek, gerçekten de gerekmemekte midir, gerekmemekte midir?
(Çongur, 140)

*

Getirince el getirir, yel getirir, sel getirir; götürünce el götürür, yel götürür,
sel götürür.

(Şenbay, 98)

*

Götür küpü dök küpü, getir küpü sök küpü.

(Uslu, 26)

*

Gözlemecinin gözlüğü gözcünün gözünde mi, gözcünün gözlüğü
gözlemecinin gözünde mi?

(Bozyiğit, 8-9)

*

Guyuya indim silindim silkindim çıktım.

(Uslu, 26)

*

Gül dibi gibi, bülbül dili gibi, gül dibi bülbül dili.

(Sümer, 63-69)

*

Gül güllükte, kül küllükte

(Mirzeyev-Kuliyev, 22)

*

Güneyli girgin gammadz Gâlip Gâvurdağlı Gündüze güpegündüz galeyana
gelmiş de Gülgiloğlu Gaziantepi gazinocu Gazanfer'i Gölköylü gitarist ile
birlikte Gümüşhane'ye gönderivermiş.

(Çongur, 140)

*

Güreşte galip gelen Gelibolulu güreşçi, Ganalı güreşçi Gonzales'e güreşmiş
de mi galip gelmiş, yoksa Ganalı güreşçi Gonzales hükmen yenilmiş
güreşmemiş de güreşmeden mi galip gelmiş?

(Çongur, 140)

-H-

Hakkı hakkının hakkını yemiş.

Hakkı Hakkı'dan hakkını istemiş.

Hakkı Hakkı'ya hakkını vermeyince

Hakkı da Hakkı'nın hakkından gelmiş.

*

Hahambaşı, hahamhanede hapşırınca hain Haydar "Haydaa Hahambaşı hahamhanede hoyrat hoyrat hapşürmak hüremetsizliktir" dedi.

*

Hâkim hakem, hakem hâkim gerek.

(Çongur, 140)

*

Hakkı Hakkı'dan hakkını istemiş. Hakkı Hakkının hakkını vermeyince

Hakkı Hakkı'nın hakkından gelmiş.

(Bozyiğit, 8-9)

*

Hahamhanede hahambaşı hahamı homur homur homurdandır görünce, hemencecik heyecanlandı, hızlandı, hoşnutsuz, hırçın hırçın giderken Hollandalı Helga'yı karşısında görünce, hah tamam, dedi, haydi hohla, hadi hemen hoh de bakayım deyip hayıflandı.

(Çongur, 140)

*

Hapı yuttu Haldun, hap hup etti Sadun.

(Sarıkayalı, B.D.N.)

*

Haraya girdim, sildim, silkindim, çıktım.

(Bozyiğit, 8-9)

*

Hayırlının hayırına, hayırsızın şerrine

(Çongur, 140)

*

Hayrabolulu Hamamizâde Hâmit Hayrettin'in hanımı Halide Harputlu has
Undan hamur açıp Halaskârgazi'de hassa alayından mütekait hamurkâr
Hüsnü Hayrettin'le halası Hayrünisa hanımın hem hayretine sebep oldu
hem de Hayranlığını kazanıp hayır duasını aldı.

(Çongur, 140)

*

Her kadın hanesinin hem hanımı, hem halayığdır.

(Çongur, 140)

*

Hopalı Hamit'in hop hop atar yüreği, Hataylı Hasret'in hep söyler dili.

(Göktaş, 2006:173)

*

Hadi Hancı Haydar'a hastaneden hastanedeki hassas halkı haykırarak
havalandır.

*

Heceye hevesli heykeltıraş herif heybesini hemşerisi hendekli Hesna' ya
hediye etti.

*

Hilebaz Hilmi Hindistan'dan hizmetçisi Hintli Hikmeti hileyle himayesine
getirdi.

*

Hımbıl hırçın Hasbi hırsızlıkla hıyarları hırkasında hızlı hızlı hıfzetti.

*

Hödük höyükle höykürerek hörgücünü höpürdetti.

*

Hurmacı Hulusi huysuzluktan hurmalarını hurda huniye tıktı.

*

Hükümdar Hüseyin hünerine hürmetsizlikten hüzünlü Hüsnü ile hüngür
hüngür ağladı.

-İ-

İğdir'ın İğil iğil akan ırman ırmağının kıyıları ıklım tıklım ılgın kaplıdır

*

İramazan, ırgatları ıramazan

İrgadamadan al da gel.

*

İlgaz ırmağından

İşıl ışıl esen ılgıt,

İklım tıklım, ılgıt ılgıt,

İşıl ışıl ışıldar.

*

-İ-

İt iti itti

Bit iti itti

İt biti itti

Bit gitti

İt gitti

İtti, bitti, gitti

*

İbibiklerin ibiklerini iyice iyileştirmek için

İstinyeli istifçi

İbiş'in istif istiridyeleri mi?

Yoksa İskilipli ispinoz işportacı İshak'ın

İşliğindeki ibrişimler mi daha iyi, bilemiyorum.

*

İbibiklerin ibibiklerini iyice iyileştirmek için İstinyeli istifçi İbiş'in istif

İstiridyeleri mi, yoksa İskilipli ispinoz işportacı İshak'ın işliğindeki

ibrişimler mi daha iyi bilemiyorum.

(Göktaş, 2006:175)

*

İbiş ile Memiş mahkemeye gitmiş, mahkemeleşmiş mi mahkemeleşmemiş mi?

(Uslu, 26)

*

İbiş'le Memiş, iş miş dememiş, itişmiş kavga etmiş mahkemeye düşmüşler, Mahkemeleşmişler. İş miş dememiş, itişmiş, kavga etmişler de mi mahkemeye düşmüşler?

(Çongur, 143)

-J-

Jurnalci jönprömiye

jiu-jitsu yapan jandarmayı

Jeolog Japon' a jurnalledi.

*

Jamaika'dan jetle gelen judocu Necdet'in getirdiği Japon Jandarmanın kızı Fuji'nin pijamasıyla jan janlı jarse jüponuna jambon yağı döküldü de ne karısı Jale'de jeton düştü, ne Japongülü Fuji aldırıldı, jiklet çiğneyip jimnastik yaptılar.

(Çongur, 141)

*

Japon jiletlerinde Japonca yazılı

(Şenbay, 98)

*

Jurnalci Jale ile jeneratörcü Müjgan Japonya'dan jilet, jant, jet, jambon, Jelâtin, jartiyer, jeton, jarse, Japon Gülü getirdiler.

(Göktaş, 2006:176)

*

Jale Japonyalı jandarmadan Japonca öğrendi.

*

Jenseli jeolog jestini jeolojide yaptı.

*

Jilet jileti jilete jiletten

*

Jokey jübilesinde jüriyle jüpitere yalvardı.

-K-

Karaağaç karaağaç

Kabı koyu karaağaç

Kabı koyu kurumuş karaağaç

Kaba kuru karaağaç

*

Ey dibi kara kabuğu kuru kaba karaağaç

Beni gördün de mi kurudun?

Ey dibi kuru kabuğu kara karaağaç

Beni görmedin de mi kurudun?

*

Kırk kantar

Kırkar kırkar

Kantar tartar

*

Kırk kanatlılardan

Kırlarelili kırkayak

Kıkırdayarak

Kırık kırak yerken

Kırık kanadına kırıntılar döküldü

*

Bir dalda kırk kartal,

Kırkı konar kırkı kalkar.

(Kaya, 1979, 18)

*

Keşkekçinin keşkeklenmiş keşkek kepçesi

*

Kırk kartal

Kırk kanadı kırık kartal

Kırkı kalkar kırkı konar

*

Bir tarlaya ekin ekmişler

İki kürkü yırtık kel kör kirpi dadanmış

Biri kürkü yırtık erkek kel kör kirpi

Diğeri kürkü yırtık dişi kel kör kirpi

Kürkü yırtık erkek kel kör kirpinin kürkünü

Kürkü yırtık dişi kel kör kirpinin kürküne

Kürkü yırtık dişi kel kör kirpinin kürkünü de

Kürkü yırtık erkek kel kör kirpinin

Kürküne eklemişler

*

Bazı kazık kazdallar

Kazıkları kazdırıp

Zaferle kazlarını bağladılar

*

Kara kara kartallar, karlı tarla ararlar.

*

Baksana ağaç meyveden yıkılacak.

Dallar yere yatmış kırıldı kırılacak.

Mektubunu okumazsam eğer, ağaç bana darılacak.

*

Bu kara kantar kırk kilo kara katran tartar.

*

Galata Kulesi kapısı karşısındaki kuru kahvecinin gıgısı çıktı,
Dişi kırık kalfası Hakkı
Karışıklığa getirip kahveye kavruk kakule kırığı kattı.

*

Kırk kanatlılardan Kırklarelili kırkayak, kıkırdayarak
Krikkrak yerken kırık kanadına kırıntılar dökülmüş.

*

Karaburunlu kabadayı Kadir, kafakağıdını Kadirli'li
Kadirbilmez kapkaççı Kasım'la
Kahire'deki Kalecikliler kahvehanesinde
Kalamarla kâfuru satan kaparozcu
Kuzguncuklu kozmonot Kazım'a kaptırmış.

*

Karaağaç karaağaç, kabı koyu karaağaç, kabı koyu
Kurumuş karaağaç, kara kuru ağaç.

*

Kamyon kamyon et gidiyor. Kamyon kamyonet gidiyor.

*

Kırk kırık küp kırkının da kulpu kırık kara küp.
Tut küpün kulpundan silkele dutun çöpünü, al gel küpünü.

*

Götür küpü, dök küpü; getir küpü, dök küpü.
Şu karşıdaki kara kuru kavak, karardın mı, ey kara kuru kavak?
Sarardın mı ey kara kuru kavak?

*

Gece penceredeki Tekir kedi, kendi tenceresindeki eti yedi.

*

Kırıkhan'daki kırıkçı, kırmızı kırdak kıkır kıkır kıkırdarak,
 Kırmılı kıkırdakçımın kırlangıçlarını,
 Kırgız Kırimtov'un Krikkraklarıyla besliyormuş.

*

Derenin bu başına ekim bir dönüm kekere mekere. Derenin öbür başına da ekim bir dönüm kekere mekere. Derenin bu başına ekdiğim kekere mekerelere dadanmış boz, ala boz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpi.

Derenin öbür başına da ekilen kekere mekerelere dadanan boz, ala boz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpi; derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boz ala boz başlı, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpiye: "Sen ne zamandan beri derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boz, ala boz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpinin?" demiş

Derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan, boz, ala boz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpi; derenin bu başına ekilen kekere mekerelere dadanan boz, ala boz başlı, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpiye:

"Sen ne zamandan beri derenin bu başına ekilen kekere mekerelere dadanan boz, ala boz başlı, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpiysen; ben de o zamandan beri derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boz, ala boz başlı, kel, kör, kürkü küflü, bitli kirpiyim." demiş ...

-L-

Latifeci Ladenli Lamia

Latif lambasını laboratuarda

Lakırdıcı Lalanın

Lacivert lake

Lavabosuna koydu

*

Liseli lirik limonatacı
 Limanda litrelik likörler aldı
 Losyoncu lord
 'Lokomotifin loş lokantasında
 Lokumcunun lokmalarını
 Lokma lokma yedi

*

Lalapaşa'da laklakıyat yapan leblebici,
 Leblebici liberale lüzumlu lüzumsuz laubalilik yapma dedi.

*

Latifeci, Ladenli Lamia latif lambasını laboratuarda
 Lakırdıcı Nalân'ın lacivert lake lavabosuna koydu.

*

Lobutları loş locasında notalayan normal lord, losyoncusunun lokantasında
 nohutları lokumlarla karıştırdı.

*

Losyoncu lord, lokomotifin loş lokantasında lokumcunun lokmalarını
 lokma lokma yuttu.

-M-

Şu elimdeki tespihi
 İmamelemeli mi?
 İmamelemeli mi?

*

İbiş ile Memiş mahkemeye gitmiş
 Mahkemeleşmiş mi?
 Mahkemeleşmemiş mi?

*

Mısırlı mızıkacı
 Mini mini mırıldayarak mızrağıyla
 Mıymıntıyı mınladı

*

Marmara'daki mermerciler mermerciliği mermer edinmişler, ama
 Mamak'taki marmelatçılar marmelatçılığı meslek edinememişler.

*

Mısırlı mızıkacı mini mini mırıldanarak, mızrağıyla mıymıntıyı mıhladı.

*

Manisalı manken Metisto'ya martaval okurken mancınıkçı memur bu mum,
 umumumuzun mumudur dedi.

*

Muhterem muhtar, Muşlu Muzaffer'le mutlu mukaveleye muvaffak oldu.

*

Bu yoğurdu mayalamalı da mı saklamalı, mayalamamalı da mı saklamalı.

*

Müdür müdür müdür?

*

Maskeli madenci Mardinli mahcup macidi, malum manifaturamanlara
 mahkeme'de mahkûm etti.

*

Midesiz miskin minik misafiri miçonun mikroplu mini mini mika
 minkalosini yaladı.

*

Mısırlı mızıkacı mırıl mırıl mırıldanarak mızrağını mızraklı mıymıntıya
 mıhladı.

*

Maskot model mosmos morarak modern mozaiklerde mola verdi.

*

Muhterem muhtar Muşlu Muzaffer'le mutlu mukaveleye muvaffak oldu.

*

Müessese müdürü Müştak, mühim mücadelelerle mübadil Mükerreremi mükemmel müdafaa etti.

-N-

Nankör nalbant nalları nallamalı mı yoksa nallamamalı mı?

*

Nobran Nadir' in Nallıhan' da naneruhu, nalın, narenciye, nergis alıp sattığı nazlı Nesrin' e de nazikane nazım, nesir, nemelazımcılık, nezaket, nikelaj, nüans, noel, nöbet şekeri üzerine nutuk attığı söyleniyor.

*

Narin Nadide narinlikten nameleri Nallıhanlı nallaş Nazife nankör Naci ile nakletti.

*

Nezaketli nekre Nedim, nevrastenlik neşesini nekes Necmiye nefesini nezlesiyle neşretti.

*

Niğdeli Nihatla nişanlı Nigar nisbetsiz Nilüferle nihayetsiz nikâh ninnisini söyledi.

*

Nişastanın nısfı nişadırlandı.

*

Nöbetçi nöbetinde nöbetini bekledi.

Nuhkuyulu Nuri' nin nutku numaracıyı nurlandırdı.

*

Nüfuslu nükteden nümayişçinin numunelik nükteleri nüksetti.

*

Nankör nalbant nalları nallamalı mı, nallamamalı mı?

(Bozyiğit, 8-9)

*

Nargilemin altı derya, üstü ateş, cümlemiz kardeşiz kardeş.

(Çongur, 144)

*

Nazilli'nin nazik nanikçileri, nezaketinden nezle olmuş. Nüktedânın nüksetmiş nüktesi, nedimenin nadim olmuş neşvesi.

(Göktaş, 2006:184)

*

Ne at kaç, ne al kaç.

(Bozyiğit, 7)

*

Ne cezveyi köpürtebildim, ne kahveyi höpürdetebildim.

(Sümer, 63-69)

*

Nobran Nadi Nadir'in Nallıhan'da naneruhu, nalın, narenciye, nergis alıp sattığı, namlı Nesrin'e de nâzikâne Nazmi Nâzım nesir, nesep, nesic, nemelâzımcılık, nezaket, nikelâj, nüans, nümayiş, noel, nöbet şekeri üzerine nutuk attığı söyleniyor.

(Çongur, 144)

-O-

Ovada oğlakları otlatan

Oymak beyinin oğlu Osman

Ortamin ortasındaki otağın ocağında

Odunda oynayıp oturdu

*

Okmeydanı'ndan Oğuzeli'ne otostop yap;

Oltu'da volta at, olta at;

Orhangazi'de Orhanelili Orhan'a otostopluk öğret;

Sonra da Osmancıklı Osman'a

Otoydu, totoydu, fotoydu say dök!

*

O yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan.

(Şenbay, 101)

*

Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.

(Çongur, 144)

*

Oğlum oldu oydu beni, kızım oldu soydu beni.

(Çongur, 144)

-Ö-

Özbeöz Ödemişli öngörülü öğretmeni

Özgür ile Özgül uslan özellikle özerk ön öğretimde öylesine özverili,

Övünç verici ve övgüye değer kişiler ki,

Hani tüm öğretim örgütleri içinde en özgün örnek onlardır diyebilirim.

*

Öküz ölür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır.

(Çongur, 144)

*

Özbekköyün özbeöz Ödemişli öngörülü öğretmeni Özgür aslan ile Özgül

Özellikle özerk ön öğretimde öylesine özverili, övünç verici ve övgüye

değer kişiler ki, öğretim üyeleri içinde örnek onlardır, diyebilirim.

(Çongur, 144)

-P-

Pinti pideci

Pişkin pideleri

Pijamasız pisboğaz

Piyadelere

Piliçli pilavla pişirdi

*

Eller pekmezlenmiş de

Biz pekmezlenmemişiz

*

Gevrek ekmek pekmezsemiş

Pekmez gevrek ekmeksemiş

Gevrek ekmek pekmezsemeseydi

Pekmez gevrek ekmeksemezdi

*

Pohpohçu pinti profesör pofur pofur pofurdayarak hınçla tunç çanak içinde punç içip pulverizatör prospektüsünü papaz balığı biblosunun berisindeki papatya buketinin bu yanma bıraktıktan sonra palas pandıras Pülümürlü Pötürgelinin getirdiği pörsük pötikare pöstekeyi Paluluların pıtırık pazarında partenogenes pasaparasını, pertavsız pervasız pervaz peyzajını ve perenospora pesterkerani pestilini posbıyıklı pisboğaz pedegoga Pınarbaşı'nda beş peşkirle peş peşe peşin peşkeş çekti, sonra da pılısmı pırtısmı topladı: " Pingpong, pingpong, pingpong Piyango pingpong! Pingpong, pingpong! " diyerek Posof'un pisipisi otundan yapılma piştovsu piposunu tüttüre tüttüre paytak paytak yürüyüp gitti.

*

Pireli peyniri perhizli pireler teperlerse pireli peynirlerde pır pır pervaz ederler.

*

Pasaklı pinpon pislikten paklandı.

(Bozyiğit, 8-9)

*

Paşa tasıyla taşa taşa beş tas has üzüm hoşafı. Paşanın tasası taşanın maşası pas tutmaz şaşılır makası.

(Göktaş, 2006:185)

*

Parayı paraya verin, parayı araya vermeyin.

(Bozyiğit, 7)

*

Pireli peyniri, perhizli pireler tepelerse, pireli peynirler de, pır pır pervaz ederler.

(Sümer, 63-69)

*

Paçavracı paskal patronun paspasını paytal palavracı Pakize'nin partal pabucuna patlattı

*

Peltek pehlivan peçeli perişan perizatın pervazını perdahsız peykede pestenkerani pembe pedegogla pençeledi.

*

Pinti pideci pişkin pideleri pijamalı pisboğaz piyadelere piliçli pilavları pişirdi.

*

Polatlı poturlu pokerci polis, pokerde Portekizli posbıyık politikacıyı pohpohlayarak portföyünü boşalttı.

*

Pöstek pösteki pörsük pörsük pörsüdü.

*

Pulcu pullarını puflayarak puslu pusulanan pulunu pulladı.

*

Pürüzsüz püsküllü pülverizatörü püskürte püskürte püfleyerek püreyi yedi

-R-

Ramazanda Rizeli Remzi rüküş Rümeysa'ya rastlamış da, römorkör, riziko, rokoko, ruhülkudüs, rehabilitasyon, radyatör, radyoaktivite, rezistans ve rüzgargülü nedir? Diye sormuş. Rûzgâr gülü, rıh, zırh rint, rink, ray, rab, radyoaktif, rehabilitasyon nedir diye sormuş.

(Göktaş, 2006:186)

*

Rüzgâra tüküren kendi yüzüne tükürür.

(Çongur, 145)

*

Ramazanda razakı zade rastıklı resim raftaki radyonun rabıtasını kesti.

*

Reşitle Reşat reklamda rekabeti refakattan rezalet mertebesine çıkardı.

*

Riyaziyeci ricalin riyasetini rica etti.

*

Rıfkı'yla Rıza rıhtımda rızıklarını aradılar.

*

Romanyalı romantik romancı Roza romanda romantik rol oynadı.

Rönesans römorkör battı.

*

Rugancı Ruşen rüzgârda rüya gördü.

*

Rüşvetçiler rütbe rütbe rüşvet aldılar.

*

Rasathanedeki Raşit Rasim, ranzasından rahmet-i rahmana kavuştu.

*

Rüsüm rüşvetçiler rücu ederek rütbe rütbe rüsvâ oldular.

*

-S-

Üç tas has hoş hoşaf

Üç tunç tas has kayısı hoşafı

Paşa tası ile

Beş has tas kayısı hoşafı

*

Şu yoğurdu
 Sarımsaklasak da mı saklasak
 Sarımsaklamasak da mı saklasak?

*

Sedat Tınaz'ın bütün tasası suratsız teyzesine rastlamadan set üstünde sırtını
 zerzevat sepetinin pis tepesine sürten sıska sülük tazısını tuz tortusu
 tütsüsüne tutmasıydı.

*

Sen seni bil, sen seni!
 Bil sen seni, bil sen seni,
 Sen seni bilmezsen patlatırlar enseni.

*

Sason'un susuz sazlıklarında sadece soğan sarımsak yetişebileceğini
 söyleyen sebzecilerin sözüne sizler de sessizce ve sezgilerinizle
 inanabilirsiniz.

*

İssız Sivrihisar'ın sarsıntısız şosesi üstünde zırlıtısız sızıltısız bir yaz köşesi
 seçip sazsız cazsız ve susuz, içkisiz sıfır işsiz bir yaz sürmek isteğimizizin
 sırtını sezişinize serzenişsizce sustum.

*

Selimiye'de sekiz biz sekiz yüz seksen sekiz semerli semerci seçkin
 semerlerini sedefçi sefere senetsiz sepetsiz verdi.

*

Siyah sineklerle sivrisinekler sihirli sinemada sivilceli sivil sipahileri
 sinirlendirdiler.

*

Sıcaklardan sızlanan sıyrık Sıdıkta sırtkan sıska sıvacıyla sıtmadan sızlandı.

*

Sokaklarda soluyan solucan soytarı somurtkan sopalı sobacıya sonsuz
 sorular sordu.

*

Sözlükten sözlerini söyleyen söğütlü sökmen söylevinde sözleri sönük sönük söyledi.

*

Sungurlulu suçsuz subay suçlu Suriyeliyi subaşında susuzluktan susturdu.

*

Süslü sütçü süzölmüş sütünü sürtük sünepe sütnineye süzme sütleç yaptırdı.

-Ş-

Üç tas has hoş hoşaf

Üç tunç tas has kayısı hoşafı

Paşa tası ile

Beş has tası kayısı hoşafı

*

Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi ortadaki su şişesi

*

Karşıda çamlar, şıraları damlar.

Şıp benim alnıma, Şıp anamın alnına

Şıp benim alnıma, Şıp anamın alnına,

Şıp benim alnıma olmasaydı, Şıp anamın alnına olmazdı.

*

Şemsi paşa pasajında sesi büzüşesiceler.

*

Şartlı Şaban Şarkışlalı şıpşakçı Şekip bir de şıpsavdi Semiha Şiştane'den şeytan kuşu mu şömine maşası mı masa şemsiyesi mi şoson mu şezlong mu ne satın almaya gitmişler şaşıp kalmışlar.

(Göktaş, 2006:188)

*

Şemsi Paşa Pasajında sesi büzüşesiceler.

(Bozyiğit, 8-9)

*

Şeytan da şeytan amma, kadın daha şeytan

(Şenbay, 100)

*

Şinasi şu senin son şansın.

(Cengiz, 79)

*

Şiş şişeyi şişlemiş, şişe keşişe kiş demiş.

(Bozyiğit, 8-9)

*

Şiş şişeyi şişlemiş, şişe keşişe kış demiş. Şeytan da şeytan ama kadın daha şeytandır demiş.

(Göktaş, 2006:189)

-T-

Al şu takatukaları, takatukacıya götür.

Takatukacı takatukaları takatukalamazsa,

Takatukaları takatukalatmadan geri getir.

*

Şu karşıda kuru kayak

Takırdadı da mı da kurudu

Takırdamadı da mı kurudu?

*

İt iti itti

Bit iti itti

İt biti itti

Bit gitti

İt gitti

İtti, bitti, gitti

*

Topkapılı topçu topal hasan tophanede top atarken topal bacağıyla top götürmüş.

*

Bahçede bir tırtıl,
Yaprakları yiyor kıtır kıtır.
Kötü tırtıl, hain tırtıl,
Yeme yaprakları kıtır kıtır.
Ben de seni yerim çıtır çıtır.

*

Ne cezveyi köpürtebildim, ne kahveyi hüpürdetebilm

*

Ağacın altında bir tırtıl, yiyiyor yaprakları kıtır kıtır. Hain tırtıl, pis tırtıl,
neden yiyorsun ağacın yapraklarını kıtır kıtır?
(Bozyiğit, 1986, 8-9)

-U-

Uluborlulu utangaç Ulviye ile Urlalı uğursuz Ulvi uğraşa uğraşa Urfa'daki
urgancılara uzun uzun, ulam ulam urgan sattılar

*

Umdum umdum geri yumdum.
(Çongur, 147)

*

Uykucu Ülkü, ucu tüllü üç örtüyü ütüyü de mi üstüne örtünmeli,
üç Örtünün ucunu tülleyip ütüyü de mi üstüne örtünmeli?
(Çongur, 147)

-Ü-

Üç tas has hoş, hoşaf
(Sakaoğlu, 1980, 12)

*

Üç tunç tas, saf has kayısı hoşafı
(Sümer, 63-69)

*

Ünyeli olmakla ünlü Ümit Ünlü'nün üç gün üç gece üzüm üzüm üzülmesi
üstüne, ümidi kalmayan annesi umursamaz Ümmü Gülsüm ürküp de oğlu
için mi üzüm üzüm üzölsün, yoksa kendi ümitsiz, ürkek haline mi gülsün?
(Çongur, 147)

-V-

Vırvırcı Vedia ile vıdı vıdıcı Veli vilayete veda edip Vefa'ya doğru volta
vururlarken virtüöz Vicdani ve Viranşehir' li Vatansever viyolonselist
Vecibe ile karşılaştılar.

*

Ver Allah'ın verdiğine, vur Allah'ın vurduğuna.
(Şenbay, 98)

*

Vırvırcı Vedia ile vıdı vıdıcı Veli velinimeti vatman Vahit'e vilâyette veda
edip Vefa'ya doğru vaveylâsız velesbitle volta vururlarken valeybolcu
Vedat, virtiöz Vicdane ve Viranşehirli vatansever viyolonselist Vecibe ile
karşılaştılar.
(Çongur, 147)

*

Vesveseli vehimli vesilenin vesayet vergili veresiyesi veznecide vesikayla
vergilendirildi.

*

Viyola virtiözü vizeli videosunu viranelikteki viyadükte vidalattırdı.

*

Vırvırcılarla vıdıvıdıcalar vızır vızır vızıldadılar.

*

Voyvodanın voleybolcu vokalleri volkanik volkanın vodvilinde votlandı.

*

Vurdumduymaz vukufsuz vurguncunun vuruşmalı vukuatı vuzuhlandı.

*

Vücutu vüsat vücutlu vükelalar vücutlandı.

*

Venedikte vebadan vefat eden Vedat'ın veresesi vekâleti velveleye verildi.

*

Voleybolda voleybolcu voleybol oynadı.

*

Vanlı vali valizini vazolarla vantuzlarla vahşi vatmanla vapura koydu.

*

Varlıklı Veli vırvırcı vikontla voyvoda vuruşunda vücutlandılar.

-Y-

Yalancıoğlu, yayanın yağlı yoğurdundan,

Yüksekova'nın yusyumru yumurta yumurtlayan tavuklarından

Bir de Yörük ayrıyla yufkasından asla vazgeçemez.

*

Yalvaçlı yelpaze yıldız yirmi yoksul Yörükler yumurtalarını yükledi.

*

Yağmurda yayan yapıdak yarasız yağmacı yalınayaklar yabanlığın yağlığında yatarken yayvanlaştılar.

*

Yerli yersizler yeğleşerek yemyeşil yerlerine yerleşince yerelleşip yelyepelek yetkinleşirler.

*

Yirmilik yiyintilerle yiyecekleri yiyiciler yine yiğitleşirken yiyintilerini yitirip yitikleştiler.

*

Yılgın yıkımcılar yığma yığılı yıkık yıldızsız yıkıntıları yıkarken yılcılıkta yılanlarla yıldırıldılar.

*

Yol yordam yoksulu yolsuz yontucular yolculuğu yozlaştıran yolcuları yoklamadan yoldular.

*

Yöresel yönetimlerin yöneticileri yörelerinin yönetimlerini yönemsiz yönergelerle yönettiler.

*

Yusuvarlak yumurtaları yumuşatarak yutturan yumurtacıları yufkacılar yuhalayarak yuvarladılar

*

Yüz yüze yüzleşerek yüreklenerek yüzeysel yüce yükümlülüklerini yüklediler.

-Z-

Zonguldaklı Zaloğlu Zöhre'nin kızı Zuhâl Zeki'yi

Ziyarete zilzurna görünce zıvanadan çıkmış.

Beri bak zibidi Zeki demiş:

Sen zevç değil zahiren zahireci zalim zevzek zikzaklı züğürt züppe zırtapozun ve de zerzevatın zirzopun tekisin.

*

Sizin damda var beş boz başlı beş boz ördek. Bizim damda var beş boz başlı beş boz ördek. Sizin damdaki beş boz başlı beş boz ördek, bizim damdaki beş boz başlı beş boz ördeğe, siz de bizim gibi beş boz başlı beş boz ördek misiniz? demiş.

*

Az kaz uz kaz, boyunca kaz.

*

Zararlı zalim Zahit zamkçı zavallı Zemire zambaklarda zalimlik etti.

*

Zevzek zevki zehir zerrelerini zeminlikteki Zerrin' in zevci zeybek zenciye zeytinle verdi.

*

Ziyankâr Ziya zibidi Ziverle zincirli kuyuda Zileli ziyansız Ziba'nın ziyafetine kondular.

*

Zıpır zıpzinçıya zımbalı zivansız zirzopla zırıl zırıl zırlıyarak zırvalandılar.

*

Zonguldakçı zorba zorlukla zorlandı.

*

Zurnacı Zuhuri zulmetten zurnası ile zuhur etti.

*

Zamanın zanlı zanaatçıları zamksız zarfları zarfçıda zahmetsizce zamkladılar.

*

Zerzevatçının zevzekliği zenci zennenin zembildeki zerdelerini zenginleştirdi.

*

Zıpzip zıplayan ziyansız zirdeli zırıl zırıl zırıldarken zırhlandı

*

Zoraki zorba zoolog Zonguldak' ta zoru zorlarken zorlandı.

*

Zuhurattaki zurnazen zurnacının zulmünü zuhuriye zulaladı.

*

Züğürt züppe Zühtünün zümrüt zülüfleri zürafa Zühre'nin zücaciyesinde zührevileşti.

*

Zindeleşen zilliceli zindancı zincirli zibidi zihninin zihniyetinin zerdelerini zenginleştirdi.

*

Zâlim zulmünü zulmette zulüm için yapar.

(Çongur, 148)

*

Zaman saman satar, saman zaman satar.

(Şenbay, 100)

*

Zammı izâm edip zemmetmeli mi, yoksa zam lüzumludur diye izâm
etmeyip zemmetmemeli mi?

(Çongur, 148)

*

Zemzemedeki zemzem zelzelede zemzemlikten çıktı.

(Çongur, 148)

*

Zır deli zırzır deli, hınzır deli.

(Şenbay, 100)

3.2.2. Seslerle İlgili Boğumlanma Çalışmaları

B

Bi Be Ba Bo Bu Bö Bü Bi

Bip Bep Bap Bop Bup Böp Büp Bıp

Bil Bei Bal Bol Bul Böl Bül Bıl

Bir Ber Bar Bor Bur Bör Bür Bir

Bit Bet Bat Bot But Böt Büt Bit

C

Ci Ce Ca Co Cö Cu Cü Cı
 Cip Cep Cap Cop Cöp Cup Cüp Cıp
 Cık Cek Cak Cok Cök Cuk Cük Cık
 Cit Cet Cat Cot Cöt Cut Cüt Cıt

Ç

Çi Çe Ça Ço Çu Çö Çü Çı
 İç Eç Aç Oç Uç Öç Üç Iç
 Çip Çep Çap Çop Çup Çöp Çüp Çıp
 Çit Çet Çat Çot Çut Çöt Çüt Çıt
 Şiç Şeç Şaç Şoç Şuç Şöç Şüç Şıç
 Piç Peç Paç Poç Puç Pöç Püç Pıç
 Tiç Teç Taç Toç Tuç Töç Tüç Tıç

D

Di De Da Do Du Dö Dü Dı
 Dip Dep Dap Dop Dup Döp Düp Dıp
 Dik Dek Dak Dok Duk Dök Dük Dık
 Dit Det Dat Dot Dut Döt Düt Dıt

Dir Der Dar Dor Dur Dör Dür Dır

Diz Dez Daz Doz Duz Döz Düz Dız

F

Fi Fe Fa Fo Fu Fö Fū Fi

Fif Fef Faf Fof Fuf Föf Fūf Fıf

Fir Fer Far For Fur För Für Fır

Fil Fel Fal Fol Ful Föl Fül Fıl

Fit Fet Fat Fot Fut Föt Füt Fıt

Fip Fep Fap Fop Fup Föp Füp Fıp

G

Gi Ge Ga Go Gu Gö Gü Gı

Gik Gek Gak Gok Guk Gök Gük Gık

Gip Gep Gap Gop Gup Göp Güp Gıp

Gif Gef Gaf Gof Guf Gof Gūf Gıf

Gil Gel Gal Gol Gul Göl Gül Gıl

Gir Ger Gar Gor Gur Gör Gür Gır

H

Hi	He	Ha	Ho	Hu	Hö	Hü	Hı
Hih	Heh	Hah	Hoh	Huh	Höh	Hüh	Hıh
Hip	Hep	Hap	Hop	Hup	Höp	Hüp	Hıp
Hit	Het	Hat	Hot	Hut	Höt	Hüt	Hıt
Hil	Hel	Hal	Hol	Hul	Höl	Hül	Hıl
Hir	Her	Har	Hor	Hur	Hör	Hür	Hır

J

Ji	Je	Ja	Jo	Ju	Jö	Jü	Jı
Jil	Jel	Jal	Jol	Jul	Jöl	Jül	Jıl
Jir	Jer	Jar	Jor	Jur	Jör	Jür	Jır
Jik	Jek	Jak	Jok	Juk	Jök	Jük	Jık
Jip	Jep	Jap	Jop	Jup	Jöp	Jüp	Jıp
Jis	Jes	Jas	Jos	Jus	Jös	Jüs	Jıs

K

Ki	Ke	Ka	Ko	Ku	Kö	Kü	Kı
Kik	Kek	Kak	Kok	Kuk	Kök	Kük	Kık

Kil Kel Kal Kol Kul Köl Kül Kıl
 Kir Ker Kar Kor Kur Kör Kür Kır
 Kip Kep Kap Kop Kup Köp Küp Kıp
 Kit Ket Kat Kot Kut Köt Küt Kıt

L

Li Le La Lo Lu Lö Lü Lı
 Lil Lel Lal Lol Lul Löl Lül Lıl
 Lir Ler Lar Lor Lur Lör Lür Lır
 Lip Lep Lap Lop Lup Löp Lüp Lıp
 Lit Let Lat Lot Lut Löt Lüt Lit
 Lin Len Lan Lon Lun Lön Lün Lın
 Lim Lin Lam Lom Lum Löm Lüm Lım

M

Mi Me Ma Mo Mu Mö Mü Mı
 Mip Mep Map Mop Mup Möp Müp Mıp
 Mir Mer Mar Mor Mur Mör Mür Mır
 Mil Mel Mal Mol Mul Möl Mül Mıl

Min Men Man Mon Mun Mön Mün Mın

Mim Mem Mam Mom Mum Möm Müm Mım

N

Ni Ne Na No Nu Nö Nü Nı

Nip Nep Nap Nop Nup Nöp Nüp Nıp

Nil Nel Nal Nol Nul Nöl Nül Nıl

Nir Ner Nar Nor Nur Nör Nür Nır

Nim Nem Nam Nom Num Nöm Nüm Nım

Nin Nen Nan Non Nun Nön Nün Nın

P

Pi Pe Pa Po Pu Pö Pü Pı

Pip Pep Pap Pop Pup Pöp Püp Pıp

Pil Pel Pal Pol Pul Pöl Pül Pıl

Pir Per Par Por Pur Pör Pür Pır

Pit Pet Pat Pot Put Pöt Püt Pıt

R

Ri	Re	Ra	Ro	Ru	Rö	Rü	Rı
İR	Er	Ar	Or	Ur	Ör	ÜR	ir
Rir	Rer	Rar	Ror	Rur	Rör	Rür	Rır
Tir	Ter	Tar	Tor	Tur	Tör	Tür	Tır
Fri	Fre	Fra	Fro	Fru	Frö	Frü	Frı
Gri	Gre	Gra	Gro	Gru	Grö	Grü	Grı

S

Si	Se	Sa	So	Su	Sö	Sü	Sı
Sil	Sel	Sal	Sol	Sul	Söl	Sül	Sıl
Sir	Ser	Sar	Sor	Sur	Sör	Sür	Sır
Sis	Ses	Sas	Sos	Sus	Sös	Süs	Sıs
Siş	Seş	Saş	Soş	Suş	Söş	Süş	Sış
İsi	Ese	Asa	Oso	Usu	Ösö	Üsü	Isı

Ş

Şi	Şe	Şa	Şo	Şu	Şö	Şü	Şı
Şil	Şel	Şal	Şol	Şul	Şöl	Şül	Şıl

Şir Şer Şar Şor Şur Şör Şür Şır
 Şis Şes Şas Şos Şus Şös Şüs Şıs
 Şiş Şeş Şaş Şoş Şuş Şöş Şüş Şış
 Şiz Şez Şaz Şoz Şuz Şöz Şüz Şız

T

Ti Te Ta To Tu Tö Tü Tı
 Til Tel Tal Tol Tul Töl Tül Tıl
 Tik Tek Tak Tok Tuk Tök Tük Tık
 Tim Tem Tam Tom Tum Töm Tüm Tım
 Tiş Teş Taş Toş Tuş Töş Tüş Tış
 Tiz Tez Taz Toz Tuz Töz Tüz Tız

V

Vi Ve Va Vo Vu Vö Vü Vı
 Viç Veç Vaç Voç Vuç Vöç Vüç Viç
 Vik Vek Vak Vok Vuk Vök Vük Vık
 Vil Vel Val Vol Vul Völ Vül Vıl
 Viş Veş Vaş Voş Vuş Vöş Vüş Viş

Viz Vez Vaz Voz Vuz Vöz Vüz Vız

Y

Yi Ye Ya Yo Yu Yö Yü Yı

Yiç Yeç Yaç Yoç Yuç Yöç Yüç Yıç

Yik Yek Yak Yok Yuk Yök Yük Yık

Yim Yem Yam Yom Yum Yöm Yüm Yım

Yin Yen Yan Yon Yun Yön Yün Yın

Yiz Yez Yaz Yoz Yuz Yöz Yüz Yız

Z

Zi Ze Za Zo Zu Zö Zü Zı

Zik Zek Zak Zok Zuk Zök Zük Zık

Zil Zel Zal Zol Zul Zöl Zül Zıl

Zim Zem Zam Zom Zum Zöm Züm Zım

Zir Zer Zar Zor Zur Zör Zür Zır

Ziş Zeş Zaş Zoş Zuş Zöş Züş Zış

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini İlköğretim 3., 4., 5., 6., 7. sınıflardan 9 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemi 2007-2008 öğretim yılında Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu öğrencilerinden Konuşma Bozukluğu olan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin konuşma bozuklukları derslerine giren öğretmenlerin ve ailelerinin görüşlerinin alınmasıyla ortaya koyulmuştur.

3.4 Araştırma Süreci

Bu uygulamada Tekerleme ile Konuşma Eğitimi dersi 3 aşamada gerçekleşmiştir. Bu aşamalar şu şekildedir:

a) Model Süreci

Bu aşamada öğrencilere tekerlemelerle ilgili bilgi verilmiş, konuşma bozukluklarının bu şekilde giderildiğine dair kaynak kişilerin görüşleri iletilmiştir.

b) Uygulama Süreci

Bu aşamada –araştırmacı tarafından- önce diksiyon kurslarında kullanılan tekerlemeler araştırılmış, öğrencilere bu konuyla ilgili tekerleme alıştırmaları ve diksiyon egzersizleri yaptırılmış. Bütün bu çalışmalar video kaydına alınmıştır.

c) Aile Destekli ve Kendi Kendine Çalışma Süreci

Bu aşama hem okulda –araştırmacı tarafından- uygulama hem de aile desteğiyle evdeki tekerleme egzersizlerinin devam edildiği aşamadır.

3.5. Uygulamada Belirlenen Problemler (Verilerin Toplanması)

Tablo 1’de Uygulama başlatılmadan önce öğrenciler hakkında bilgi toplandı. Aileleriyle ve sınıf öğretmenleriyle görüşülerek problemi tanıma aşaması gerçekleştirildi.

Üç öğrencide çeşitli “Boğumlanma” bozuklukları, iki öğrencide “Ses” problemi, iki öğrencide dil tembelliği, dört öğrencide “kekeleme” problemi, iki öğrencide ise duyma yetisinin olmayışından dolayı “kelimeleri düzenli söyleyememe boğumlanma bozukluğu” gözlenmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Bu verilerin sonucunda Video çekimli, ilk derste Öntest çalışması yapılarak problem yerinde tespit edilmiş ve Tablo 2’deki sonuç ortaya çıkmıştır.

Altı haftalık süreçte öğrencilerin dil gelişimlerinin takibi yapılarak, her hafta iki saatlik süre zarfında çalışmalar yapıldı.

3.7. Belirlenen Problemleri Çözme Yöntemleri

1. Her ders harf çalışması yapıldı.
2. Tek tek öğrencilerin diksiyon çalışmaları kayda alındı.
3. Her öğrenciye konuşma sansı verildi.
4. Ev ödevi olarak konuşma bozuklukları neyse o harfe göre alıştırmalar verildi.
5. Aileleriyle iletişim kuruldu.
6. Öğretmenleriyle gelişmeleri tartışıldı
7. Tekerleme ezberi çalışmaları yapıldı.
8. Karşılıklı konuşmalar yaptırıldı.
9. Boğumlanma problemleri için ağızda kalem veya çubuk çalışması yapıldı.
10. Tekerlemeler ışığında Karagöz oyunu oynatıldı.

11. Çeşitli oyunlarla öğrencilerin dil gelişimine katkı sağlandı
12. Şarkı söyleterek öğrencilerin heyecanını yenmeye yönelik çalışmalar yapıldı
13. Beyin fırtınası yapılarak kelimeler bulmaları istenmiştir.
14. Bütün bu yapılan etkinlikler video kaydına alındı.

Not: Tablolarda verilen işaretleme şekilleri sesleri çıkarma değerine göre düzenlenmiş olup açılımı şu şekildedir:

3 → (İYİ) 2 → (ORTA) 1 →
(ZAYIF)

Video Destekli Ön Test Çalışması

İsim Harfler	Emre BAŞAL 3/A	Dinçer KARA 3/A	Görkem GÖKTEKİN 3/A	Enes DURMAZ 4/A	Bilal YILMAZ 4/A	Ferhat KARAYİĞİT 6/A	Betül ÇETİN 6/A	İlker AKDUMAN 7/A	Elif POLAT 7/A
A	3	3	3	3	3	3	3	3	3
B	3	3	3	3	3	3	3	3	3
C	3	3	2	3	3	3	2	3	3
Ç	3	3	2	3	3	3	2	3	3
D	3	3	3	3	3	3	1	3	3
E	3	3	3	3	3	3	3	3	3
F	3	3	3	3	3	3	1	3	3
G	3	3	3	3	3	3	1	3	3
Ğ	3	3	1	3	3	3	1	1 Hece Başı ğ çıkıyor	3
H	3	3	3	3	3	3	2	3	3
I	3	3	3	3	3	3	3	3	3
İ	3	3	3	3	3	3	3	3	3
J	3	3	1	3	3	3	2	3	3
K	3	3	3	3	3	3	1	3	3
L	3	3	3	3	3	3	3	3	3
M	3	3	3	3	3	3	3	3	3
N	3	3	3	3	3	3	3	3	3
O	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ö	3	3	3	3	3	3	3	3	3
P	3	3	3	3	3	2 Hece sonu P çıkıyor	2	3	3
R	3	3	1	3	3	1	1	3	3
S	2	2 (Peltek)	1	3	3	3	2	3	3
Ş	1	2 (Peltek)	3	3	3	3	2	3	3
T	3	3	3	3	3	3	2	3	3
U	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ü	3	3	3	3	3	3	3	3	3
V	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Y	3	3	1 G Harfi gibi çıkıyor	3	3	3	2	3	3
Z	3	3	1	3	3	3	1	3	3
Problemler	Boğumlanma Problemi	Pelteklik P.	İşitme P.	Kekeleme P.	Kekeleme P.	Boğumlanma ve Dil Tembelliği	İşitme P.	Heyecana Bağlı Kekeleme P.	Ses Problemi, Kekeleme

Tablo 1.

Video Destekli Son Test Çalışması

İsim Harfler	Emre BAŞAL 3/A	Diğer KARA 3/A	Görkem GÖKTEKİN 3/A	Enes DURMAZ 4/A	Bilal YILMAZ 4/A	Ferhat KARAYİĞİT 6/A	Betül ÇETİN 6/A	İlker AKDUMAN 7/A	Elif POLAT 7/A
A	3	3	3	3	3	3	3	3	3
B	3	3	3	3	3	3	3	3	3
C	3	3	2	3	3	3	2	3	3
Ç	3	3	2	3	3	3	2	3	3
D	3	3	3	3	3	3	2	3	3
E	3	3	3	3	3	3	3	3	3
F	3	3	3	3	3	3	1	3	3
G	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Ğ	3	3	1	3	3	3	1	1 Hece Başı ğ çıkıyor	3
H	3	3	3	3	3	3	2	3	3
I	3	3	3	3	3	3	3	3	3
İ	3	3	3	3	3	3	3	3	3
J	3	3	1	3	3	3	2	3	3
K	3	3	3	3	3	3	3	3	3
L	3	3	3	3	3	3	3	3	3
M	3	3	3	3	3	3	3	3	3
N	3	3	3	3	3	3	3	3	3
O	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ö	3	3	3	3	3	3	3	3	3
P	3	3	3	3	3	2 Hece sonu P çıkıyor	2	3	3
R	3	3	1	3	3	1	2	3	3
S	3	3	1	3	3	3	2	3	3
Ş	3	3	3	3	3	3	2	3	3
T	3	3	3	3	3	3	2	3	3
U	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ü	3	3	3	3	3	3	3	3	3
V	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Y	3	3	1 G Harfi gibi çıkıyor	3	3	3	2	3	3
Z	3	3	1	3	3	3	2	3	3
Problemler	Harfi düzgün çıkarmaya başladı	Büyük oranda düzeldi	İşitme P.	Kekeleme kısmen iyileşti	Kekeleme problemi kalmadı	Boğulanma ve Dil Tembelligi Kısmi İyileşme	İşitme P.	Heyecanını yenmeyi ve kekelememeyi öğrendi	Ses Problemini yendi, Kekelemede Düzeltme var

Tablo 2.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Öğrencilerin İsimleri	Öğrencilerin Konuşma Problemleri
E. B. 3/A	Ş harfini söyleyemiyor
D. K. 3/A	Kelimeler anlaşılmıyor ve harfler tam belirgin değil
G. G. 3/A	İşitme bozukluğundan kaynaklanan konuşma bozukluğu ve kekeleme
E. D. 4/A	Kekeleme problemi var (Doktor tedavisi görüyor)
B. Y. 4/A	Kekeleme ve takılma var
F. K. 6/A	Harfler kaynaştırmalı çıkıyor, kelimeler belirgin değil ağız tembelliği olmuş
B. Ç. 6/A	İşitme kaybından kaynaklanan konuşma bozukluğu
İ. A. 7/A	Heyecanlandığında kekeleme problemi var
E. P. 7/A	İçinden konuşuyor, kekeleme var

Tablo 3

Tablo 3'e baktığımızda da görülecek ki son derste yapılan sontest çalışmasındaki bulgularımıza göre (Video Çekimli);

- E. B. adlı öğrenci “Ş” harfini çıkartamazken tekerlemeler ve diksiyon eğitimi ve ağızda çubuk tutma yöntemi sonucunda bu harfi çıkarmaya başlamıştır. Bkz. Video: 1 ve 11
- D. K. adlı öğrenci “S-Ş” harflerinde pelteklik problemini yaşarken, tekerleme eğitimi, diksiyon eğitimi ve ağızda çubuk tutma yöntemi sonucunda harflerdeki pelteklik büyük oranda çözülmüştür. Bkz. Video: 1 ve 11
- G. G. adlı öğrenci “İşitme Problemi” (Özel Cihaz Kullanıyor) olduğu için ilerleme çok az ölçüde oldu. Aynı zamanda öğrencinin yaptığımız çalışmalara yeterince katılmaması bu durumda etkili oldu. Ama tekerleme söyleme çalışmalarında bulunduğu bu harfleri çıkartabildiği, daha uzun süreli diksiyon çalışmalarında daha güzel sonuçlar alınabileceği kanısına varıldı. Bkz. Video: 1 ve 11
- E. D. adlı öğrenci, “Kekeleme” problemiyle geldi. Genetik olmasından dolayı doktor tedavisi de görmekteydi. Ailesinin bu konuda daha bilinçli olması, öğrencinin, tekerleme çalışmaları ve diksiyon egzersizleri sayesinde daha çabuk gelişim gösterdiği görüldü. Bkz. Video: 1 ve 11
- B. Y. adlı öğrenci, “Kekeleme” problemiyle geldi. Önce diksiyon egzersizleri sonra tekerleme eğitimiyle öğrencideki kekeleme problemi giderildi. Evdeki tekrar yetersizliğinden ve çalışmalarımızı aksatmasından dolayı tamamen bu kusur ortadan kalkmadı. Bkz. Video: 1 ve 11

- F. K. adlı öğrencinin “Boğumlanma ve Dil Tembelliği” problemi vardı. Çalışmalarımız sonunda kısmi iyileşme görüldü. Çalışmalarımızı aksatması, diğer arkadaşlarıyla iletişiminin zayıf olması, fazla konuşmaması olumlu sonuçlar almamızı engelledi. Ancak bu eğitim sırasında çıkartamadığı harf ve kelimeleri tekerlemelerle çıkarttığı görüldü. Bkz. Video: 1 ve 11
- B. Ç. (Özel Cihaz Kullanıyor) “İşitme Problemi” olduğu için ilerleme çok az ölçüde oldu. Dilin tembelleşmesiyle çoğu harfi ve kelimeyi çıkartamıyor. Ancak yapılan diksiyon egzersizleri ve tekerleme çalışmalarında sıkıntı yaşadığı “d, g, k, r, z” harflerini kimi zaman çıkarttığı gözlemlenmiştir. Daha uzun süren diksiyon ve tekerleme eğitimi sonucunda problemin ortadan kalkacağı söylenebilir. Bkz. Video: 1 ve 11
- İ. A. Kekeleme problemi olan bir öğrenci, heyecan anında harflerde hiçbir problemi olmamasına karşın söyleme sıkıntısı yaşıyordu. Diksiyon çalışmaları, hazırlıksız konuşma yaptırma, Tekerleme eğitimi sonunda heyecanını yenmeyi öğrendi bu durumda da kekeleme problemi büyük ölçüde ortadan kalktı. Bkz. Video: 1 ve 11
- E. P. Kekeleme problemi ve Ses problemi yaşayan öğrencimiz, Ses çalışmaları, yüksek ton çalışmalarımız, tekerleme çalışmalarımız, diksiyon eğitimimiz sonunda “Ses problemini” aştı daha net bir sesle konuştuğu gözlemlendi. Kekeleme problemi neredeyse tamamen ortadan kalktı. Bkz. Video: 1 ve 11

Bu araştırma, Tekerleme yönteminin Konuşma Becerisini düzeltmede etkili olup olmadığını anlamak için yapılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular göstermektedir ki, Tekerleme yönteminin Konuşma Becerisini düzeltmede büyük

oranda etkili olmuştur. Uygulamanın sonunda yapılan Konuşma Becerisi son testi deney grubunun ilk durumundan son teste kadar olan konuşma düzeylerinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu bulgu daha önce farklı şekillerde uygulama yapılmış başka araştırmalarla desteklenmektedir. Aynı zamanda Murat Özbay'ın eserindeki “diksiyon” bölümündeki egzersiz ve tekerlemeler çalışmada bize yol göstermiştir.

Bu araştırma sonucunda görülmüştür ki;

- a) Konuşma bozukluğu tekerleme ile düzeltilebilir
- b) Boğumlanma bozukluğu tekerleme ile düzeltilebilir
- c) Kekeleme bozukluğu tekerleme ile düzeltilebilir.
- d) Söz yitimi tekerleme ile düzeltilebilir.
- e) Yöresel ağızla konuşma tekerleme ile düzeltilebilir.
- f) Heyecan tekerlemelerle yenilebilir.
- g) Dil bozukluğu tekerleme ile düzeltilebilir.
- h) Ses bozukluğu tekerleme ile düzeltilebilir.
- i) Tembellik tekerleme ile düzeltilebilir
- j) Kelime yetersizliği tekerleme ile giderilebilir

Bu uygulamalar süresince, işitme bozukluğu olan öğrenciler zorlanmışlar; bundan dolayı tekerlemelerle ilgili daha fazla alıştırmaları gerektiği ortaya çıkmıştır. Diğer öğrencilerdeki düzelmelerin işitme bozukluğu olan iki öğrenciye nazaran daha çok gelişim gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu uygulamalar ışığında Türkçe Öğretmenlerimize, Konuşma Eğitimi veren öğretmenlere Tekermeleri kullanmalarını tavsiye ediyoruz.

V.BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu çalışmada Konuşma Becerisinin Sağaltılmasında Tekerlemelerin kullanımını 3., 4., 5, 6., 7. sınıf seviyesinde araştırılmış, uygulanmış ve olumlu sonuç elde edilmiştir.

Sözel ifade becerileri ilköğretim düzeyinde kazanılması gereken en etkili becerilerden biridir. İlköğretim döneminde kazanılmayan beceriler, eksikliğini hemen her öğretim kademesinde, sosyal hayatın her evresinde kendini hissettirmektedir.

Müfredat programları incelendiğinde diksiyon becerilerinin uygulamalı olarak programda yer almadığı görülmekte, konuyla ilgili verilen bilgiler “teorik bilgi” olmaktan öteye geçmemektedir. Yaptığımız bu çalışmada, çağdaş öğretim ilke ve yöntemlerinden yapılandırmacı (constructivism) yaklaşım ilkelerinden yola çıkarak, bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişim alanlarının üçünü birden kapsayacak bir uygulama sunduk. Bilişsel alan nitelikleri, teorik bilgilerle desteklenirken; beceri geliştirmeye yönelik etkinlik alanları da, hemen her tür diksiyon kombinasyonunu geliştirecek alıştırma örnekleriyle zenginleştirilmiştir. Tez çalışması içinde yer alan tekerleme örnekleri; ilk ve orta öğretimin her kademesinde uygulanabilir güvenilirlik ve geçerliğe sahiptir. Bu sayede; öğrenciler açık, anlaşılır, akıcı bir konuşma becerisine sahip olurken; toplum fertlerinin estetik boyutu da önemli düzeyde gelişecektir.

Yapılan uygulama sonucunda aşağıdaki konuşma kusurlarının düzeltilmesinde tekerlemeler etkili olduğu gözlenmiştir.

1. Tembellik (Gevşeklik- Atlama)
2. Pelteklik (Artikülasyon- Boğumlanma Bozukluğu)
3. Tutukluk
4. Kekemelik (Akıcılık Sorunları)
5. Ses Bozukluğu
6. Dil Bozukluğu
7. Yöresel Ağızla Konuşma
8. Kelime Hazinesinin Yetersizliği

Bu gibi doğuştan olmayan, daha sonradan oluşan kusurlarda Tekerlemelerin büyük faydası olduğu gözlemlenmiştir. Hatta öğrencilerin kelime hazinesinin gelişimine de faydası vardır.

5.2. Öneriler

- Konuşma Eğitimi veren tüm eğitimcilere Tekerlemelerin kullanılması önerilebilir.
- Tekerleme yönteminin özellikle ilköğretim düzeyinde kullanılması önerilebilir
- İlköğretim kitaplarında tekerlemeye daha fazla yer verilmesi önerilebilir.
- Türkçe Öğretmenlerinin okullarda konuşma kusuru olan öğrencilere okul içi konuşma eğitimi vermeleri önerilebilir.
- Öğretmen adaylarına konuşma eğitiminin Tekerlemelerle nasıl verilmesi gerektiği Türkçe Öğretimi derslerinde öğretilmelidir.
- Araştırmacılara, bu araştırmada zayıf kaldığı düşünülen, yeni bir Tekerlemelerle Kelime hazinesinin zenginleştirilmesi çalışmaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. ACAR, İsmail Hakkı, “Zara Çocuk Oyunları-II”, Sivas Folkloru, S.12, 8. 1974
2. ADALI, Oya. *Anlamak ve Anlatmak*, Pan yay. İstanbul, 2003.
3. AKKAYA, Nevin, “Tekerlemelerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri”, Milli Kültür, S.66, 55-56. 1989
4. AKSAN, Doğan, *Türkçenin Gücü*, Bilgi yay. İstanbul, 1999.
5. AKSOY, Ömer Asım. *Atasözleri Sözlüğü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, C.I. 1993
6. _____. *Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, C.II. 1993
7. AKTAS, S. GÜNDÜZ, O. Yazılı ve Sözlü Anlatım, Ankara: Akçağ Yay. 2002.
8. AKYOL, Hayati. *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Kök yay. Ankara, 2006
9. ALPEREN, Nusret. *Türkçe Okuma ve Yazma Eğitimi Rehberi*, Ankara, 2001.
10. ALPEREN, Nusret. *Türkçe (Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma) Öğretim Rehberi*, MEB. Yay., İstanbul, 1991.
11. AND, Metin. *Geleneksel Türk Tiyatrosu Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri*, İstanbul, 1985.
12. ARHAN, Serdar; *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okulları İkinci Kademedede Konuşma Eğitimi (Ankara İli Örneği)* Y.Lisans Tezi Ankara 2007
13. ARTUN, Erman/Tekirdağ Folklorundan Örnekler
14. BAŞGÖZ, İlhan. *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca*, İstanbul, 1999.
15. _____, İlhan. *Folklor Yazıları*, İstanbul, 1986.
16. BORATAV, Pertev Naili, *Masal Tekerlemelerinin Çeşitleri ve Anlamları*, Nemeth Armağanı, Ankara 1962
17. _____, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul, 1988.
18. _____, *Zaman Zaman İçinde*, Adam Yayınları, İstanbul. 1992
19. _____, *Tekerleme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. 2000
20. _____, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul. 2003
21. BOZYİĞİT, Esat, *Yanıltmaçlar*, Türk Folkloru, S.79, 7-9. 1986.

22. **Büyük Larousse** Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul, C.18, 1986.
23. **CAFEROĞLU**, Ahmet/Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme II (Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstihlaları Konya, Isparta; Burdur; Kayseri; Çorum; Niğde Vilayetleri Ağzı/Ankara 1994
24. **CARNEGIE**, Dale. *Etkili Konuşmanın Çabuk ve Kolay Yolu*, (Çev. Celal Kapkın)İstanbul, 1993, s. 225.
25. **ÇELEBİOĞLU**, Amil. *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul 2000.
26. **ÇELEBİOĞLU**, Amil- ÖKSÜZ, Yusuf Ziya. *Türk Bilmeceleri Hazinesi*, İstanbul, 1979.
27. **ÇELİK**, Zakine Öztürk, *Sözlü Anlatım (Konuşma)* Anadolu Üniversitesi, s.51
28. **ÇEVİRME**, Hülya/Şiirsel Halk Edebiyatı Ürünlerinin çocuğun Dil Eğitimine Katkıları/İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi/Cilt 5/ Sayı: 7/2004
29. **ÇONGUR**, H. Rıdvan. *Söz Sanatı ve Güzel Söz Söyleme*, TRT Radyo Televizyon Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
30. **DEMİRAY**, Güner, “*Gemerek Folkloru: Çocuk Oyunları ve Tekerlemeler*”, Türk Folklor Araştırmaları, S.129, 2132-2133, 1960.
31. **DEMİREL**, Özcan. *Türkçe Program ve Öğretimi*, Ankara: USEM Yayınları, 1996.
32. **Derleme Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, C.10. 1978.
33. **DERVİŞOĞLU**, İsmail ve Mehmet Yılmaz. *Güzel ve Etkili Konuşma (Kurallar, Egzersizler, Metinler)*, Sarıpatya yayınları, İstanbul, 2006.
34. **DİRİM**, Aygören, *Parmak Oyunları Tekerlemeler Bilmeceler*, Esin Yayınevi, İstanbul, 1998.
35. **Dictionnaires Le Robert**, Paris, 1989.
36. **Die Cambridge Enzyklopädie der Sprache**, Campus Verlag, Frankfurt Newyork, 1995
37. **DUMLUCA**, Halil, “*Divriği’de Ebe Çıkarma Tekerlemeleri*”, Sivas Folkloru, S.39,16-17, 1976
38. **DUYMAZ**, Ali, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara, 2002
39. **DÜRDER**, Baha. *Monologlar ve Tekerlemeler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972.
40. **EDİSKUN**, Haydar. *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

41. **ELÇİN**, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 1986.
42. **ELÇİN**, Şükrü. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara, 1997.
43. **ERGENÇ**, İclal; "Türkiye'deki Anadil Sorunu" Dil Dergisi, Kasım, 1994, s.s.12-15
44. **ERGENÇ**, İclal. *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*, Simurg Kitapçılık, Ankara, 1995.
45. **ERGİN**, Muharrem. *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım, Tanıtım, 1998.
46. **GÖKTAŞ**, Gülşah. *Oyun Tekerlemelerinin Araştırılması ve İncelenmesi* Y.Lisans Tezi. Muğla, 2006.
47. **GÖKÇEOĞLU**, Mustafa. Kıbrıs Türk Halk Bilimi, *Hikâyelerimiz-Tekerlemelerimiz*, Ultra Matbaacılık Ltd., Lefkoşe, 1999.
48. **GÖKŞEN**, Enver Naci, "Tekerlemeler", Türk Dili, S.54, 367-371, 1956.
49. **GÜNEY**, Eflatun Cem, *Çocuk Edebiyatı Dizisi/43*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997
50. **HEATH**, S.B. Research Currents. A Lot Of Talk About Nothing. Language Arts. 60, 999-1007.
51. **İLHAN**, Veli. *Harputta Yüzük Oyunu*, HBH, 9(103). Mayıs 1940.
52. **KANTEMİR**, Enise. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara. 1991
53. **KANTEMİR**, Enise. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Engin Yay. Ankara, 1997
54. **KAPLAN**, Mehmet. *Kültür ve Dil*, Dergah yay. 16. basım, İstanbul, 2003.
55. **KAYA**, Doğan, "Halk Tabir ve Tekerlemeleri", *Halkbilgisi Haberleri Mecmuası*, S.101, 117-121. 1940.
56. _____, *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
57. **KIZILDAGLI**, Edip. *Antakya kapılarında*, Ahmet Halit Kitabevi,1943.
58. **KORKMAZ**, Alâaddin. *Türkçe Kompozisyon*, Ankara, 1987.
59. **KURUDAYIOĞLU**, Mehmet; "Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler", *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Özel Öğretimi Sayısı*, sayı : 13, 2003, s.s. 287-309
60. **LORSHBACH**, A. "Constructivism as a Referens for Teaching "
61. **Meydan Larousse**, İstanbul, C.12. ,1969.

62. **MİRZEYEV**, Mikayıl; **KULİYEV**, Ezizağa, *Azeri Tekerlemeleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.
63. **MUALLİMOĞLU**, Nejat. *Bütün Yönleriyle Hitabet Konuşma Sanatı*, Avcıol Basım, 7.baskı, İstanbul, 2005.
64. **NUTKU**, Özdemir. *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Ankara, 1997.
65. **ÖZBEK**, Mehmet. *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul, 1994 (3.bs)
66. **ÖNER**, Sakin; *Örneklerle Kompozisyon (Düzenli Yazma ve Konuşma) Sanatı*, Veli Yay. İstanbul, 1982.
67. **ÖNDER**, Mehmet. Konya ve Çevresinde Söylenen Fıkralı Atasözleri ve Tekerlemeler, *Türk Folkloru Araştırmaları*, Ankara, 1987.
68. **ÖZBAY**, Murat. *Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirme Yolları*, Türk Dili, S: 589, s.9. 2001, Ocak.
69. _____ . *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
70. **ÖZDEMİR**, Emin. *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 11, 1996.
71. **ÖZKAN**, Fahri. *Türk Dili Ve Kompozisyon Bilgileri*, Abp yay. Trabzon, 2007.
72. **PARLAKYILDIZ**, Hayrettin. "Telaffuz ve İmlâ". Dil Dergisi, S. 109, s. 48-63. 2001.
73. **RYNEVELD**, Linda Von; " What is Constructivism "
74. **SAKAOĞLU**, Saim, "Folklor ve Halk Edebiyatı Arasındaki Münasebetler", *Türk Folklor Araştırmaları*, S.282, 6528-6531, 1973.
75. **SAKAOĞLU**, Saim. *Etütler: Folklor ve Halk Edebiyatı Arasındaki Münasebetler II*, TFA, XIV(282), Ocak 1973, 6528-6531.
76. **SAKAOĞLU**, Yurdanur, *Çocuklara ve Gençlere Oyunlar ve Eğlenceler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.
77. **SEVER**, Sedat, vd. *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*, Morpa Yay. İstanbul, 2006.
78. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı : 22 Yıl : 2007/1 (59-67 s.)
79. **SUSHKİN NİCK** ; " What is Constructivism "

80. **SÜMER**, Mehmet Kadri, *Portakalı Soydum Başucuma Koydum Tekerlemeler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002
81. **ŞENBAY**, Nüzhet, *Söz ve Diksiyon Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.
82. **ŞENBAY**, Nüzhet. *Alıştırımlı Diksiyon Sanatı*, M.E.B yay. , İstanbul, 2004
83. **ŞENKAYA**, Mehmet, *Çevremizde Söylenen Tekerlemeler*, M.E.B. Yayınları, Öğretmen Yazarlar Dizisi, İstanbul, 1993.
84. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989.
85. **TAN**, Nail, *Çocuklarımıza Folklor Hazineslerimizden Seçmeler*, Ankara, 1981.
86. _____, "Türkiye Türkleri ile Gagauz Türklerinin Çocukluk ve Gençlik Dönemi Oyunları Arasındaki Benzerlikler", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* III, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırma Enstitüsü Yayınları, İzmir, 199-206. 1999
87. **TANRIÖVER**, G. "Genel Öğretim Yöntemleri "
88. **TAŞER**, Suat. *Konuşma Eğitimi*, İzmir, s. 94-101, 1992.
89. **TAŞER**, Suat. *Konuşma Eğitimi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2001.
90. **TEKİN**, Mehmet-Nakip, Bülent. *Dr. Edip Kızıldağlı'nın Derlediği Hatay Masalları*, Antakya, 1994, s. 75
91. **TEMİZYÜREK**, Fahri, vd. *Konuşma Eğitimi*, Öncü Kitabevi, Ankara,2007.
92. **TEZCAN**, Emine. *Okul Öncesi Eğitimde Bil. Tekerlemeleri ve Parmak oyunları*, Çağ Matbaası, Ankara, 1985.
93. **The Oxford Dictionary Of Nursery Rhymes**, (Edited by Jona and Peter Ople),Oxford University Press, Walton Street, Oxford, 1998.
94. **TOYGAR**, Kamil. "Üregil'de Çocuk Tekerlemeleri", *Türk Folklor Araştırmaları*, s.127, 2091, 1960.
95. **TURHAN**, Salih. *Meşhur Olmuş Türkülerimiz*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.
96. **Türk Ansiklopedisi**. "Tekerleme" maddesi, (Haz. Hasan Özdemir), Ankara, C.31. 1982.
97. **Türkçe Sözlük**. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
98. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**. Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

99. **Türk Dünyası El Kitabı.** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, C.III, Ankara, 1992.
100. **TÜRKİÇİN,** Bilge. “Kandıra Tekerlemeleri”, *Folklor*, S.19-22, 83-87. 1971
101. **TÜRKMEN,** Fikret. *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercüme) Transkripsiyon*, İnceleme, Metin, İzmir, 1999.
102. **ULUÇ,** Esra. *Güzel Konuşmak İstiyorum*, Carpe Diem Kitap Lacivert Yay. , İstanbul 2008. s.145-169.
103. **UÇGUN,** Duygu; “*Konuşma Eğitimi Etkileyen Faktörler*” Niğde, 1997
104. **USLU,** Mustafa, “*Yozgat Tekerleme ve Şaşırtmacaları*”, *Folklor*, S.38, 26-30, 1989.
105. **VYGOTSKY,** L.S- Çev.S.Koray; "Düşünce ve Dil"
106. **YAKICI,** Ali, **YÜCEL,** M., **DOĞAN,** M., **YELOK,** S. Üniversiteler İçin Türkçe-2, Sözlü Anlatım, Ankara: Gazi Kitabevi. 2006.
107. **YALÇIN,** Alemdar. *Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar*, Akçağ, Ankara, 2002
108. **YALÇIN,** Cevdet. *Güzel Konuşma Yazma Kılavuzu*, Ankara, 1989, s. 149.
109. **YALMAN (YALKIN), Ali Rıza.** *Cenupta Türkmen Oymakları II*, Ankara, 1977.
110. **YARDIM,** Aykut Murat. *Tekerlemeler-1*, Damla yay. İstanbul, 2006.
111. **YARDIM,** Aykut Murat. *Tekerlemeler-2*, Damla yay. İstanbul, 2006.
112. **YARDIMCI,** Mehmet, *Türk Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları*, Ürün Yayınları, Ankara, 1999
113. **YENİSOY,** Hayriye Süleymanoğlu. *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler*, T. C. Kültür bakanlığı Yayınları, 1953
114. **YETİŞ,** Kazım. *Bir İstanbul Hanımefendisi Samiha AYVERDİ'den Türkçenin Nakışları*.
115. **YÖRÜK,** Yaşar, *Güzel Konuşma Yazma Kılavuzu*, Ankara, 1990, s. 1.
116. <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/06/13/gny/sag101-20040604-200.html>

117. [http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/4-%20\(59-67.%20syf.\).pdf](http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_22/4-%20(59-67.%20syf.).pdf)
118. http://www.pozitifdegisim.com/etkili_ve_guzel_konusmak.htm
119. http://www.turkceciler.com/Dersnotlari/diksiyon_edebiyat_turkce.html
120. <http://www.kotuvepis.com/tekerlemeler.htm>
121. <http://www.dersimiz.com/tekerleme/default.asp>
122. <http://www.ilkokuma.com/tekerleme.htm>
123. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Tekerleme_\(edebiyat\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Tekerleme_(edebiyat))
124. [http://www.kevser.org/icerik/Kevser_cocuk/Cocuklar_Icin/Tekerleme_Bi
mee/Main.html](http://www.kevser.org/icerik/Kevser_cocuk/Cocuklar_Icin/Tekerleme_Bi
mee/Main.html)
125. <http://www.bildirgec.org/yazi/1-uluslararasi-tekerleme-kolleksiyonu>

EK

KONUŞMA EĞİTİMİNDE KULLANILAN EGZERSİZLER

ra	re	rı	ri	ro	rö	ru	rü
ar	er	ır	ir	or	ör	ur	ür
rab	reb	rıb	rib	rob	röb	rub	rüb
bar	ber	bır	bir	bor	bör	bur	bür
rac	rec	ric	ric	roc	röc	ruc	rüc
car	cer	cır	cir	cor	cör	cur	cür
raç	reç	riç	riç	roç	röç	ruç	rüç
çar	çer	çır	çir	çor	çör	çur	çür
rad	red	rid	rid	rod	röd	rud	rüd
dar	der	dır	dir	dor	dör	dur	dür
raf	ref	rif	rif	rof	röf	ruf	rüf
far	fer	fır	fir	for	för	fur	für
rag	reg	rig	rig	rog	rög	rug	rüg
gar	ger	gır	gir	gor	gör	gur	gür
rağ	reğ	riğ	riğ	roğ	röğ	ruğ	rüğ
rah	reh	rih	rih	roh	röh	ruh	rüh
har	her	hır	hir	hor	hör	hur	hür
raj	rej	rij	rij	roj	röj	ruj	rüj
jar	jer	jır	jir	jor	jör	jur	jür
rak	rek	rık	rik	rok	rök	ruk	rük
kar	ker	kır	kir	kor	kör	kur	kür
ral	rel	rıl	ril	rol	röl	rul	rül

tar	ter	tır	tir	tor	tör	tur	tür
rav	rev	rıv	riv	rov	röv	ruv	rüv
var	ver	vır	vir	var	vör	vur	vür
ray	rey	rıy	riy	roy	röy	ruy	rüy
raz	rez	rız	riz	roz	röz	ruz	rüz
zar	zer	zır	zir	zor	zör	zur	zür
ark	erk	ırk	irk	ork	örk	urk	ürk
rast	rest	rıst	rist	rost	röst	rust	rüst
tars	ters	tırs	tirs	tors	törs	turs	türs
sarp	serp	sırp	sirp	sorp	sörp	surp	sürp

ka	ke	kı	ki	ko	kö	ku	kü
ak	ek	ık	ik	ok	ök	uk	ük
kab	keb	kıb	kib	kob	köb	kub	küb
bak	bek	bık	bik	bok	bök	buk	bük
kac	kec	kıc	kic	koc	köc	kuc	küc
cak	cek	cık	cik	cok	cök	cuk	cük
kaç	keç	kıç	kiç	koç	köç	kuç	küç
çak	çek	çık	çik	çok	çök	çuk	çük
kad	ked	kıd	kid	kod	köd	kud	küd
dak	dek	dık	dik	dok	dök	duk	dük
kat	ket	kıt	kit	kot	köt	kut	küt
tak	tek	tık	tik	tok	tök	tuk	tük
kag	keg	kıg	kig	kog	kög	kug	küg
gak	gek	gık	gik	gok	gök	guk	gük
kağ	keğ	kığ	kiğ	koğ	köğ	kuğ	küğ
kah	keh	kıh	kih	koh	köh	kuh	küh

hak	hek	hık	hik	hok	hök	huk	hük
kaj	kej	kij	kij	koj	köj	kuj	küj
jak	jek	jık	jik	jok	jök	juk	jük
kak	kek	kık	kik	kok	kök	kuk	kük
kal	kel	kıl	kul	kol	köl	kul	kül

lak	lek	lık	lik	lok	lök	luk	lük
kam	kem	kım	kim	kom	köm	kum	küm
mak	mek	mık	mik	mok	mök	muk	mük
kan	ken	kın	kin	kon	kön	kun	kün
nak	nek	nık	nik	nok	nök	nuk	nük
kap	kep	kıp	kip	kop	köp	kup	küp
pak	pek	pık	pik	pok	pök	puk	pük
kar	ker	kır	kir	kor	kör	kur	kür
rak	rek	rık	rik	rok	rök	ruk	rük
kas	kes	kıs	kis	kos	kös	kus	küs
sak	sek	sık	sik	sok	sök	suk	sük
kaş	keş	kış	kiş	koş	köş	kuş	küş
şak	şek	şık	şik	şok	şök	şuk	şük
kat	ket	kıt	kit	kot	köt	kut	küt
tak	tek	tık	tik	tok	tök	tuk	tük
kav	kev	kıv	kiv	kov	köv	kuv	küv
vak	vek	vık	vik	vok	vök	vuk	yük
kay	key	kıy	kiy	koy	köy	kuy	küy
yak	yek	yık	yik	yok	yök	yuk	yük
kaz	kez	kız	kiz	koz	köz	kuz	küz
zak	zek	zık	zik	zok	zök	zuk	zük
ark	erk	ırk	irk	ork	örk	urk	ürk
kask	kesk	kısk	kisk	kosk	kösk	kusk	küsk

kalk	kelk	k1lk	kilk	kolk	kölk	kulk	külk
task	tesk	t1sk	tisk	tosk	tösk	tusk	tüsk

- işaretinin yerine çalışılması düşünülen ses yerleştirilerek alıştırmalar yaptırıldı.

-a	-e	-ı	-i	-o	-ö	-u	-ü
a-	e-	ı-	i-	o-	ö-	u-	ü-
-ab	-eb	-ıb	-ib	-ob	-öb	-ub	-üb
ba-	be-	bı-	bi-	bo-	bö-	bu-	bü-
-ac	-ec	-ıc	-ic	-oc	-öc	-uc	-üc
ca-	ce-	cı-	ci-	co-	cö-	cu-	cü-
-aç	-eç	-ıç	-iç	-oç	-öç	-uç	-üç
ça-	çe-	çı-	çi-	ço-	çö-	çu-	çü-
-ad	-ed	-ıd	-id	-od	-öd	-ud	-üd
da-	de-	dı-	di-	do-	dö-	du-	dü-
-af	-ef	-ıf	-if	-of	-öf	-uf	-üf
fa-	fe-	fı-	fi-	fo-	fö-	fu-	fü-
-ag	-eg	-ıg	-ig	-og	-ög	-ug	-üg
ga-	ge-	gı-	gi-	go-	gö-	gu-	gü-
-ağ	-eğ	-ığ	-iğ	-oğ	-ög	-uğ	-üğ
-ah	-eh	-ıh	-ih	-oh	-öh	-uh	-üh
ha-	he-	hı-	hi-	ho-	hö-	hu-	hü-
-aj	-ej	-ıj	-ij	-oj	-öj	-uj	-üj
ja-	je-	jı-	ji-	jo-	jö-	ju-	jü-

-a-	-e-	-i-	-i-	-o-	-ö-	-u-	-ü-
-al	-el	-il	-il	-ol	-öl	-ul	-ül
la-	le-	lı-	li-	lo-	lö-	lu-	lü-
-am	-em	-ım	-im	-om	-om	-um	-um
ma-	me-	mi-	mi-	mo-	mo-	mu-	mu-
na-	ne-	nı-	ni-	no-	nö-	nu-	nu-
-ap	-ep	-ıp	-ip	-op	-öp	-up	-üp
pa-	pe-	pı-	pi-	po-	pö-	pu-	pü-
-ar	-er	-ır	-ir	-or	-ör	-ur	-ür
ra-	re-	rı-	ri-	ro-	rö-	ru-	rü-
-as	-es	-ıs	-is	-os	-ös	-us	-üs
sa-	se-	sı-	si-	so-	sö-	su-	sü-
-aş	-eş	-ış	-iş	-oş	-öş	-uş	-üş
şa-	şe-	şı-	şi-	şo-	şo-	şu-	şü-
-al	-el	-ıl	-il	-ol	-öl	-ul	-ül
la-	le-	lı-	li-	lo-	lö-	lu-	lü-
-av	-ev	-ıv	-iv	-ov	-öv	-uv	-üv
va-	ve-	vı-	vi-	vo-	vö-	vu-	vü-
-ay	-ey	-ıy	-iy	-oy	-oy	-uy	-üy
ya-	ye-	yı-	yi-	yo-	yö-	yu-	yü-
-az	-ez	-ız	-iz	-oz	-öz	-uz	-üz
za-	ze-	zı-	zi-	zo-	zö-	zu-	zü-
ar-	er-	ır-	ir-	or-	ör-	ur-	ür-
-as-	-as-	-ıs-	-is-	-os-	-os-	-us-	-üs-
-al-	-el-	-ıl-	-il-	-ol-	-öl-	-ul-	-ül-
las-	les-	lıs-	lis-	los-	lös-	lus-	lüs-

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Hakan GÖKKAYA

Sürekli Adresi: Çengelburnu Mah. 14 Katlar Üzeri Özel Yıldırım Koleji, Gülüç,
Kdz. Ereğli - ZONGULDAK

Doğum Yeri ve Yılı: Demirci /Manisa; 1984

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: Nurettin Kelem İlkokulu, 1994; Atatürk Ortaokulu, 1997.

Orta Öğretim: Demirci Lisesi, 2000.

Lisans: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi
Bölümü, Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı, 2005.

Yüksek Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe
Eğitimi Anabilim Dalı, 2008.

Çalışma Hayatı: 2005-2008 Eğitim-Öğretim Yıllarında, Milli Eğitim Bakanlığı'na
bağlı, Özel Yıldırım Kolejinde (Kdz. Ereğli) Edebiyat Öğretmeni olarak çalışmaya
başladım. Halen aynı görevimi sürdürmekteyim.